

Τ Ο

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΡΟΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

1885 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

ΕΤΟΣ Β' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Β'

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ο ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΗΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ

(συνέχ. ἰδὲ φύλλ. 1 σελ. 9).

Ἀκμὴ τῆς ἐν Ζυρίχῃ ἀκαδημίας περὶ τὸ μέσον τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τὸ φρόνημα, ὑφ' οὗ αὕτη ἐνεφορεῖτο. Ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τοῦ Πεσταλότση. Παραίτη ὁὗτος τὸ θεολογικὸν στάδιον χάριν τοῦ δικαίου. Φρονεῖ, ὅτι διὰ τῆς σπουδῆς τῆς νομικῆς ἐπιστήμης θὰ καταστῆ ἱκανὸς νὰ ἐξαλείψῃ τὰς καταχρήσεις. Καταδικάζεται ὡς στασιαστῆς. Παραίτη τὴν νομικὴν καὶ καίει τὰ χειρόγραφα του. Ἀπόσπασμα διασωθῆν τῶν πρώτων αὐτοῦ συγγραμμάτων. Ἄ γ ι ς. Καταβελχθεὶς ὑπὸ τῶν φανταστικῶν εὐτοπιῶν τῶν γεωργῶν τῶν τότε χρόνων, γίνεται γεωργός, ἵνα ἀνυψώσῃ τὸν λαόν.

Ἐν τῇ πόλει τῆς Ζυρίχης, μεσοῦντος τοῦ τελευταίου αἰῶνος, αἱ ἀνώταται σπουδαὶ εἶχον λάβει ἀξιολογωτάτην ἐπίδοσιν. Διεκρίνοντο δ' αὐταὶ ἐπὶ προαγωγῇ καὶ πρωτοτυπίᾳ, ἥτις θὰ ἦτο ἀξία νὰ γνωσθῆ κάλλιον. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Βολφίου, ἥτις ἐν γένει συνεβούλευε τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν φύσιν, εἶχε τὰ μάλιστα ἐνθουσιάζει τοὺς φοιτητὰς διὰ τὴν ἀπλότητα τῶν ἡθῶν, τὴν ἀναγέννησιν τῆς γερμανικῆς φιλολογίας καὶ τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν. Ὁ ἐνθουσιασμὸς οὗτος ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Πεσταλότσην τὰς πρώτας τῆς νεότητος ἐπιχειρήσεις, δοκίμια ἀτυχῆ, βραδύναντα τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ὤφειλε νὰ εὕρῃ τὴν ἀ-

ληθῆ αὐτοῦ κλίσειν καὶ κατασταθῆ ὁ ἀναμορφωτῆς τῆς παιδαγωγίας.

Ἐσπούδαζον τότε ἐν Ζυρίχῃ τὴν θεολογίαν, τὴν ἰατρικὴν καὶ τὸ δίκαιον εἰς τὸ *Collegium humanitatis*, εἰς ὃ εἰσῆρχοντο κατὰ τὸ δέκατον πέμπτον τῆς ἡλικίας ἔτος καὶ ἐν ᾧ διέπρεπον τρεῖς μεγάλης ἀξίας καθηγηταί. Οἱ ἄνδρες οὗτοι εἶχον ἐπιτύχει νὰ ἐξεγεύωσιν εἰς τὴν σπουδάζουσαν νεότητα φλογερὸν ζῆλον, ἐναποτυποῦντες ἐν τοῖς ἔργοις τῶν μαθητῶν τῶν ἐξαιρετικῶν διευθύνσιν, δι' ἧς ἔσται δυνατὸν νὰ ἐννοήσωμεν τὴν συνέχειαν τῆς ἱστορίας ταύτης. Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Zimmermann, καθηγητῆς τῆς θεολογίας, τῷ 1736, Breitinger, καθηγητῆς τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἑβραϊκῆς, τῷ 1745, καὶ ὁ Bodmer, καθηγητῆς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης, τῷ 1730.

Ὁ Zimmermann, ἔχων ἀκλόνητον μὲν καὶ ἀπλὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ καὶ τὰς θρησκευτικὰς τῶν ἄλλων πεποιθήσεις σεβόμενος, ζωηρὸς τὸ πνεῦμα, εἰλικρινὴς καὶ γαλήνιος, φιλόανθρωπος καὶ φιλαλήθης, εἶχεν ἐπαναγάγει εἰς τὴν ἀκαδημίαν τὴν παλαιάν, ἀκαμπτον καὶ αὐστηρὰν πειθαρχίαν διὰ συμπεριφορᾶς γλυκείας καὶ εὐμενοῦς μεταξὺ τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν μαθητῶν. Ὅτε ὁ Πεσταλότσης ἤρξατο τὰς ἀνωτάτας αὐτοῦ σπουδὰς, ὁ Zimmermann εἶχε μὲν κληθῆ εἰς ἄλλην θέσιν, ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις τῆς παρελθούσης αὐτοῦ ἐνεργείας ἐξηκολούθησεν ἐκδηλουμένη καὶ ἐπὶ τῆς καθηγεσίας τοῦ διαδόχου του.

Ὁ Breitinger ὠνόμαζε τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν πηγὴν σοφίας εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς· ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἔννοιαν ἐδίδασκεν αὐτὴν μετ' ἀξιοσημειώτου ἐμπειρίας· ὡσαύτως κατῴρθου νὰ καθιστᾷ ταύτην καταληπτὴν καὶ ἀγαπητὴν εἰς τοὺς μαθητὰς του, ὀδηγῶν αὐτοὺς νὰ εὐρίσκωσιν ἐν αὐτῇ μετὰ ζωηρᾶς εὐχαριστήσεως διδάγματα πολλοῦ λόγου ἀξία. Ἠγάπα τοὺς ὁμιλητὰς του ὡς ἴδια τέκνα, φροντίζων καὶ περὶ ἐκάστου ἰδίως μετ' ἀδιαλείπτου ζήλου. Τούτων δ' ἕνεκα ἠγαπάτο καὶ ἐτιμάτο ὡς πατήρ.

Ὁ Bodmer ἦν καθηγητῆς ἐν Ζυρίχῃ πεντηκονταετιᾶν σχεδόν, καὶ αὐτῷ μάλιστα ἡ πόλις αὐτῇ ὀφείλει τοὺς λαμπρύναντας αὐτὴν πολυμαθεῖς ἄνδρας. Ἡ διδασκαλία του προσήπτετο ἰδίως εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Ἑλβετίας, καὶ εἶχεν ὡς σκοπὸν νὰ ἐξεγεύῃ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀκροατῶν του ζωηροτάτην ἀγάπην πρὸς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Ἐπέκρινε τὰ ἥθη καὶ τὸν πολιτικὸν ὀργανισμόν τοῦ καιροῦ του, ὡς παρακμάσαντα, καὶ συνέστα τὸν κατ' αὐτῶν ἀγῶνα, ἵνα ἐπανέλθωσιν αἱ ἀρχαῖαι ἀρεταί. Παρήγει

τὸν περιορισμὸν τῶν ἀναγκῶν καὶ ὑπερήφου τὰς ἀθώας καὶ ἀπλᾶς τέρψεις τοῦ πατρικοῦ οἴκου. Τοῦτο δύναται τις εἰκάσαι ἐκ τῆς ἐξῆς περικοπῆς τῶν νεκρικῶν του διαλόγων.

«Τί ἔχεις πράξει ἐπὶ τῆς γῆς; — Ἐζήτησα τὴν εὐτυχίαν. — Εὐρες αὐτήν; — Οἴμοι! λίαν ἀργά. — Πού την ἐζήτησας; — Εἰς τοὺς Πέρσας, εἰς τοὺς Ἰνδοὺς, εἰς τοὺς Ἰάπωνας, εἰς τὰ ἔσχατα ἄκρα τῆς γῆς. — Πού την εὐρες; — Ἦτο εἰς τὸ χωρίον μου, εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου, ἐνῶ ἐγὼ τὴν ἐζήτηον χιλιάδας λεύγας μακρὰν αὐτῶν. Τὴν εὐρον ἐπιστρέψας μετὰ μυρίους κινδύνους. Ἦτο εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς μου, ὁ ὅποιος οὐδὲ ἐν βῆμα ἐπορεύθη, ἵνα την εὕρη. Τὴν εἶδον μόνον . . . καὶ ἀπέθανον».

Ὁ Bodmer δὲν περιορίζετο μόνον νὰ διδάσκῃ τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας, ἀλλ' ἐγνώριζε τοὺς ὁμιλητὰς αὐτοῦ καὶ τὰ ἀριστουργήματα τῆς συγχρόνου φιλολογίας καὶ ἰδίως τοὺς Ἄγγλους συγγραφεῖς. Εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν Breitinger ὀφείλει ἡ Ζυρίχη τὴν ὑψηλὴν τιμὴν, ὅτι μετὰ τῆς Λειψίας ἐγένετο τὸ ὀρμητικὸν κινήσεως, εἰς ἣν ἡ Γερμανία ὀφείλει τὴν ὠραίαν αὐτῆς φιλολογίαν.

Ὅτε ὁ Klopstock ἐδημοσίευσεν τὴν *Μεσσιάδα*, ἦλθε νὰ διατρίψῃ ἐν Ζυρίχῃ παρὰ τῷ Bodmer, ὅστις πρῶτος εἶχεν ἐκτιμήσει τὴν ἀξίαν αὐτῆς· εὐθὺς δὲ μετ' ὀλίγον ἠκολουθήθη ὑπὸ τοῦ Wieland καὶ τοῦ Kleist· αἱ διατριβαὶ δὲ τούτων συνετέλεσαν νὰ καταστήσωσι τὴν Ζυρίχην φιλολογικὸν κέντρον. Ὁ Kleist ἔγραψεν εἰς τὸν Gleim·

«Ἡ Ζυρίχη εἶναι ἀληθῶς χώρα ἀπαράμιλλος, οὐ μόνον διὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ αὐτῆς θέσιν, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας, οὓς εὐρίσκει τις ἐν αὐτῇ· Ἐνῶ ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Βερολίνου πόλει ἀπαντᾷ τις τρεῖς μόνον ἢ τέσσαρας πνευματώδεις καὶ χαριενταῖς ἄνδρας, ἐν τῇ μικρᾷ Ζυρίχῃ ὑπάρχει εἰκοσὶς ἢ τριακὰς τοιούτων».

Ἡ μεγίστη αὐτῇ ἐπίδρασις τῶν καθηγητῶν τούτων πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν καθίστα αὐτοὺς τοιούτους, ὥστε νὰ περιφρονῶσι τὸν πλοῦτον, τὴν τρυφὴν καὶ τὰς ὑλικὰς ἀπολαύσεις τοῦ βίου, νὰ ποιῶνται περὶ πλείστου τὰς ἀπολαύσεις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας, τὴν ἀπλότητα τῶν ἠθῶν καὶ τὴν ἀδιάκοπον ἐπιδίωξιν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθείας. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ Πεσταλότσης καὶ οἱ φίλοι του ἠθέλησαν νὰ κοιμῶνται ἐπὶ κλίνης σκληρᾶς, οὐδὲν ἄλλο ἔχοντες ἐπι κάλυμμα, ἢ τὰ ἐνδύματά των, καὶ νὰ τρέφονται ἐξ ἄρτου μόνον καὶ λαχανικῶν.

Τοιοῦτον ἦν τὸ πνεῦμα τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῇ τῆς Ζυρίχης ἀκαδημίᾳ περὶ τὸ ἔτος 1760, ἐπτά ἢ ὀκτῶ ἔτη μετὰ τὴν διατριβὴν τοῦ

Klopstock παρὰ τῷ φίλῳ αὐτοῦ Bodmer. Τότε ἦλθεν ἐκεῖσε καὶ ὁ νέος Πεσταλότσης. Αἱ στοιχειώδεις αὐτοῦ σπουδαί, ἐν σχολεῖῳ ἰσογαίῳ, εἶχον αὐτὸν λίαν κακῶς διαθέσει, ἀλλ' ἡ ὑψηλὴ διδασκαλία, ἣν εὗρεν ἐν Ζυρίχῃ, ἤρμοζεν εἰς τὸν γνωστὸν ἡμῖν χαρακτήρα του ἐπέδρα αὕτη ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς εὐαισθήτου φύσεώς του καὶ παρέσχε πολλὰ εἰς τὰς δυνάμεις αὐτῆς τὴν ἐξέγερσιν καὶ τὴν τροφήν, ἧς ἔστεροῦντο. Ἦτο μὲν μέτριος μαθητής, ἀλλὰ κατέστη διακεκριμένος φοιτητής, καὶ ἐπέδωκε ταχέως καὶ θαυμασίως ἦτο ἤδη σχεδὸν παῖς, ὅτε ἡ μετάφρασις Δημοσθενειακοῦ λόγου γενομένη ὑπ' αὐτοῦ ἐθαυμάσθη ὑπὸ σπουδαιῶν κριτῶν καὶ ἐκρίθη ἀξία δημοσιεύσεως.

Ἴδου ἡ κρίσις, ἣν οὗτος ἐξήνεγκε περὶ τῶν ἀκαδημαϊκῶν του σπουδῶν.

«Τὸ πνεῦμα τῆς δημοσίας παιδείσεως ἐν τῇ γενεθλίῳ μου πόλει, λίαν μὲν ἐξέχον ὡς πρὸς τὴν ἐπιστήμην, ἦτο ὅμως ἐπιτηδειότατον νὰ ἀποδιώξῃ ἐκ τῆς θέας ἡμῶν τὰς πραγματικότητας τοῦ βίου καὶ νὰ μᾶς περιπλανήσῃ εἰς τὴν χώραν τῶν θαυμάτων. Ἡ ἀκμὴ τῆς νεότητος ἡμῶν καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ λαθίτερον ἐτρέφετο δι' ἐνυπνίων. Δὲν ἠθέλομεν νὰ ζῶμεν ἢ διὰ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν εὐεργεσίαν, τὴν θυσίαν καὶ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος, ἀλλ' ἵνα φθάσωμεν εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον, εἶχομεν χρεῖαν πρακτικῶν δυνάμεων. Τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας ταύτης ὥθι ἡμᾶς εἰς τὸ καταφρονεῖν πάντων τῶν ἑξωτερικῶν μέσων, τοῦ πλοῦτου, τῆς τιμῆς καὶ τῆς διακρίσεως. Μᾶς ἐδίδασκον νὰ πιστεύωμεν, ὅτι οἰκονομοῦντες καὶ περιορίζοντες τὰς χρεῖας ἡμῶν, θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ᾤμεν ὑπέρτεροι τῶν συνήθων πλεονεκτημάτων τοῦ βίου τῶν ἀστών. Μᾶς ἀπεκοίμιζον δι' ὄνειρου τοιοῦτου, ἤγουν διὰ τοῦ δυνατοῦ τοῦ ἀπολαύειν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς οἰκιακῆς εὐτυχίας, χωρὶς νὰ ὑπάρχωσιν αἱ δυνάμεις καὶ τὰ μέσα τῆς προσκλήσεως καὶ διατηρήσεως τῆς θέσεως, ἧτις τὰ παρέχει. Τὰ ὄνειρα ταῦτα ἐκράτουν ἡμῶν κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον ἀνεφέροντο εἰς τὰ κάλλιστα τῶν ψυχῶν μας συναισθήματα, κινούντα ἡμᾶς νὰ ἀνθιστάμεθα κατὰ τῆς ἐκλύσεως τοῦ παλαιοῦ ἑλθετικοῦ φρονήματος, τῆς ἀπλότητος, τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ πίστεως, ἧτις εἶχε δοξάσει τὴν πατρίδα μας, καὶ ἧτις τότε πλέον ἐξηφανίζετο κατ' ὀλίγον ἐκ τῶν ἡμετέρων ἡθῶν».

Ἐπειδὴ οὗτος καλεῖ ὄνειρον τοῦ ἰδανικοῦ, ὅπερ εἶχεν ἀκολουθήσει μέχρι θυσίας· ἀλλ' ὅμως δὲν ὀφείλομεν τὰς ἀνακαλύψεις ταύτας, αἰτινὲς ἀπεθανάτισαν τὸ ὄνομά του, εἰς τὴν ὑψηλὴν καὶ ἰδανικὴν ταύτην πτῆσίν του;

Εἶδομεν ὅτι ὁ νέος Πεσταλότσης ἤθελε νὰ γίνῃ ἐφημέριος, ὡς ὁ πάππος του, πρὸς τοῦτο δὲ ἐσπούδαζε τὴν θεολογίαν. Περάνας δὲ μετ' ἐπιτυχίας τὰς σπουδὰς του ταύτας δὲν ἐπέτυχεν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ

θεοῦ λόγου. Διηγοῦνται μάλιστα, ὅτι ἐνῶ ἀπήγγελλε δοκιμαστικῶς τὴν ὁμιλίαν του, κατελαμβάνετο ὑπὸ ἀπλέτου γέλωτος, δι' οὗ καὶ ἠναγκάζετο νὰ διακόπτῃ αὐτήν. Τότε παρήτησε τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, ἵνα ἐπιδοθῇ εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ δικαίου. Ἀλλ' ἡ μεταβολὴ αὕτη δὲν ἦτο κυρίως ἀποτέλεσμα τῆς ἀποτυχίας του ἐν τῷ κήρυγματι· ἀπὸ πολλοῦ χρόνου τὸ πνεῦμα τοῦ νέου τούτου εἶχε λάβει διεύθυνσιν διάφορον, ἥτοι ἐζήτει ἄλλην σφαιρὰν ἐνεργείας.

Ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅτε ἦν ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ, ὁ Πεσταλότσης ἀπεστρέφετο τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν πείσιν· ἔκτοτε, ἐνῶ ἀκόμη ἦτο ἀνίκανος πρὸς πᾶν ἔργον, ἤθελε νὰ γίνῃ ὁ ἐπανορθωτῆς τῶν ἀδικιῶν. Ἡμέραν τινὰ ἔλαβε κατὰ μέρος ἀνάξιον ὑποδιδάσκαλον, ἔνοχον ἀδικίας, καὶ διὰ τῆς ἐνεργείας του ἐπέτυχεν ἐπανορθώσεως τοῦ ἀδίκου, θαυμάζοντων μεγάλως ἀπάντων τῶν μαθητῶν τῆς τάξεως. Βραδύτερον, ἐν τινι ἐπιστολῇ ἀνωνύμως διευθυνθείσῃ εἰς τὴν ἐφορείαν τοῦ σχολείου, εἶχεν ἀποκαλύψει τὰς κακίας, αἰτινὲς ὑπέσκαπτον μυστηριωδῶς καθιδρυμὰ δημοσίας παιδείσεως, ἀλλ' εἶχεν ἀνακαλυφθῆ καὶ ἐπέσυρε καθ' ἑαυτοῦ σφοδρὸν μῖσος· ἐπειτα ἀπειληθεὶς ὑπὸ σφοδρᾶς τιμωρίας, εἰ καὶ ἡ ἀνάκρισις εἶχεν ἐπιβεβαιώσει τὴν ἀκρίθειαν τῶν γεγονότων, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Höngg παρὰ τῷ πάππῳ του.

Ἐκεῖ εἶχεν ἀκούσει τὰ παράπονα τῶν χωρικῶν ἐναντίον τῶν ἀστών τῆς Ζυρίχης, οἵτινες ἐδυνάστευον αὐτῶν ἐπιφυλάττοντες τὸ μονοπώλιον τοῦ ἐμπορίου ἐν τῇ πόλει καὶ ἀρνούμενοι νὰ χορηγήσωσι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀστού εἰς τοὺς κατοίκους τῶν πλησιοχώρων χωρίων, ὅτε οὗτοι ἐζήτουν νὰ τὸ ἀποκτήσωσιν.

Συχνάκις ὡσαύτως μετέβαιεν οὗτος παρὰ τῷ θεῖῳ του Holz εἰς τὸ Richtersweil, οὗ οἱ κάτοικοι παρεπονούντο ὁμοίως ἐφ' οἷς καὶ οἱ τοῦ Höngg. Ὁ ἰατρὸς ὁμιλεῖ μετὰ πικρίας περὶ τῶν χαριέντων κυριῶν τῆς Ζυρίχης· ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν, ὅτε ὁ ἀνεψιός του ἐξῴμνει τοὺς ἐλευθέρους Ἑλβετοὺς πολίτας, τῷ ἀπεκρίθη ἐκεῖνος ζωηρῶς: «μὴ ὁμιλεῖς τόσο περὶ τῆς ἐλευθερίας των· δὲν ἀπολαύουσιν ἐνταῦθα μείζονος ἐλευθερίας τῆς ἐν Λιβονίᾳ».

Τοιαῦται ἦσαν αἱ ἐντυπώσεις, ἃς ὁ νέος Πεσταλότσης εἶχεν ἀποκομίσει μεθ' ἑαυτοῦ ἐκ τῆς διατριβῆς του ἐν τῇ ἐξοχῇ. Ἦσαν δ' αὐταὶ κατὰ τοσοῦτον ζωηρότεραι καὶ βαθύτεραι, καθ' ὅσον προσηνοῦντο τῇ μνήμῃ εὐτυχῶν ἡμερῶν, ἃς διήγαγεν ἐν μέσῳ λαῶν, οὓς ἠγάπα,

διότι ἤνοετο πάντοτε πολὺ ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἀπήλασε βίου ἐλευθέρου, ἐνεργητικοῦ καὶ ποικίλου, οὐτινος ἔστρεψεν ἐν γένει ἐν τῇ πόλει τῆς Ζυρίχης. Ἐν αὐτῇ τῇ ἐποχῇ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ τοῦ χωρίου τοῦ καντωνίου τούτου ἐπανελάμβανον ἐφαμιλλῶς αὐτὸ τὸ ῥητόν: *omne malum ex urbe* (πᾶν κακὸν προέρχεται ἐκ τῆς πόλεως). Τοιαύτη ὡσαύτως ἦτο καὶ ἡ γνώμη τοῦ μικροῦ Ἑρρίκου: «ὄταν θὰ ἡλικιωθῶ, ἔλεγε, θὰ ὑποστηρίξω τοὺς χωρικοὺς· ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι τὰ αὐτὰ δικαιώματα, ὅποια καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως».

Ὡσαύτως, ὅτε μετέβη εἰς τὴν ἀκαδημίαν, καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Bodmer ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς πατρίδος του, τότε ἐγένετο εἰς τῶν φλογερῶν ὀπαδῶν μεταξὺ τῶν νέων, οἵτινες ἤθελον νὰ ἀναμορφώσωσι τὰ πάντα ἐν τῇ Ζυρίχῃ, καὶ οἵτινες, ἕνεκα τῆς ἀπερισκέπτου ἐνίοτε ἐπιδιώξεως τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας, προὔξηνσαν εἰς τοὺς γονεῖς των πολλὰς ἐνοχλήσεις, ἀνησυχίας καὶ λύπας.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τελευταίου αἰῶνος, ἐν Ζυρίχῃ, ὡς καὶ ἐν πολλαῖς ἐλβετικαῖς κοινότησιν, ἡ πόλις κατεδυναστεύετο τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ πόλις διωκεῖτο ὑπὸ εὐαρίθμων προνομιοῦχων οἰκογενειῶν. Τρισκαίδεκα μοναὶ ἢ σωματεῖα εἶχον ἐκεῖ τὸ μονοπώλιον τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἡ κυβέρνησις ἦτο ἐν γένει γλυκεῖα καὶ πατρική, ἀλλ' ὁ λαὸς οὐδὲν εἶχε δικαίωμα τοῦ συμμετέχειν αὐτῆς.

Ἡ ἐξέγερσις τῆς ἐλευθερίας ἐξεδηλώθη ἐκεῖ κατὰ πρῶτον μεταξὺ τῶν φοιτητῶν καὶ ὑπεκινήθη μάλιστα διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν κατοίκων τῆς Γενεύης. Ἐκ πολλοῦ χρόνου οἱ ἄστοι τῆς Γενεύης παρεπονοῦντο διὰ τὴν κυριαρχίαν τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν τῶν πατρικίων, οἵτινες κατὰ μικρὸν ἀπεγύμνωσαν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν δικαιωμάτων. Τῷ 1738 ἡ Βέρνη, ἡ Ζυρίχη καὶ ἡ Γαλλία, προσκληθεῖσαι ὑπὸ τῆς ἐν Γενεύῃ κυβερνήσεως, παρεδέχθησαν τὴν μεσολάβησιν των μεταξὺ τῶν κρατούντων καὶ τῶν ἀστών, καὶ συνέστησαν δι' αὐτοὺς τὸ δικαίωμα τοῦ ἀντιπρισωπεύεσθαι, τοῦ ἀναφέρεσθαι καὶ τῆς ἀρνησιουρίας ἐπὶ μέτρων συνταγματικῶν.

Ὅτε τῷ 1762 ἡ κυβέρνησις τῆς Γενεύης, βαίνουσα ἐπὶ τὰ ἔχνη τῆς συγκλήτου τῆς Γαλλίας, κατεδίκασε τὸν συγγραφέα τοῦ *Aimilien* καὶ τοῦ *πολιτικοῦ συμβολαίου*, οἱ ἄστοι θερμῶς ὑπεστήριξαν τὸν Ρουσσῶ, καὶ ἀπήθουναν δῆλωσιν εἰς τοὺς ἄρχοντας, ἵνα ἡ ἀπόφασις

ἀναθεωρηθῆ, ὡς ἄδικος καὶ κακῶς συζητηθεῖσα καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις. Ἄλλ' οἱ αἰτοῦντες ἀπεπέμφθησαν, ἀρνηθέντων τῶν ἀρχόντων νὰ συζητήσωσι μετ' αὐτῶν.

Τὰ γεγονότα ταῦτα ἀντήχησαν μεγάλως ἐν Ζυρίχῃ, καὶ προὔξηνσαν ζωηρὰν κίνησιν μεταξὺ τῶν φιλελευθέρων σπουδαστῶν· οὗτοι ἔδειξαν μεγάλην συμπάθειαν πρὸς τὸν λαὸν τῆς Γενεύης καὶ περὶ μόνου τοῦ Ρουσσῶ ἐνησχολοῦντο· ὁ ἐκ Γενεύης φιλόσοφος κατέστη ὁ ἥρωας, διότι εὕρισκον ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν εὐγλώττους ὑπερασπιστὰς τῶν ἀρεστῶν αὐτοῖς ἰδεῶν καὶ συναισθημάτων, τοῦ πρὸς τὴν φύσιν ἔρωτος, τῆς ἀπλότητος τῶν ἡθῶν καὶ τοῦ γεωργικοῦ βίου.

Οἱ φιλελεύθεροι οὗτοι νέοι, ὧν οἱ πλεῖστοι ἔμελλον νὰ διζάζωσι τὸ ὄνομά των, ἐπεχείρησαν τότε νὰ καταδιώξωσι τὰς καταχρήσεις καὶ τὰς ἀδικίας. Κατὰ τὸ ἔτος 1763 - 1764 καὶ 1765 ἀπήθουναν σαφῆ παράπονα κατὰ τριῶν ἐπιφανῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ἡ ἀνάκρισις ἀπέδειξεν ἀληθεῖς τὰς πράξεις τὰς ὑπ' αὐτῶν ἀναφερθείσας, καὶ οἱ ἐνοχοὶ ἀντεκατεστάθησαν. Καὶ ὅμως οἱ ἄρχοντες ἔβλεπον ἀνησυχῶς τὸ φρόνημα, ὑφ' οὗ οἱ νέοι ἐνεπνέοντο, κατέκρινον δὲ τὸν τρόπον αὐτῶν καὶ τοὺς ἐτιμῶρησαν διὰ κρατήσεως μιᾶς ἢ δύο ἡμερῶν ἐν τῷ δημαρχεῖῳ.

Ἄμα τῷ ἔαρὶ τοῦ 1765 ὁ Bodmer ἔδρυσεν *Ἐλβετικὸν σύλλογον*, οὐτινος τὰ μέλη συνήρχοντο καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα, ἵνα ἀκούωσι καὶ συζητῶσι ἱστορικά, παιδαγωγικά, πολιτικά καὶ ἠθικά θέματα· αἱ συζητήσεις αὗται συνετέλεσαν πολὺ νὰ ἐξεγείρωσι τὴν ἐνεργητικότητα τῆς νεολαίας ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν ἰδεῶν τοῦ Ρουσσῶ. Ὁ Πεσταλότσης ἦν ἐν τῶν ζηλωτῶν μελῶν τοῦ συλλόγου τούτου.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος οἱ σπουδασταὶ ἐξέδωκαν ἡμερησίαν ὀνομασθεῖσαν ὁ *Μνήμων* (*der Erinnerer*)· ἐδημοσιεύετο καθ' ἑβδομάδα, εἶχε τάσιν καθαρῶς ἠθικὴν καὶ χαρακτῆρα πράγματι τοπικόν. Δὲν ἤθελον ποσῶς νὰ συζητῶσι περὶ πολιτικῶν πραγμάτων καὶ ἐκτὸς τούτου ἡ λογοκρισία δὲν το ἐπέτρεπεν. Οἱ κυριώτεροι συντάκται ἦσαν ὁ Λαθάτερ καὶ Fussli. Ὁ Πεσταλότσης ἔγραφεν ὡσαύτως ἐν αὐτῇ, καὶ εἶναι περίεργον νὰ ἴδωμεν, τίνας ἦσαν αἱ κατέχουσαι τὸ πνεῦμά του σκέψεις ἐν ἡλικίᾳ δεκαεννέα ἐτῶν. Πρὸς τοῦτο θέλομεν ἀναφέρει ἀποσπάσματα τῶν ἄρθρων, τὰ ὅποια παρένειρον ἐν αὐτῷ.

«Νέος, ὡς ἐγώ, μικρὰν ἔχων σημασίαν ἐν τῇ πατρίδι του, δὲν πρέπει νὰ θέλη μήτε νὰ ἐπικρίνη μήτε νὰ συμβουλεύῃ τὰ βέλτεστα, διότι ἀμφοτέρωτα εἶναι ἀνώτερα

της κοινωνικής αὐτοῦ θέσεως. Τοῦτο μοι λέγουσι καθ' ἐκάστην ἡμέραν. Δύναμαι ὁμως νὰ εὐχηθῶ τοῦτο δὲ τίς δύναται νὰ ἐμποδίσῃ νὰ το πράττω, ἢ τίς εὐρίσκει κακόν; Θέλω λοιπὸν νὰ καταγράψω εὐχὰς καὶ νὰ τὰς δημοσιεύσω, ὅπως ἀναγνωσθῶσιν ὑπὸ πάντων. Ἐκείνοις δέ, ὅστινες θά μου καταγελάσωσιν, εὐχομαι. . . . καλὴν ἀνάρρωσιν.

* *

»Εὐχομαι, ὅπως πᾶς μεγαλοφυῆς ἀνὴρ μὴ ὀκνεῖ, μηδὲ ἐπαίρηται διὰ τὰς γνώσεις του, ἀλλ' ἐργάζεται μετὰ θάρρους καὶ ἐπιμονῆς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ. Πρὸς τοῦτοις δὲ νὰ μὴ καταφρονῇ καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἀσθενεστάτων ὁμοίων αὐτῷ, ὅταν οὗτοι τυγχάνωσιν ὄντες τίμιοι καὶ ἐργατικοί.

* *

»Εἶθε οἱ γονεῖς νὰ καταβάλλωσι πολλὴν φροντίδα εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν συντρόφων τοῖς τέκνοις αὐτῶν παίδων. Διότι τίς ἀγνοεῖ τὴν ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν τῆς καλῆς ἢ κακῆς συναναστροφῆς ἐπὶ τὰς ψυχὰς τῶν νέων;

* *

»Μὲ ὅσων προθυμίαν διηγούνται τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων, μὲ τὴν αὐτὴν ἀκαθιστώσι γνωστὰς καὶ τὰς προόδους καὶ τὰ προτερήματα αὐτῶν. Τοῦτο εἶναι ἔργον δικαιοσύνης νὰ φροντίζωμεν περὶ βελτιώσεως τοῦ ἄλλου.

* *

»Εἶθε τῶν ἡμετέρων ἱατρῶν τις νὰ θελήσῃ νὰ κάμῃ συλλογὴν τῆς ἐξαιρέτου βιβλίου τοῦ Tissot, καὶ δαπάνῃ πλουσίου ἢ πλουσιῶν πωλῇ αὐτὴν εἰς ἕκαστον γεωργὸν μὲ τὸ ἥμισυ ἢ μὲ τὸ τρίτον τῆς ἀξίας της.

* *

»Ἡ εὐχὴ αὕτη μὲ φέρει εἰς μίαν ἄλλην.
»Εἶθε νὰ θελήσῃ τις νὰ συγγράψῃ ἀπλῶς ἀρχαῖς παιδαγωγικὰς καταληπτὰς παρὰ πάντων, ἔπειτα δὲ γενναῖοι ἄνδρες ἀεὶ εὐδοκῆσωσι νὰ πληρώσωσι τὰ ἔξοδα τοῦ τύπου, ὥστε τὸ βιβλιᾶριον τοῦτο νὰ χορηγηθῇ εἰς τὸ κοινὸν δωρεάν, ἢ τοῦλάχιστον ἀντὶ μετριωτάτης τιμῆς· ἀεὶ διανεμηθῇ δὲ τότε ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰς πάντας τοὺς πατέρας καὶ πάσας τὰς μητέρας, ἵνα ἕκαστος δύνηται νὰ ἀνατρέφῃ τὰ τέκνα του λογικῶς καὶ χριστιανικῶς. Ἄλλ' εὐχομαι πολλὰς συγχρόνως εὐχὰς.

* *

»Εὐχομαι, ἵνα πάντες, οἱ διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν χειρῶν ἐργαζόμενοι καὶ διάγοντες μετ' ἐπιμελείας, οἰκονομίας καὶ δημοκρατικῆς ἰσότητος, θεωρῶνται ὡς στηρίγματα τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας καὶ τιμῶνται ὡς πλεῖστον ὑφ' ἡμῶν.

* *

»Εἶθε πάντες οἱ συμπολιταὶ μου νὰ δύνωνται νὰ ἀναγινώσκωσι τὴν ἱστορίαν τῆς

Ἐλευθερίας, καὶ τοὺς νόμους τοῦ καντωνίου, καὶ ὁ νέος Ἐλευθετικὸς σύλλογος νὰ παρέλθῃ αὐτοῖς τὰ πρὸς τοῦτο μέσα».

Ἐν τούτοις ὁ παρὰχθεις ἐν Γενεύῃ ἐρεθισμὸς διὰ τὴν καταδίκην τοῦ Ρουσσῶ ἐγέννησε μετὰξὺ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν πολιτῶν διαφωνίας, αἵτινες καθίσταντο ὀσημέραι βαθύτεραι καὶ ἀπειλητικώτεραι. Τῷ 1766 ἡ Κυβέρνησις, ἵνα σώσῃ τὴν πατρίδα, ἐπεκαλέσθη τὴν μεσολάβησιν τῆς Ζυρίχης, Βέρνης καὶ τῆς Γαλλίας. Οἱ βουλευταὶ τῶν τριῶν τούτων κρατῶν, συνελθόντες τὸν Μάρτιον ἐν Γενεύῃ, προὔτειναν συμβιβασμὸν, ὅστις ἤρρεσκε μὲν εἰς τοὺς ἀρχοντας, ἀπῆρρεσκε δὲ εἰς τοὺς πολίτας· τούτου δ' ἕνεκα ἀπερρίφθη διὰ μεγάλης πλειοψηφίας τῇ 15 Δεκεμβρίου 1766.

Τότε διεδόθη ἐν Ζυρίχῃ ἡ φήμη, ὅτι ἐμελλον νὰ πέμψωσι στρατὸν εἰς τὴν Γενεύην, ἵνα ἀναγκάσωσιν ἐκεῖ τὸν λαὸν νὰ δεχθῇ τὸν παρὰ τῶν πληρεξουσίων ἀποφασισθέντα συμβιβασμὸν· τοῦτο δὲ ἦτο ἀντικείμενον τέρψεως ἐν πάσῃ συναναστροφῇ. Οἱ πλεῖστοι ἐπεδοκίμαζον ταύτην τὴν ἀποστολὴν τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' οἱ φιλελεύθεροι τῶν νέων ἐκάκιζον ζωηρῶς, καὶ ἐσκέπτοντο, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐκθέσωσι τὸ ζήτημα τῆς Γενεύης εἰς τὸν λαὸν τῆς Ζυρίχης μὲ τρόπον ἱκανῶς σαφῆ, ὥστε νὰ ἀρνηθῇ οὗτος νὰ γίνῃ ὄργανον ἀδικίας.

Νέος τις θεολόγος, ὁ C. H. Muller, ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ τοῦτο· συνέταξε μικρὰν τινα ἔκθεσιν ὑπὸ τὸ ἰδίωμα τῶν χωρικῶν. Τὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα ὑπέβαλλεν εἰς τὸ στόμα ἐνὸς τῶν διαλεγόμενων εἶναι τὰ ἑξῆς·

«Ἡ τάξις τῶν ἀστῶν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξῃ τὸ ἀρῆσκον αὐτῇ πολιτεύμα, διότι ἡ ἐλευθερία ἐνὸς λαοῦ συνίσταται κυρίως εἰς τὸ νὰ δύνηται νὰ διοργανίξῃ οὗτος τὴν πρέπουσαν αὐτῷ κυβέρνησιν. Ἐκτὸς τούτου ἦτο συμβεβλημένον τυπικῶς, ὅτι οἱ ἀστοὶ ἠδύναντο νὰ παραδεχθῶσιν ἢ νὰ ἀπορρίψωσι τὰ συνταγματικὰ μέτρα. Ἀπερρίψαν λοιπὸν τὸν συμβιβασμὸν μὲ μεγάλην πλειοψηφίαν. Καὶ τώρα θὰ πορευθῶμεν νὰ τοὺς βιάσωμεν διὰ τῶν ὅπλων νὰ τον παραδεχθῶσιν; Ἄλλὰ τοῦτο ἔσται προδοσία καὶ ἀτιμία· δὲν θὰ εἴχομεν πλέον οὐδεμίαν ἐμπιστοσύνην εἰς κυβέρνησιν, ἥτις ἠθελε διατάξῃ κῦρος. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς ἐμέ, ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν συμβῇ, δὲν θὰ ὑπάγω».

Ὁ Muller ἀνέγνω τὴν ἔκθεσιν ταύτην εἰς ἰδιωτικὸν τινα σύλλογον, λέγων, ὅτι τῷ εἶχε δοθῇ ὑπὸ φίλου· ἔπειτα τὴν ἐκλείσεν εἰς τὸ γρα-

φείον του. Βραδύτερον δὲ ἔδωκε τὴν ἀδειαν εἰς τὸν φοιτητὴν Wolff νὰ λάβῃ ἀντίγραφον καὶ νὰ το διαδώσῃ εἰς τοὺς νέους.

Τούτου δὲ ἔλαβον γνῶσιν οἱ ἄρχοντες μόλις τὴν 24 Ἰανουαρίου τοῦ 1767. Ἀλλὰ τότε ἡ ὑπομονὴ των ἔφθασεν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω καὶ τὰ μέγιστα ὠργίσθησαν· ὑποπτευθέντες δὲ συνομωσίαν ἐπεφόρτισαν εἰδικὴν ἐπιτροπείαν νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν συντάκτην τοῦ λιβέλλου καὶ νὰ φυλακίσωσιν αὐτόν.

Ἦτο τότε σάββατον· τὴν αὐτὴν ἑσπέραν κατὰ παραγγελίαν τοῦ Λαβάρτερ καὶ τινων ἄλλων φίλων, ὁ Πεσταλότσης μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Müller, ἵνα τον ἀναγκάσῃ νὰ κηρύξῃ εἰς τοὺς ἄρχοντας, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐκθέσεως ταύτης. Ὁ Müller τῷ ὑπεσχέθη νὰ πράξῃ τοῦτο.

Τὴν ἐπαύριον Κυριακὴν, ὁ Πεσταλότσης ἐπανῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Müller, ἀλλὰ δὲν εὔρεν αὐτόν· ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶχε φύγει ἐν καιρῷ νυκτός. Ἐσπευσε νὰ συμβουλευθῇ μετὰ τῶν φίλων του Λαβάρτερ, Fussli καὶ Vogel, καὶ συμφωνήθη, ἵνα, ἂν ὁ Müller εἶχε δραπετεύσει πραγματικῶς, μεταβῶσιν εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ κηρύξωσι πᾶν ὅ,τι ἐγνωρίζον περὶ τῆς ἐκθέσεως ταύτης. Ἀλλ' ἄλλοι εἶχον προλάβει αὐτούς, καὶ ὁ Müller κατηγγέθη ὑπὸ πολλῶν πολιτῶν. Ἡ σπουδὴ αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι, οἱ ἄστοι ἦσαν ἠναγκασμένοι ὑπὸ ὄρκου νὰ γνωρίζωσιν εἰς τὰς ἀρχὰς πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ ἐνδιαφέρῃ τὸ κράτος. (ἀκολουθεῖ). M. B.

ΠΕΡΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Μία τῶν θεμελιωδεδεστώτων κινητικῶν δυνάμεων ἐν τῷ φυσικῷ καὶ τῷ ἠθικῷ κόσμῳ εἶναι ἡ ἐργασία. Πᾶσαι αἱ ἐπιστήμαι πρέπει νὰ λάβωσι θέσιν πρὸς αὐτὴν ὡς καὶ ἡ παιδαγωγική. Ἐκ τῆς ἀπόψεως τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐξεταζομένη ἡ ἐργασία εἶναι κίνησις ἕνεκ διαταράξεως τῆς ἰσορροπίας. Μετὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσορροπίας σβέννυται ἡ κίνησις, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἐργασία. Οὕτως ἡ ἐργασία μίξ ἀτμομηχανῆς συνίσταται κατ' οὐσίαν ἐν τούτῳ, ὅτι ἡ ἰσορροπία μεταξὺ τῆς ἐξωτερικῆς πίεσεως τοῦ ἀέρος καὶ τῆς εὐτονίας τοῦ ἐπὶ τῶν κορυφῶν ἐν τῷ ἀτμοκυλίνδρῳ ἐνεργοῦντος ἀτμοῦ διαταράσσεται

περιοδικῶς. Ἐν τῷ ζῶντι ὀργανισμῷ πηγὴ πάσης ἐργασίας εἶναι ἡ ἀπόλυσις δυνάμεων ἕνεκα τῆς κορέσεως χημικῶν συγγενειῶν, αὗται εἶναι διαταράξεις τῆς ἰσορροπίας, αἵτινες προέρχονται ἐξ ἠλεκτρικῶν ἐνεργειῶν, διαπιδύσεως μεταξὺ αἵματος, ἰστολογικῷ ὑγροῦ καὶ ἀέρος, ὡς καὶ ἐξ ἀλλοιώσεων τῆς χημικῆς ἰσορροπίας.

Φυσιολογικῶς ἐξεταζομένη πᾶσα ἐργασία, εἴτε διὰ τῶν μυῶν εἴτε διὰ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκτελεῖται, συνδέεται μετὰ τινων ἀλλοιώσεων ἐν τῇ φύσει τῶν ἐργαζομένων ὀργάνων. Αἱ ἀλλοιώσεις αὗται συνίστανται κυρίως ἐν τινι ἐπιτάσει τῶν χημικῶν ἐνεργειῶν ἐν τοῖς ἰστοῖς καὶ ἐν τινι ἀρίσῳ διατομῇ τοῦ αἵματος, ἥτις παράγεται τὸ μὲν ἐκ τινος ζωηροτέρας ῥοῆς αἵματος πρὸς τὸ ἐργαζόμενον μέρος τοῦ σώματος, τὸ δὲ ἐκ τῆς κωλύσεως τοῦ ἔκρου τοῦ αἵματος ἕνεκα πίεσεως τῶν ὀργάνων.

Ἰπὸ ὑγίεινῆν ἔποψιν ἡ ἐργασία ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ρυθμοῦ τῆς κόπωσης καὶ ἀναπαύσεως. Ἡ μὲν κόπωσις εἶναι ἐπακολούθημα τῆς προσθήκης τοῦ ὀξυγόνου γενομένης καταναλώσεως θρεπτικῶν τινων οὐσιῶν καὶ τῆς συσσωρεύσεως ἐφθαρμένων οὐσιῶν (σκωριῶν), αἵτινες παράγουσι κόπωσιν, καὶ ὅταν ἀκόμη ὑπάρχῃ ἐργασίας ὑλικὸν ἐν μορφῇ μὴ ἀνηλωμένων θρεπτικῶν οὐσιῶν. Ἡ δὲ ἀνάπαυσις στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν κόπωσιν φερουσῶν οὐσιῶν (ἀνθρακικὸν ὀξύ, ὕδωρ κτλ.) καὶ ἐπὶ τῆς προσαγωγῆς νεαρῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν. Ἐὰν ἐπέλθῃ κόπωσις, μόνον διὰ μακρᾶς τινος ἀναπαύσεως δύναται νὰ ἀρθῇ. Ἐν καιρῷ τῆς ἀναπαύσεως ἐκβάλλονται αἱ σκωρίαί τῆς ἀλλαγῆς τῆς ὕλης, ἐκ τῶν ὀργάνων, οἱ ἰστοὶ λαμβάνουσι τὴν πρὸς ἔναρξιν νέας ἐνεργείας ἀναγκαίαν θρεπτικὴν ὕλην καὶ ἐπέρχεται πάλιν ἰσόμετρος διανομὴ τοῦ αἵματος· τέλος ἐν καιρῷ τῆς σπουδαιοτάτης ἀναπαύσεως, ἢν ἐπιτρέπομεν εἰς ἑαυτούς, ἐν καιρῷ τοῦ ὕπνου, ἀποταμιεύεται ἐν τῷ σώματι ὀξυγόνον, ὅπερ χρησιμεύει εἰς τὰ ὄργανα, ὅταν ἐκ νέου ἀρξῶνται τῆς ἐνεργείας αὐτῶν. Ὁρθὴ διανομὴ ἐργασίας καὶ ἀναπαύσεως, ἰδίως ἐντελής ἐκπλήρωσις τῆς τοῦ ὕπνου ἀνάγκης, καὶ εἶτα μέγεθος ἐργασίας μὴ ὑπερβαίνον τὴν ἐργατικὴν ἰκανότητα τοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι οἱ ὅροι, ὧν ἡ πλήρωσις καθιστᾷ τῷ ἀνθρώπῳ δυνατὴν ἐνέργειαν εὐτυχιστάτην ἄνευ βλάβῆς τῆς υγείας.

Σπουδαίαν ῥοπήν πρὸς τὴν ἐγκαρτέρησιν ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἔχει ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἀσχολίας. Ἐὰν δηλονότι ἐντὸς συμπλέγματός τινος μυῶν καὶ νεύρων, ἢ ἐντὸς ὀργάνου τινὸς ἐπέλθῃ ἡδὴ ἡ κόπω-

σις, δύναται ἡ ἐργασία νὰ ἐξακολουθήσῃ μετ' ἐπιτυχίας ἐν τινι ἄλλῳ συμπλέγματι, ὅπερ ἔμενε μέχρι τοῦδε ἀθικτον, βεβαίως μόνον μέχρι τοῦ μετ' οὐ πολὺ ἐπερχομένου σταδίου, ἐν ᾧ διὰ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος ἡ κόπωση ἐξαπλοῦται ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος. Οὕτως, ὅταν ἰστάμεθα ὄρθιοι, μεταφέρομεν τὸ βῆρος τοῦ σώματος ἐναλλάξ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς σκέλους εἰς τὸ ἕτερον καὶ ἀναγκάτως θὰ κατεπίπτομεν, ἐὰν ἤμεθα ἠναγκασμένοι δίκην στρατιωτῶν νὰ ἔχωμεν πάντας τοὺς μῦς ἐντεταμένους. Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ὕπνῳ ἀλλάσσομεν τὴν θέσιν τοῦ σώματος, ἵνα διαδοχικῶς ἄλλα συστήματα μυῶν τίθενται εἰς ἐνέργειαν. Οὐδεμία ἀλλαγὴ ἀσχολίας ὅμως εἶναι τόσον σπουδαία, ὡς ἡ μεταξὺ σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἐργασίας. Ἡ σωματικὴ ἐργασία ἐνεργεῖ αὐτόχρημα ὡς ἡ ἀνάπαυσις μετὰ πνευματικὴν χάνωσιν, καὶ μάλιστα διότι πρὸς ἀπαγωγὴν τοῦ αἵματος ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου οὐδὲν δραστικώτερον μέσον ὑπάρχει παρὰ τὴν σωματικὴν κίνησιν, ἐξαιρέτως τὴν τῶν κάτω ἄκρων.

Ἄλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πνευματικῷ πεδίῳ ἡ πρὸς ἐργασίαν ἰκανότης αὐξάνεται σπουδαίως διὰ τῆς καταλλήλου ἀλλαγῆς τῆς ἀσχολίας. Διὰ τῆς διαιρέσεως τῆς ἐργασίας, ἥτις προσνέμει τῷ ἀτόμῳ στάδιον ἐργασίας στενωδῶς περιορισμένον μετ' ἀσχολίας, ἥτις αἰεὶ μένει ἡ αὐτή, αὐξάνεται μὲν τὸ ὕλικόν ἐξαγόμενον τῶν οἰκονομολογικῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας, ἀλλ' ἡ ἰκανότης τῶν ἀτόμων ἐλαττοῦται ἐκ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἀλλαγῆς. — Ἄλλ' ὑπὸ ψυχροδιαιτητικῆν ἔσπιν ἔχει ῥοπήν ὁ ῥυθμός, καθ' ὃν ἐργασία καὶ ἀνάπαυσις ἀλλάσσουσιν. Ἡ καθημερινὴ ἀλλαγὴ μεταξὺ ἀσχολίας εἰς τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἀναπαύσεως, ἐργηγόρσεως καὶ ὕπνου δὲν ἀρκεῖ ἐνταῦθα· τοῦναντίον ἤδη ἡ καθιέρωσις τῆς κυριακῆς (τοῦ σαββάτου) ὡς καὶ τῶν διαφόρων ἑορτῶν καὶ διακοπῶν ἀποδεικνύει, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα καὶ τις μετὰ μακρότερα χρονικὰ διαστήματα ἐπαρέρχομένη περιοδικὴ ἀνάπαυσις, τ. ἔ. ὅτι μετὰ μακροτέραν ἐκστρατεῖαν ἐργασίας ὁ ἄνθρωπος ἔχει χρεῖαν καὶ μακροτέρων ἀναπαύσεων. Τέλος πρέπει καὶ ἐν τῇ ἐντάσει τῆς ἐργασίας νὰ λαμβάνη χώραν ποιά τις ἀλλαγὴ, ἡ μηχανικὴ μονοτονία τοῦ βίου τοῦ ἐπαγγέλματος νὰ διακόπτηται διὰ παρεμβολῆς ὑψίστων (ὑπερβολικῶν) πράξεων κατὰ τε τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν. Ἡδὴ ὁ Χουφελάνδος (ὁ συγγραφεὺς τῆς Μακροβιωτικῆς) ἀποφαινεται ὑπὲρ τοιούτων διακοπῶν καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ὑπερμαχεῖ ἐξαιρέτως ὁ Δρ Gustav Jaeger τῶν ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ τῇ διασκεδάσει παρεκτροπῶν.

Ὑπὸ ὅλως διαφόρους ὄψεις ἐμφανίζεται ἡμῖν ἡ ἐργασία, ἐὰν ἐξε-

τάσωμεν αὐτὴν οὐχὶ ἐκ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ τοῦ συνόλου. Ἡ οἰκονομολογικὴ ἐργασία εἶναι ἡ δημιουργὸς ἀρχὴ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ· τὰ ὑπ' αὐτῆς δημιουργούμενα εἶναι ἀξίαι· τὰ πράγματα, ἅτινα ἔχουσι τὴν ιδιότητα τῆς ἀξίας, καλοῦνται ἀγαθά. Ὁ οἰκονομικὸς κόσμος ἐκδηλοῦται ὡς τις κυκλοφορία ἀγαθῶν, ὡς κυκλοφορία τῆς ἐργασίας, μεταξὺ τῶν δύο πόλων τῆς παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως. Ἡ φύσις δεικνύει ἡμῖν ἕλας καὶ δυνάμεις ἐν ποικίλως μεταβαλλομένη ἀλληλεπιδράσει. Ἀπέναντι αὐτῆς ἴσταται ὁ ἄνθρωπος μετὰ τῶν πολυειδῶν καὶ οὐχ ἥττον μεταβαλλομένων ἀναγκῶν αὐτοῦ. Ἄλλὰ ὕλη καὶ δυνάμεις, ὡς ἐν τῇ φύσει πρόκεινται, δὲν εἶναι ἀκόμη ἀνάλογοι πρὸς τὴν χρεῖαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἡ πέτρα καὶ τὸ δάσος, καὶ ὁ ἄνθρωπος χρῆζει κατοικίας· ἐκεῖ κρέμαται ὁ ὄριμος καρπός, ἀλλ' ἡ χεὶρ αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ τὸν φθάσῃ. Ἐνταῦθα φύεται ὁ σίτος, ἀλλὰ πρὶν ἀλεσθῆ, δὲν ἔχει γεῦσιν, καὶ ὁ ἄγριος ῥύαξ, ἀγαλλόμενος ἐπὶ τῇ ἐλευθερίᾳ αὐτοῦ, δὲν θέλει νὰ κινήσῃ τὸν μῦλον· τὰ ἔρια τῶν ζῶων καὶ αἱ ἴνες τῶν φυτῶν εἶναι ἔτοιμα νὰ καλύψωσι τὴν γυμνότητα τοῦ ἀνθρώπου, οὐχὶ ὅμως ἀνευ συνεργίας αὐτοῦ. Τὰ πάντα περιμένουσι μεταμόρφωσιν, μεταβολὴν, ὅπως ἐξ ἀπλῶν φυσικῶν προϊόντων κατασπῶσι μέσα πρὸς ἐκπλήρωσιν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν, τ. ἔ. ἀγαθά. Ἡ φύσις πρέπει νὰ ὑποστῇ ἀνατροπὴν, ὅπως ἐξέλθῃ τῆς ἐγωϊστικῆς αὐτῆς ὑπάρξεως καὶ προσαρμοσθῇ εἰς τὴν χρεῖαν τοῦ ἀνθρωπίνου κόσμου. Τὸ κέλευσμα πρὸς ταύτην τὴν ἀνατροπὴν πρέπει νὰ προέλθῃ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, διότι αὐτὸς μόνος δύναται νὰ καταστήσῃ τὰ ἀντικείμενα τῆς φύσεως πρόσφορα πρὸς τὰς ἑαυτοῦ ἀνάγκας, καὶ ἡ κίνησις ἡ τοῦτο ἐπιδιώκουσα εἶναι ἡ ἐργασία. Ἡ κίνησις τῆς ἐργασίας εἶναι δευτέρα τις δημιουργία, δημιουργία ἀγαθῶν καὶ ἀξιῶν. Πράγματα οὐδεμίαν ἔχοντα ἀξίαν λαμβάνουσι διὰ τῆς ἐργασίας τὴν ιδιότητα τοῦ ἀγαθοῦ· τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀξία ὑψοῦται δι' αὐτῆς. Ἡ φύσις ἐδημιούργησε τὸν ζακχαροκάλαμον καὶ τὴν γογγυλίδα— ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ τὸ σάκχαρι· ἡ φύσις τὸ λίνον, ἡ ἐργασία λινὰ ὑφάσματα καὶ χιτῶνας· ἡ φύσις περιέβαλε τὸ πρόβατον διὰ τοῦ μαλλωτοῦ δέρματος· ὁ ἄνθρωπος ἤρπασεν αὐτοῦ τὸ ἔριον, ὅπως κατασκευάσῃ ἐξ αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον.— Ἐν καντάριον χάλυβος εἰς συστατικὰ ὄρολογίων καὶ σμιλία ἐξειργασμένον λαμβάνει ἀξίαν πλέον ἢ χιλιάκις ἀνωτέραν.

Εἰς ταύτην τὴν ἀθρόαν παραγωγὴν ἀντιστοιχεῖ ἀφ' ἑτέρου κατα-

νάλωσις ἐπίσης ἀθρόα· ἀλλ' οὔτε ἡ παραγωγή οὔτε ἡ κατανάλωσις εἶναι ἀπόλυτος· δὲν εἶναι παραγωγή καὶ καταστροφή ὕλης καὶ δυνάμεως, ἀλλὰ μόνον μεταμόρφωσις, ὅπως πάντα τὰ γινόμενα ἐν τῷ κόσμῳ. Τὸ δάσος μεταμορφοῦται εἰς μαγαζεῖον ζυλείας, τοῦτο δὲ εἰς ἀποθήκην ἐπίπλων, ἡ πέτρα μεταμορφοῦται εἰς ὀρθογωνίως λελατομημένους λίθους, οὗτοι δὲ εἰς τὴν σκοπιμώτατα ἐσχεδιασμένην οἰκίαν· τὰ βράκη μεταβάλλονται εἰς χάρτην. Ἄλλ' ὁ ὕψιστος σκοπὸς καὶ ὁ ἔσχατος φυσικὸς προορισμὸς πάντων τῶν ἀξίαν ἐχόντων προϊόντων εἶναι νὰ μεταχειρίζηται καὶ καταναλίσκη αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος. Ἡ ἀνθρωπίνη χρεῖα ἐκάλεσεν αὐτὰ εἰς τὸ εἶναι, ἐν τῇ ἐκπληρώσει αὐτῆς, ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καταναλώσει σβέννυται ὁ προορισμὸς αὐτῶν. Ἄλλ' οὐχὶ ἐντελῶς· διότι δαπανώμενα εἰς τὰς χρεῖας τοῦ ἀνθρώπου δὲν διαρρέουσι κατ' οὐδένα τρόπον εἰς τὸ μηδὲν ἀπ' ἐναντίας ικανοποιῦντα τὰς ἀνάγκας τῆς ὑλικῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως βοηθοῦσιν αὐτῷ εἰς τὸ νὰ φανερώη τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ φύσιν, νὰ ἐκδηλώη τὴν ἀνθρωπίνην του ἀξίαν. Ὅσα μᾶλλον αἱ φυσικαὶ ἀνάγκαι τοῦ ἀνθρώπου ικανοποιοῦνται, τόσῳ μᾶλλον ἀνοίγεται αὐτῷ ἡ χώρα νέας ὑψηλοτέρας παραγωγῆς δι' ἀναπτύξεως καὶ φανερώσεως πνευματικῶν δυνάμεων. Διὰ τῆς καταναλώσεως λοιπὸν αἱ οἰκονομολογικαὶ ἀξίαι δὲν μεταβαίνουσιν εἰς τὸ καθαρὸν μηδὲν, κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον ἀφανίζονται ἐν τῷ φρέατι τοῦ διὰ τῆς χρήσεως καὶ καταναλώσεως αὐτῶν ικανοποιουμένου προσώπου, ἀλλὰ μόνον ὅπως ὡς ἀνανεωθεῖσα καὶ ὑψωθεῖσα φιλεργία ἐκχυθῶσιν ἐπὶ τῶν οἰκονομολογικῶν ἐπικρατειῶν. Ἡ καλλιτέρα τροφή, ἣτις χορηγεῖται τῷ ἐργάτῃ, ἐνισχύει τοὺς μῦς αὐτοῦ πρὸς δραστηριωτέραν ἐργασίαν· ὁ καλλίτερος μισθός, ὁ διδόμενος τῷ ὑπαλλήλῳ, τῷ διδασκάλῳ, τῷ πνευματικῷ ἐργάτῃ, ἐπαυξάνει τὴν φιλεργίαν αὐτῶν, καὶ καθιστᾷ αὐτοὺς ικανοὺς ν' ἀγοράζωσι βιβλία, μέσα μορφώσεως καὶ διὰ τῆς συμμετοχῆς ἐξυψουσῶν ἀναπαύσεων ἀντὶ τῶν καταπιεζουσῶν βιωτικῶν μεριμνῶν πνευματικὴν ἀναπτέρωσιν, ἀνευ τῆς ὁποίας ἡ ἐνεργητικότης αὐτῶν ταχέως καταπίπτει εἰς τὸ μηδὲν. Οὕτω βεβαιοῦται καὶ ἐν τῷ οἰκονομικῷ κόσμῳ ἡ ἀναντίρρητος ἀλήθεια, ὅτι ἐν τῇ φύσει οὐδὲν ἀπόλλυται. Τοῦτο ἰσχύει οὐ μόνον περὶ τῆς ὑλικῆς ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς πνευματικῆς καταναλώσεως. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ζῆ μόνον ἐκ τοῦ ἄρτου, ζῆ ἐκ παντὸς ὅ,τι χορηγεῖ τῷ πνεύματι αὐτοῦ ἠὲξημένην ἐλαστικότητα καὶ παραγωγικὴν ὀρμὴν, ὅ,τι ἀφαρπάζει αὐτὸν ἐκ τῆς ἀποχανοῦσης μονοτο-

νίας τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Ὁ ἐργάτης πρέπει νὰ ἔχη τὴν κυριακὴν αὐτοῦ, τὰς ἐορτάς, τὰς ἐξυψούσας διασκεδάσεις — πρέπει νὰ ἔχη οὐ μόνον ἄρτον, ἀλλὰ καὶ παιδιάς. Κατὰ τοῦτο δὲ διαφέρει ὁ οἰκονομικὸς ἄνθρωπος τοῦ ἀπλοῦ τροχοῦ τῆς μηχανῆς, ὅστις ὅμως ἐπὶ τέλους θέλει ν' ἀλείφηται ἐλαίῳ, ὅπως λειτουργῆ περαιτέρω.

Οὕτως ἡ οἰκονομολογικὴ κυκλοφορία στηρίζεται ἐπὶ τινος διηνεκοῦς κυκλοφορίας τῶν ἀξιών—οὐ μόνον ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἐνὸς καταναλωτοῦ εἰς τὴν τοῦ ἑτέρου, ἀλλ' ἐκ τῆς χειρὸς τῆς παραγωγῆς εἰς τὸν φάρυγγα τῆς καταναλώσεως καὶ ἐκ τούτου πάλιν εἰς τὴν ἐργατικὴν χεῖρα νέας, ἐξυψωμένης παραγωγῆς. Τὰ οἰκονομολογικὰ πρόσωπα εἶναι τὰ σημεῖα τῆς διαβάσεως ταύτης τῆς κυκλοφορίας. Ὅπως τὸ φυτὸν λαμβάνει τὴν τροφήν ἐκ τοῦ ἐδάφους δι' ἀναριθμητῶν ῥιζιδίων, ὅπως ἐν τῷ μυστηριῶδι ἐργαστηρίῳ τοῦ ὄργανισμοῦ αὐτοῦ ἀφομοιώσῃ αὐτὴν πρὸς ὑψηλοτέρας μορφάς, οὕτω καὶ ὁ οἰκονομολογικὸς ἄνθρωπος καταναλίσκει ἀναριθμητοὺς ἀξίας, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ν' ἀποδώσῃ αὐτὰς τῷ συνόλῳ εἰς ἀνώτερα ἀγαθὰ ἐπεξεργασμένας. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ λαμβάνειν καὶ διδόναι, ἐν τῇ συμμετρικῇ τῆς ἀπολάσεως καὶ ἐργασίας ἔγκειται ὁ μέγας ἰσολογισμὸς τοῦ οἰκονομολογικοῦ βίου.

Ψυχικῶς ἡ ἐργασία συνοδεύεται ὑπὸ ἰδιαζόντων συναισθημάτων ἐξαρτωμένων ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς κοπώσεως καὶ ἀναπαύσεως. Πᾶσα ἐργασία ἐντείνει καὶ συνοδεύεται ὑπὸ τινος βίας, ἣτις σωματικῶς μὲν προέρχεται ἐκ τῆς διαρκοῦς ἐντάσεως μυϊκῶν τινῶν συστημάτων (ὁμοίμορφον κάθισμα, βαδίζειν, φέρειν, αἶρειν κτλ.), πνευματικῶς δὲ ἐκ τῆς πίεσεως τοῦ τὴν ἐργασίαν διευθύνοντος συστήματος παραστάσεων ἐναντίον τῶν εἰς τὴν συνείδησιν εἰσωθουμένων ἀντιθέτων παραστάσεων, κατ' ἀμφοτέρας δὲ τέλος τὰς ἐπόψεις ἐκ τινος μονομεροῦς ἐξαρτήσεως τῆς τῶν νεύρων ἐνεργείας. Ἐν τῇ ψυχῇ δηλονότι τοῦ ἐργαζομένου καθ' ἑλὴν τὴν διάρκειαν τῆς ἐργασίας ἐπικρατεῖ ὁμάς τις παραστάσεων περιλαμβανούσα τὴν παράστασιν τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει ὁ ἐργαζόμενος, καὶ τὴν τῶν μέσων τῶν εἰς αὐτὸν χρησιμεύοντων. Αὕτη ἡ ὁμάς τῶν τῆς ἐργασίας παραστάσεων κυριεῖται τὴν συνείδησιν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐργασίας μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ ἐξασκεῖ διὰ τοῦτο σὺν τῷ χρόνῳ ἐπαισθητοτέραν γινομένην πίεσιν ἐπὶ τῶν ἄλλων παραστάσεων, αἵτινες συνωθοῦνται εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἐργάτου· εἶναι δὲ αὐταὶ αἱ λοιπαὶ φροντίδες, συμφέροντα καὶ κύκλοι πα-

ραστάσεων τοῦ ἀνθρώπου.—Ἐάν τις θέσῃ κατὰ μέρος τὴν ἐργασίαν, ἀπέρχεται ἡ ὁμὰς τῶν παραστάσεων αὐτῆς, καὶ δύνανται νῦν νὰ καταλάβωσι τὸν τόπον ἄλλαι παραστάσεις—ὁ ἄνθρωπος ἀναπαύεται. Ἡ ἀνάπαυσις αὕτη συνίσταται ἐν τῇ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῆς πίεσεως τῆς ἐργασίας, εἶναι μόνον ἀρηγικὴ ἢ χαλαστικὴ τῆς ἐντάσεως. Ἐὰν διαρκέσῃ μακρότερον, ἢ κενότης, ἦν συνεπάγεται, θὰ ἐπέφερε βραδύτητα ἐν τῇ κινήσει τῶν παραστάσεων, ἣτις εἶναι ἐπίσης καταθλιπτικὴ, ὡς πρότερον ἢ ἐργασία. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ προσέλθῃ ἡ θετικὴ ἢ ἐξυψοῦσα ἀνάπαυσις, ἣτις προσάγει εἰς τὴν συνειδησιν ἡμῶν νέας ὁμάδας παραστάσεων, αἱ ὁποῖαι ὅμως, ἐπειδὴ ἀλλάσσουν, οὐδεμίαν πίεσιν ἀσκοῦσιν ἐπ' αὐτῆς. Αἱ παιδικαὶ πρὸ πάντων θέλγουσιν ἡμᾶς διὰ τῆς πλουσίας μεταβολῆς τῶν καταστάσεων. Ἡ κυρίως καλουμένη διασκέδασις ζητεῖ ν' ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς μονοτονίας τῆς ἀνίας διὰ συνομιλίαν ἐλευθέρως καὶ φαιδρᾶς, διὰ παιδιῶν, διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς ἐνδιαφέροντα ἐξωτερικὰ γινόμενα, φυσικὰ φαινόμενα, ἑορτάς, διὰ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὰς ἀπολαύσεις τῶν ὠραίων τεχνῶν κτλ. Ἡ διασκέδασις ὡς ἀκατανάγκαστος ἐνασχόλησις εἶναι πάντοτε ἀντιθετὸς τῆς ἐργασίας, ἣτις οὐδέποτε εἶναι ἀπηλλαγμένη ποίως τινος ἀνάγκης.

Ἐπὶ ἠθικῆν ἔποψιν θεωρεῖται ἡ ἐργασία ὡς ἀσκήσις ἐν τῷ αὐτεξουσίῳ καὶ ὡς ἐκδήλωσις ἰσχυρᾶς, καρτερικῆς βουλήσεως, ἀρέσκει λοιπόν ἠθικῶς κατὰ τὰς ἰδέας τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας καὶ τελειότητος. Ἀπέναντι τῆς ἀργίας πᾶν εἶδος ἀσχολίας ἀσκεῖ εὐεργετικὴν τινα παιδαγωγικὴν ἐπίδρασιν, διότι θέτει φραγμὸν εἰς τὴν φυσικὴν ἀνησυχίαν καὶ εἰς τὴν ἀχαλίνωτον κίνησιν τοῦ τροφίμου καὶ συλλέγει τὰ διεσκεδασμένα αὐτοῦ νοήματα ἐν τῷ ἀντικειμένῳ τῆς ἀσχολίας. Ἡ ἀφιλαυτος ἀφοσιώσις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τινα ἀσχολίαν, ἣτις πράττεται ἀνεξαρτήτως πάσης προσωπικῆς κλίσεως καὶ διαθέσεως, ἐξ ὑπακοῆς εἰς ἀνωτέρας σκέψεις διὰ μακροῦ χρόνου, πολλάκις μέχρις ἐξαντλήσεως, ἔχει τι τὸ ἠθοποιὸν ἐν αὐτῇ. Ὡς σχολεῖον τῆς σοβαρᾶς μελέτης, τῆς καρτερίας καὶ τῶν πόνων, τῆς κοινωνικῆς συμπεράξεως ἐν τῷ μεγάλῳ οικονομικῷ ἐργαστηρίῳ τῆς κοινωνίας, πρὸ πάντων ὅμως ὡς σχολεῖον τῆς ἠθικῆς ὑπακοῆς θὰ ἔχῃ ἡ ἐργασία πάντοτε ἕξοχον ἠθικὴν σπουδαιότητα.

Δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο εἶναι ἡ ἐργασία καὶ ὑπὸ παιδαγωγικὴν ἔποψιν πολὺ σπουδαία. Ἐπ' αὐτῆς στηρίζεται ἐν τῇ ἀγωγῇ ἡ μέθοδος τῆς ἀσχολίας, ἣτις ἐφαρμόζεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐν ἐργαστηρίοις,

ἐν διορθωτικοῖς ἰδρύμασι, καὶ ἣτις ἐν οὐδεμιᾷ ἀγωγῇ πρέπει νὰ λείπῃ. Εἰς τὴν πρώτην ἀγωγὴν τοῦ παιδὸς ἢ παιδιὰ εἶναι τὸ ἀρμολιώτατον μέσον ἀσχολίας, ἐνεργεῖ πολὺ εὐεργετικῶς, καθ' ὅσον προσφέρει εἰς τὰς ἀχαλινώτους ὁμὰς τοῦ παιδὸς ἀβίαστὸν τινα παροχέτευσιν καὶ προπαρασκευάζει αὐτὸν πρὸς τὴν σοβαρωτέραν ἐργασίαν. Ἐπασχολοῦμεν τοὺς παῖδας, ὅπως παροχετεύσωμεν τὴν ἐγκρουπτομένην ἐν αὐτοῖς ἐσωτερικὴν ἀνησυχίαν καὶ κωλύωμεν παντοιοειδῆς ἀκοσμίας. Οὕτω μεριμνᾷ ἡδὴ ἐν τῷ οἴκῳ ἢ μήτηρ περὶ ἀσχολίας τῶν παιδῶν καὶ περιορίζει αὐτοὺς ὅπως καταπραΰνη τὴν ταραχώδη αὐτῶν φύσιν, ἐνὶ λόγῳ, ὅπως σωθῇ ἀπὸ τῆς ζωηρότητος αὐτῶν. Ἡ ἀφοσιώσις εἰς ἡσυχον, μετὰ τῆς οἰκιακῆς καὶ σχολικῆς τάξεως συμβιβαζομένη ἀσχολίαν δὲν ἀφίνει τὰς ἀτάκτους ἐπιθυμίας, ἀς ἐκβλαστάνει ἢ ἀνία τῆς ἀργίας, νὰ ἀνακύψωσι, καὶ καταπνίγει ἐν τῷ σπέρματι τὰς διεγέρσεις ἀσχήμονος καὶ ἀλόγου διαγωγῆς τῶν παιδῶν. Τοιοῦτοτρόπως ὀρυσσονται, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὴν ἀνήσυχον ζωηρότητα καὶ ἐνεργεῖαν τοῦ παιδὸς ὅχρητοί, ἐν οἷς δύναται ἀνευ βλάβης νὰ ἐκρέη· οὕτω προφυλάσσεται ὥστε νὰ μὴ λάβῃ ἐσφαλμένην ἐξοδον καὶ στραφῇ, εἴτε ἀσκόπως εἴτε σκοπίμως, κατὰ τῆς κοινωνικῆς τάξεως. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ διδασκαλίᾳ μανθάνει ὁ παῖς νὰ ἐργάζεται· διότι ἐθίζεται δι' αὐτῆς εἰς τάξιν τινα καὶ ἀκολουθίαν τῶν ἐνεργειῶν, ἢ ἐνεργεῖα αὐτοῦ αὐξάνεται μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐν τῇ σκοπίμῳ κατεξουσιάζει τῆς πορείας τῶν νεημάτων ὑπὸ τῆς βουλήσεως, καὶ σὺν αὐτῇ καὶ ἡ δύναμις τῆς αὐτεξουσιότητος πρὸς ἠθικοὺς σκοπούς.

Ἡ ἀγωγή ἔχουσα πρὸ ὀφθαλμῶν ταύτην τὴν ἕξοχον ἠθικὴν καὶ παιδαγωγικὴν σπουδαιότητα τῆς ἐργασίας, ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς δύο θεμελιώδεις ὅρους αὐτῆς, ἦτοι τὴν πρὸς ἐργασίαν δύναμιν καὶ τὴν φιλεργίαν, καὶ νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς διατηρήσεως αὐτῶν. Τὸ μὲν πρῶτον γίνεται δι' ἐπιμελοῦς τηρήσεως τῶν ὑγιεινῶν καὶ ψυχολογικῶν παραγγελμάτων, τὸ δὲ δεύτερον δι' ἐθισμοῦ εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας περὶ τῆς ἠθικῆς καὶ οικονομολογικῆς αὐτῆς ἀξίας. Ἐργασία εἶναι ἡ ζωὴ, ὁ μὴ ἐργαζόμενος δὲν ζῆ, — ὁ Θεὸς ἔδωκεν ἡμῖν τὰ μέλη καὶ τὰς δυνάμεις ἡμῶν, ἵνα μεταχειρισώμεθα αὐτά· — οὐδεὶς πρέπει νὰ κατορύττῃ τὸ ἐαυτοῦ τάλαντον, νὰ μὴ θέτῃ τὸν λύχνον αὐτοῦ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐργασίας νὰ χρησιμοποίῃ αὐτὰ — διὰ τῆς ἐργασίας καθιστῶμεν ἐαυτοὺς εἰς τὸν πλησίον ἡμῶν εὐτυχεῖς, συμμετέχουμεν δημιουργοῦντες ἐν τῷ μεγάλῳ

ἔργῳ τῆς ἐξημερώσεως, εἰς ὃ πᾶς ὀφείλει νὰ συνεισφέρει τὸ ἑαυτοῦ μέρος, διότι ἀπολαύει τῶν ἀγαθῶν αὐτῆς· δι' ἐμπνεύσεως τοιούτων ἀρχῶν θ' ἀγαπήσῃ ὁ τρόφιμος τὴν ἐργασίαν. Ἰδιαίτερον ἐρεθιστικῶν μέσων πρὸς τὸ ἐργάζεσθαι, οἷα εἶναι διέγερσις τῆς φιλοδοξίας, ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ἰδίας ὠφελείας, δὲν θὰ ἔχη τότε χρείαν· τὸναντίον θὰ εἶναι ἀρετόν, ἐὰν εἰς τὴν ὁρμὴν πρὸς ἐτέργειαν, τὴν παρὰ τῷ παιδί τόσον ἰσχυρῶς ἐκφαινομένην, ἥτις κατ' ἀρχὰς ἐκδηλοῦται ὡς ὁρμὴ πρὸς τὸ παίξειν, παρέχη τὴν διεύθυνσιν εἰς τὴν σοβαρὰν ἐργασίαν, θέτων αὐτῇ σκοποὺς σταθεροῦς.

Τὸ δὲ μέτρον τῆς καθημερινῆς ἐργασίας εἶναι διάφορον ἀναλόγως τῆς ἀτομικότητος, τῆς ἡλικίας καὶ τῶν περιστάσεων. Ὁ Χουφελάνδος λέγει· Ὅκτὼ ὥρας ἐργασίαν δέκα ἕξ ὥρας ἀνάπαυσιν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ νοηθῇ κατὰ γράμμα, τὸναντίον συμφῶνως πρὸς τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας διαιτητικὰς ὁδηγίας πρέπει ἐνίοτε νὰ ἐπέρχονται ἀπ' ἐνὸς μὲν ὑπερβολικαὶ ἐργασίαι, ἀπ' ἐτέρου δὲ μακρότεραι διακοπαί. Ἐν αὐτῇ τῇ ἐργασίᾳ ὀφείλομεν ν' ἀπαιτῶμεν ἀκριβείαν καὶ καρτερίαν καὶ νὰ φυλαττώμεθα τὸ ψευδὲς τῶν φιλάνθρωπιστῶν ἀξίωμα τοῦ μεταβάλλειν πᾶσαν ἐργασίαν εἰς παιδιάν.

Κατὰ τὰ εἰρημένα οὐδὲλως θὰ φανῇ ἡμῖν παράδοξον, ὅτι ὀνομαστοὶ παιδαγωγοί, ὁ Λόκκιος, ὁ Ρουσσώ, ὁ Νειμεϋερ καὶ ἄλλοι ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς ἐργασιῶν τῆς χειρὸς εἰς τὴν ἀγωγὴν παρὰ τῇ κυρίως διδασκαλίᾳ, καὶ ὅτι καὶ σήμερον ἔτι ἡ κίνησις διαρκεῖ ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐργασιῶν ἐν τῇ σχολῇ. Καὶ δὴ εὐλόγως καὶ δικαίως. Ἐκδηλώσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἥτις εἶναι ὁ ἐλαύνων τριχὸς ἐν ὅλῃ τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ, ἥτις παριστᾷ μίαν τῶν σπουδαιοτάτων ἀρχῶν ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ, δὲν ἔπρεπε ν' ἀποκλεισθῇ τῆς σχολικῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ τὸναντίον ν' ἀσκήται πρωίμως ἤδη διὰ τοῦτο, ἵνα ἡ ἔννοια τῆς ἐργασίας λάβῃ πᾶσαν τὴν προσήκουσαν τιμὴν ἐν τῇ συνειδήσει τῆς κοινωνίας. Νῦν αἱ σχολαὶ εἶναι μόνον ἐστίαὶ καταναλώσεως, ἐν αἷς οἰκονομολογικαὶ ἀξίαι ἐξαφανίζονται ἐν τῇ μορφῇ τῆς δαπάνης ὑπὲρ ἰδρύσεως καὶ συντηρήσεως αὐτῶν, βεβαίως ὅπως βραδύτερον ἐν τῇ μορφῇ ἐκπαιδευτικῶν ἀξιῶν εἰσέλθωσι προάγουσαι καὶ δημιουργοῦσαι εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῆς παραγωγῆς. Ὅθεν θὰ ἦτο δίκαιον, ἐὰν πρὸς τῇ μονομερεῖ τοῦ πνεύματος καλλιέργειᾳ καὶ παρὰ ταῖς μὴ παραγωγικαῖς γυμναστικαῖς ἀσκήσεσιν εἰσῆγοντο εἰς τὰ σχολεῖα καὶ παραγωγικαὶ ἐργασίαι, ἵνα ὁ παῖς πρωίμως καὶ πρακτικῶς ἐξοικειωθῇ πρὸς

τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ ὑπαρξίς τῆς κοινωνίας. Βεβαίως ἐν τῇ σχολικῇ ἀγωγῇ εἶναι δυσχερὲς νὰ εὐρεθῇ εἰδὸς τι ἀσχολίας, ἀρμοζούσης εἰς πάντας τοὺς μαθητὰς μιᾶς τάξεως. Ἡ κηπουρικὴ μένει ἀντιρρητῶς ἢ καταλληλοτάτη μορφή ἐργασίας ἐν τῇ θερμῇ ὥρᾳ τοῦ ἔτους καὶ ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει κήπος. Ἐκ τῶν ἔργων τῆς χειρὸς κατὰλληλος εἶναι ἡ ξυλουργικὴ καὶ ἡ βιβλιοδετικὴ, διότι διὰ μικρῶν μέσων δύναται νὰ ἀσκήται καὶ διὰ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν. Ἡ σύνδεσις σχολικοῦ ἐργαστηρίου μετὰ τοῦ διδασκαλείου, ἣν εἰσήγαγεν ὁ ὀργανισμὸς τοῦ διδασκαλείου ἐν Αὐστρίᾳ, εἶναι πολὺ ἀξιωματικὸς διάταξις. Παρὰ τοῖς κορασίοις εἶναι τὰ ἐργόχειρα.

(Ἐκ τῆς «Παιδαγωγικῆς ἐγκυκλοπαιδείας» τοῦ Λίνδνερ.)

* *

ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Σχολεῖον ἐργασίας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ σχολεῖον τῆς μαθήσεως εἶναι πᾶν σχολεῖον, ὅπου ἡ ἐργασία ἐμγαρίζεται ὡς παιδαγωγικὸν στοιχεῖον. Τοιαῦτα σχολεῖα δύνανται νὰ εἶναι ἢ αὐτοτελῆ ἢ συνδεδεμένα μετὰ γενικῶν δημοτικῶν σχολείων. Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν κορασιῶν δὲν εἶναι τι σπάνιον ταῦτα τὰ σχολεῖα· ἀλλ' ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἀρρένων εἶναι ἔτι πρόβλημα τοῦ μέλλοντος. Ἐξοχοὶ παιδαγωγοὶ ἀρχαῖοι καὶ νέοι ἐτόνισαν τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἐργασίας καὶ ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῆς εἰς τὸ σχολεῖον.

Ὁ Κομένιος, ὅστις πανταχοῦ ἐξάιρει εἰς τὸν ὑψίστον βαθμὸν τὴν πρακτικὴν ὄψιν τῆς διδασκαλίας, συνιστᾷ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον διαορρήδην, ἵνα οἱ μαθηταὶ «ἐκ τῶν ἐργασιῶν τῆς χειρὸς μανθάνωσι τὸ πλεῖστον ἐν γένει, εἰ καὶ μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅπως μὴ μένωσιν ἐν παχυλῇ ἀμαθίᾳ περὶ τῶν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ γινομένων, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα ὕστερον ἐκδηλῶται εὐκολώτερον ἢ φυσικὴ κλίσις, ἣν πᾶς τις κατ' ἐξοχὴν αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ».

Ὁ Λόκκιος συνιστᾷ τῷ τροφίμῳ αὐτοῦ νὰ μάθῃ ἐργόχειρόν τι ἐν μὲν τῇ πόλει τὸ τοῦ τέκτονος, τοῦ ξυλουργοῦ, τοῦ ξυλογράφου κτλ., ἐν δὲ τῇ χώρᾳ κηπουρικὴν καὶ γεωργίαν, τὸ μὲν χάριν τῆς κινήσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως, τὸ δὲ χάριν αὐτοῦ τοῦ

πράγματος, και πρὸς μὲν ὁρῶσιν ὀρθῆς κρίσεως περὶ τοῦ βίου και τῶν ἀνθρώπων. Παιδιάς ἀντ. κείμενα δὲν πρέπει ν' ἀγοράζονται. Τούνη-
τίον τὰ παιδία ὀφείλουσιν, ὅσον εἶναι αὐτοῖς δυνατὸν, νὰ κατασκευά-
ζωσιν αὐτὰ τὰ ὄργανα τῶν παιδιῶν των.

Ὁ Ρουσσὸ λέγει πρὸς τὸν τρόφιμον αὐτοῦ: *Μάθε ἐν ἐργόχειρον,*
ἀληθὲς ἐργόχειρον, ἐν ᾧ αἱ χεῖρες ἀσχολοῦνται μᾶλλον ἢ ἡ κεφαλὴ.
Ὁ Αἰμίλιος αὐτοῦ εἶναι πρὸς πᾶν πρακτικὸν ἐργόχειρον ἔτοιμος· γι-
νώσκει νὰ μεταχειρίζηται τὴν σακπάνην και τὸ ἄγκιστρον, γινώσκει
νὰ μεταχειρίζηται τὸν τόννον, τὴν σφύραν, τὴν ῥυκάνην, τὴν ῥίνην,
εἶναι ἐξοικειωμένος μὲ τὰ ἐργαλεῖα πάντων τῶν ἐργοχειρῶν. Πρὸς
τούτοις αἱ αἰσθήσεις αὐτοῦ εἶναι ὀξεῖται και καλῶς ἡσκημένα· ὅλος ὁ
μηχανισμὸς τῶν τεχνῶν εἶναι αὐτῷ γνωστὸς ἤδη. Εἰς τὸ νὰ εἶναι ἀ-
ριστοτέχνης λείπει αὐτῷ μόνον ἡ δεξιότης, αὕτη ὅμως ἀποκτᾶται
μόνον σὺν τῷ χρόνῳ.

Ὁ Salzmanν συνηγορεῖ ἔτι ἐντονώτερον ὑπὲρ τῶν ἐργοχειρῶν.
«Τὸ νὰ κατασκευάζη ὁ μαθητὴς αὐτός, κατ' ἀρχὰς μὲν παντοειδῆ
παιδιάς ὄργανα, ἔπειτα δὲ πραγματικῶς ὀφέλιμα ὄργανα και σκεῦη,
εἶναι ἀσχολία τόσον ὀφέλιμος και εὐάρεστος, ὥστε θεωρῶ ὡς ἀπαραι-
τήτως ἀναγκαῖον εἰς πᾶν καθίδρυμα, ὅπου οἱ παῖδες σκοπίμως ὀφεί-
λουσι ν' ἀνατρέφονται, νὰ διδῆ τοῖς μαθηταῖς ὀδηγίαν και εὐκαιρίαν
εἰς τὸ νὰ κατασκευάζωσιν αὐτοὶ τοιαῦτα. Οὕτως ἱκανοποιεῖται ἡ πρὸς
τὸ ἐνεργεῖν ὀρμὴ αὐτῶν και πᾶσαι αἱ παρεκτροπαί, αἵτινες φιλοῦσι
νὰ ἐκπηγάζωσιν ἐκ τῆς κωλύσεως τῆς ὀρμῆς ταύτης, προλαμβάνον-
ται οὕτω διὰ μιᾶς. *Ἄεκα παῖδες ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ εἶναι μᾶλλον εὐά-
ργοι· ἢ τρεῖς, οἵτινες δὲν γνωρίζουσι τί ὀρεῖλουσι νὰ πράξωσι.*
Τὸ πνεῦμα, ὅπερ διὰ τοῦ συνήθους διδακτικοῦ τρόπου ἐθίζεται πάν-
τοτε νὰ πράττη κατὰ ξένα παραγγέλματα, ζωοποιεῖται ἐνταῦθα, συλ-
λαμβάνει ἰδίας ἰδέας και ἐφευρίσκει μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῶν. Ἀ-
νὴρ, ὅστις δὲν ἀπέκτησεν ἐν τῇ νεότητι παντοίας δεξιότητος τῶν χει-
ρῶν αὐτοῦ, εἶναι μόνον ἡμισὺς ἀνὴρ· διότι ἔσαι ἐξήρτηται ἀπ' ἄλλου».

Ὁ Πισταλόταης συνιστᾷ ἐντονώτατα τὴν ἀσκησιν δεξιότητων παρὰ
ταῖς γυμναῖς γνώσεσιν, ὅπως δὴ και αὐτὸς ἐν Neudorf και Burg-
dorf πρὸς τῷ μαθητῶν ἐπετήδευε μετὰ τῶν τροφίμων αὐτοῦ και τὴν
παραγωγικὴν ἐργασίαν.

Ὁ Φροβελος, ἐν τῷ συστήματι τοῦ ὁποῖου ἡ αὐτενεργὸς ἐνασχόλη-
σις τόσον ἐξοχον θέσιν κατέχει, ὠδήγει ἐν Keilhau τοὺς τροφίμους

αὐτοῦ εἰς διάφορα ἐργαστήρια και ἤθιζεν αὐτοὺς εἰς διαφόρους τεχνι-
κὰς ἐργασίας.

Ὁ Κάρολος Φρειδερίκος Βειδερμάννος ἀπαιτεῖ ἐν τῷ συγγράμματι
αὐτοῦ «Ἀγωγή εἰς τὴν ἐργασίαν» ἵνα πᾶς τις ἔχη τόσας γνώσεις οὐ
μόνον περὶ τῶν συντεινόντων εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ καθ'
ἡμέραν βίου και τόσον πρακτικὸν νοῦν ἔχη, ὥστε νὰ δύναται ἐν ἀνάγκῃ
ἀνευ ξένης βοήθειας νὰ κάμη αὐτὸς δι' ἑαυτὸν και τοὺς οἰκείους μι-
κρὰς διορθώσεις και βελτιώσεις ἐν τῷ οἴκῳ και ἐν τῷ κήπῳ, ἐν τῷ
ταμείῳ και τῷ μαγειρείῳ, ἀλλὰ και (τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἔτι σπουδαιό-
τερον) νὰ ἐνοηθῇ νὰ ὑποδεικνύη τῷ τεχνίτῃ, τῷ ἐργάτῃ, οὗς μεταχει-
ρίζεται, πῶς θέλει νὰ κατασκευασθῇ τι, και ἵνα δύναται νὰ ἐξελέγχη
τούλάχιστον τοὺς ξένους ἐργάτας, οὗς ἐπάσχολεῖ.

Ἐὰν ἐν τῇ ἀπαιτήσει ταύτῃ βλέπομεν ἐξαίρομένην τὴν καθαρῶς πρα-
κτικὴν ὄψιν, ἄλλος τις σύγχρονος συγγραφεὺς, ὁ Δρ. *Ερασμος Schwab,*
ἐξετάζει τὸ πρᾶγμα ἐκ τῆς ὑψηλοτέρας παιδαγωγικῆς και διαιτητι-
κῆς ἀπόψεως, ἣν και ἡμεῖς ἐν τῷ περὶ «ἐργασίας» ἀρθρῳ πολλαχῶς
διεφωτίσαμεν. Ἀνάπτυξις τῆς πρὸς τὸ ἐνεργεῖν ὀρμῆς εἰς τὴν ἐλευθε-
ρίαν τοῦ ἀτόμου, ὑψωσις τῆς ἱκανότητος εἰς πραγματικὴν δύναμιν,
πανταχῶς ἀναγνωρίζομένην, αἱ ἠθικαὶ σχέσεις ἐν τῇ κοινῇ ἐργασίᾳ
διὰ συνενώσεως τῶν δυνάμεων, ἰδίως διὰ βοήθειας χορηγομένης τῷ
ἀσθενεστέρω ἐργάτῃ· ἐνὶ λόγῳ ἡ πρακτικὴ και ἀρμονικὴ ἐκδήλωσις ὅ-
λης τῆς ἀτομικότητος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μοιρομερῆ τοῦ κοῦ ἐργα-
σίαν, ἣτις μέχρι τοῦδε ἀποκλειστικῶς ἐπιτηδεύεται, εἶναι αἱ ὀδη-
γοῦσαι αὐτὸν ὀρθόταται ἐπόψεις. Εἰς ταύτας προστίθενται και ὑγιεῖνοι
λόγοι. «Διὰ τῆς ἰδρύσεως σχολείων ἐργασίας ἡ ἀγωγή τοῦ λαοῦ θὰ
γεῖνη φυσικωτέρα ἢ ὅ,τι ἦν μέχρι τοῦδε. Ἐπιβάλλομεν μέχρι τοῦδε
εἰς τὰ παιδία τοῦ σχολείου τί τὸ παρὰ φύσιν, διότι ἐνῶ αὐτὰ θέ-
λουσι πρὸ πάντων νὰ κινῶνται ἐν ὑπαίθρῳ και νὰ δημιουργῶσι τι
ψηλαφητόν, νὰ μιμηθῶσιν ἢ ἀφ' ἑαυτῶν νὰ παραγάγωσι τι, τὰ δε-
σμεύομεν εἰς τὸν πνιγρὸν και, εἶναι ἀνάγκη φανερὰ νὰ τὸ εἴπωμεν,
ἴσως δηλητηριώδη ἀέρα τοῦ δωματίου τοῦ σχολείου, τὰ καταδικάζο-
μεν εἰς τὸ νὰ καθῆνται ἡσυχᾶ ἐπὶ πολλὰς ὥρας, και ἀπαιτοῦμεν παρ'
αὐτῶν μακροχρόνιον, ἐπίπονον, ἐν μέρει μάλιστα ἀφρηρημένην πνευμα-
τικὴν ἐργασίαν. Ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχη κῆπος τοῦ σχολείου και νὰ
γίνωνται ἐν αὐτῷ αἱ εὐκολοὶ ἐργασίαι ἤδη χάριν τῆς καλλιέργειας
τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς, εἶναι πρόδηλον. Ἀλλὰ και ἡ ἐν τῷ ἐργαστη-

ρίω ένασχόλησις θὰ ἔχη ἄμεσον σωτήριον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν εἰς τὸ σχολεῖον φοιτῶντων παιδῶν τόσῳ μᾶλλον, ὅσον πολλοὶ ἐργασίαι ἐν τῇ καλοκαιρίᾳ δύνανται νὰ ἐκτελῶνται καὶ ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ σχολείου, ἐὰν αὕτη εἶναι ἀρκούντως μεγάλη. Τὸ ζήτημα ὅμως σήμερον διὰ τὸν παιδαγωγὸν δὲν εἶναι τοῦτο, ἀν ἡ ἐργασία ἐν γένει πρέπει νὰ παραληφθῇ μεταξὺ τῶν παιδαγωγικῶν μέσων τοῦ σχολείου. Ἐὰν τὸ σχολεῖον μέλλῃ ἀληθῶς νὰ παιδαγωγῆσιν τοὺς παῖδας, πρέπει νὰ δαρεισθῇ ἰκανὰ ἐκ τοῦ παιδικοῦ κήπου (νηπιαγωγείου), πρέπει νὰ διδαχθῇ παρ' αὐτοῦ τὸ ἐργάζεσθαι, δημιουργεῖν, μορφοῦν καὶ οὕτως ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἐδάφους νὰ ὑψώσῃ εἰς νόμον ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ κατ' ἐξοχὴν τὴν οὐσίαν τοῦ παιδικοῦ κήπου. Πῶς ἡ διδακτικὴ σχολὴ δύναται συγχρόνως νὰ γείνη σχολὴ ἐργασίας, εἶναι ἐν ἐκ τῶν προβλημάτων, εἰς τὴν λύσιν τῶν ὁποίων ἐργάζεται σήμερον ἡ παιδαγωγική. Μετὰ πόσῳ μείζονος χαρᾶς θὰ φοιτῶσιν οἱ παῖδες εἰς τὸ σχολεῖον μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἐργασίας! Τὸ σχολεῖον τῆς ἐργασίας θὰ καταστήσῃ αὐτὰ εὐτυχῆ, θὰ ἐργάζονται ἐνταῦθα ψυχῇ καὶ σώματι καὶ διὰ τῆς ἐνεργείας ταύτης θ' ἀνάζωγονῶνται διαρκῶς οὕτως, ὅπως νῦν φαιδρύνονται πρὸς στιγμὴν διὰ τῶν ἁσμάτων καὶ τῆς γυμναστικῆς».

Τὰς αὐτὰς ἀρχὰς προσθεύει καὶ ἡ πρὸς τελειοποίησιν τῶν νηπιαγωγείων ἀγωνιζομένη κυρία *B. von Marenholtz - Bülow* ἐν τῷ συγγράμματι αὐτῆς «Ἡ ἐργασία καὶ ἡ νέα παιδαγωγία κατὰ τὸν Φροίβελον». Ἐν τοῖς σχολικοῖς ἐργαστηρίοις, κήποις καὶ πλατείαις τῶν παιδιῶν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν αἰσθητικὴν καὶ πρακτικὴν ὄψιν τῆς ἀγωγῆς καὶ συγχρόνως τὴν ἀνάπαισιν τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος. Διὰ τῆς ἐν τῇ ἐργασίᾳ διδασκαλίας καθίσταται δυνατὴ ἡ πρῶτος ἰκάνωσις τοῦ παιδὸς εἰς δημιουργικὴν ἐνέργειαν. «Ἡ μονομερὴς ἐργασία τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ πνεύματος ἐν τῇ σχολῇ, ἀνευ γνώσεως τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου ἐν τῇ πραγματικότητι, ἀνευ ἐφαρμογῆς τῆς δυνάμεως τῆς βουλήσεως εἰς τὸ ἔργον, εἰς τὸ πράττειν καὶ ποιεῖν, παραπλανᾷ τὴν ταραχῶδη πρὸς τὸ ἐνεργεῖν ὁρμὴν τῆς νεότητος εἰς χιμαίρας καὶ ἀφροσύνας, αἵτινες καταναλίσκουσι τὰς ἀρίστας δυνάμεις καὶ κρημνίζουν καὶ αὐτὴν εἰς τὸν ὄλεθρον». Ἡ εἰρημένη κυρία ἐκλαμβάνει τὴν ἐν τῇ ἐργασίᾳ διδασκαλίαν αὐτόχρημα ὡς προπαράσκευὴν πρὸς τὴν τέλει διότι αὕτη εἶναι κατ' αὐτὴν «τὸ ἐλευθερώτατον δημιουργημα τοῦ ἀνθρώπου καὶ συγχρόνως ἡ ὑψίστη ἱκανοποίησις τῆς ἀν-

θρώπινης σπουδῆς». Αὐτὴ ἦν ὁ κυριώτατος μοχλὸς τῆς ἐξημερώσεως ἐν τῇ πορείᾳ τῆς παγκοσμίου ἀναπτύξεως, καὶ ἔχει νῦν νὰ ἐκπληρώσῃ κατ' ἐξοχὴν τὸ ἐκπολιτιστικὸν αὐτῆς ἔργον. Τοῦτο ὅμως μένει ἀνεκτέλεστον, ἐφ' ὅσον παρμελοῦμεν νὰ ἐπασχολῶμεν τὰ πρῶταίτατα τῆς ζωῆς ἔτη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, χωρὶς νὰ μεταβάλλωμεν τὴν ἐργασίαν εἰς ἐλευθέραν καὶ συνειδητὴν ἐνέργειαν καὶ νὰ ὑψώσωμεν αὐτὴν εἰς ἡδονὴν ἐπὶ τῷ δημιουργεῖν. — Οὐχὶ αὐξήσεις τῶν μαθημάτων, οὐχὶ αὐξήσεις τῶν γνώσεων ἐν γένει, ἀλλ' αὐξήσεις τῆς δυνάμεως, τῆς ἰκνότητος καὶ δι' αὐτῆς ἀποκατάστασις τῆς ἀπικλυίας ἀρμονίας ἐν τῇ ἀναπτύξει καὶ χρήσει τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων, οὕτω μόνον δύναται νὰ λυθῇ ἀληθῶς τὸ πρόβλημα αὐτῆς. — Διὰ τοῦτο ἄς ἰδρῶθῃσι πανταχοῦ σχολικὰ ἐργαστήρια, ὡς παλαιότερα διὰ τὴν πρὸς τὸ δημιουργεῖν ὁρμὴν τῶν νέων, οὐχὶ ὅμως ὡς τόποι, ἐν οἷς ἡ σφριγῶσα δύναμις τῆς νεότητος δεσμεύεται εἰς τὰς πέδας τῆς ἀναγκαστικῆς ἐργασίας καὶ καταροίπτεται εἰς τὸν κονιορτὸν τοῦ ἀγοραίου. Ὅσον ἀσημαντόν καὶ ἀνφαίνεται τὸ μέσον πρὸς τηλικαύτας ἀναμορφώσεις, εἶναι ὅμως εἰς τῶν ἐκπληρωτέων ὄρων, ὅπως ἡ εἰς πεπλανημένους ὁδοὺς ἐκστᾶσα ὁρμὴ τῆς προόδου τῶν ἡμετέρων χρόνων ἐπικινεῖται εἰς τὴν ὀρθὴν τροχίαν καὶ οὕτως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῆς ἐπαπειλούσης καταστροφῆς πάσης τάξεως καὶ πάσης ἠθικότητος ἐν τῇ κοινωνίᾳ».

Ἡ ἀνάγκη τῆς εἰσαγωγῆς τῆς εἰς τὴν ἐργασίαν διδασκαλίας εἰς τὸ παιδαγωγικὸν σχολεῖον εἶναι ἀποδεδειγμένη ἐκ τούτων τῶν ἀκαταμαχῆτων λόγων· ἡ δυσκολία ἔγκειται μόνον ἐν τῷ «Πῶς;» Ἐν πρώτοις εἶναι βέβαιον, ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρέπει νὰ προβαίνωμεν ἐν ἄλλοις ἢ βικαίως, ἀλλὰ μόνον νὰ προχωρῶμεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἣν ἡ νέα διδακτικὴ ἔτεμε πραγματικῶς ἤδη δι' εἰσαγωγῆς τῆς γυμναστικῆς, τῆς μουσικῆς καὶ τῶν μορφολογικῶν ἐργασιῶν (ἰχνογραφίας, πλαστικῆς). Κατὰ τὴν ἔποψιν ταύτην δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὑποδείγματα τὸ ἐν Λειψίᾳ παιδαγωγεῖον τοῦ *Barth*, τὸ ἐν *Schnepfenthal* πλησίον τῆς Γόθας καθιδρυμὸν καὶ τὸ σχολεῖον ἐργασίας δι' οἰκικὰ ἔργα ἐν *Beroliro*. Ἄλλ' ἐκ πασῶν τῶν χωρῶν, ἐν αἷς ἡ πρὸς ἐργασίας καθοδηγία εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ διδασκαλίας, πρωτεύουσιν ἡ *Δάρτ* καὶ ἡ *Σουηλία*. Τοῦτο ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς ἕνα ἄνδρα, ὅστις ἀφιέρωσεν ὅλην τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην, εἰς τὸν ἄξιωματικὸν τοῦ ἱππικοῦ *Clauson = Kaas*, ἐν αἷς σχέσεις τῆς πόλεως, ἐν ἡ κατώκει, ἠνάγκασαν νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν τέκνων του, ἐν ἡ κα-

τήνησεν εἰς ἴδιον παιδαγωγικὸν σύστημα, ἐν τῷ ὁποίῳ πρὸς τοῖς καθαρῶς πνευματικοῖς στοιχείοις σπουδαίαν θέσιν κατεῖχε καὶ ἡ ἀσκησις τῆς χειρὸς καὶ ὁ εὐθύς ἠσπάσθησαν πολλαὶ οἰκογένειαι. Ὑστερον ἀπεχώρησε τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἀφιερῶθη ἔκτοτε ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ παιδαγωγικά. Αἱ σπουδαὶ αὐτοῦ κατ' ἀρχὰς ἀπέβλεπον οὐχὶ εἰς τὸ σχολεῖον, ἀλλ' εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου διὰ τῆς ἰδρύσεως τῶν λεγομένων «*συν. λόγων τῆς οἰκιακῆς φιλεργίας*» ἀγωνίζεται νὰ χρησιμοποῖη τὰς κενὰς ὥρας τῶν τῆς οἰκογενείας μελῶν, νὰ ἐνισχύη τοιοῦτοτρόπως αὐτὸν τὸν οἰκογενειακὸν βίον, νὰ προφυλάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν κινδύνων τῆς ἀργίας καὶ τῆς ἐν τοῖς καφρείοις καὶ καπηλείοις διατριβῆς, νὰ ὑψώσῃ τὴν γενικὴν περὶ τὰς τέχνας δεξιότητα τοῦ λαοῦ καὶ νὰ φέρῃ τὸν λαὸν εἰς ἐπίγνωσιν τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐργασίας ὡς τῆς πηγῆς ἀληθοῦς εὐφροσύνης. Ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 1873 ἐγένετο ἡ ἰδρυσις τῆς «*γενικῆς δαιτικῆς ἐταιρείας πρὸς οἰκιακὴν φιλεργίαν*», ἧς ὁ κυριώτατος σκοπὸς εἶναι «*να ὑποστηρίξῃ τοὺς μικροτέρους τοπικοὺς συλλόγους καὶ τὰ ἄτομα τὰ ὑπὲρ τοῦ ἔργου ἀγωνιζόμενα, νὰ ἰδρύσῃ πρότυπον συλλογὴν ἔργων οἰκιακῆς φιλεργίας καὶ σχολεῖον πρὸς μὀρφωσιν διδασκάλων, νὰ δανειζῇ καὶ πωλῇ κατ'ἀλλήλα πρότυπα ἐργασίας, νὰ προάγῃ τὴν ἀγορὰν ἀκατεργάστων ὑλῶν καὶ νὰ συγκροτῇ ἐκθέσεις*»—ἐνὶ λόγῳ πρὸς ἀνύψωσιν τῆς ἐν τῇ ἐργασίᾳ διδασκαλίας νὰ συναγάγῃ καὶ διοργανώσῃ πάσας τὰς ἐν τῇ χώρᾳ διεσκεδασμένους δυνάμεις.

Ἐν τοῖς ἐπομένοις ἔτεσιν ἐξηπλώθη μέγα δίκτυον τοιοῦτων τοπικῶν συλλόγων ἐφ' ἀπάσης τῆς Δανίας καὶ Σουηδίας. Ἡ γενικὴ πρὸς οἰκιακὴν φιλεργίαν ἐταιρεία ἐν Κοπενάγῃ μορφώνει τοὺς διδασκάλους καὶ διευθύνει τὸ ὅλον σύστημα· οἱ τοπικοὶ σύλλογοι ἰδρύουσι σχολεῖα ἐργασίας, ἐν οἷς διδάσκονται τὰ στοιχεῖα διαφόρων χειρουργημάτων. Ταῦτα τὰ σχολεῖα τῆς ἐργασίας εἶναι καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Σουηδίαν ἐξηπλωμένα καὶ ἐνταῦθα ἰδίως συνεδέθησαν πολλαχῶς μετὰ τῆς σχολῆς. Οὕτως ἐφαρμόζεται τὸ δεύτερον μέρος τῶν ἀγώνων τοῦ Clauson=Kaas, δηλαδὴ τὰ ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν χειρῶν κείμενα παιδαγωγικὰ στοιχεῖα διὰ συνδέσεως τοῦ «*σχολείου τῆς ἐργασίας*» μετὰ τοῦ «*σχολείου τῆς μαθήσεως*» νὰ καταστῶναι ἐνεργὰ εἰς τὴν ἀγωγήν τῆς νεολαίας. Περὶ τῆς οὐσίας τοῦ σχολείου τῆς ἐργασίας λέγει ὁ Clauson ταδε. Σκοπὸς τοῦ σχολείου τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκιακῆς φιλεργίας εἶναι νὰ διεγείρῃ καὶ ἀναπτύξῃ τὴν τῶν χειρῶν δεξιότητα

τοῦ παιδὸς καὶ τὰς προδιαθέσεις αὐτοῦ πρὸς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν, νὰ μορφώσῃ ἐγκαίρως ὀφθαλμὸν καὶ χεῖρα καὶ οὕτω νὰ προπαρασκευάσῃ ἤδη τὸ παιδίον διὰ τὴν ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ θέσιν, νὰ ὀρέξῃ χεῖρα βοηθείας τῷ σχολεῖῳ τῆς ἀναγνώσεως ἢ μαθήσεως καὶ διὰ συστήματος ὀρθοῦ καὶ ἐπιμελῶς ἐπεξεργασμένου νὰ προαγάγῃ ἐκεῖνα ἐκ τῶν σχολικῶν μαθημάτων, ἅτινα δύνανται νὰ συνδεθῶσι μετὰ ἐργασιῶν τῆς χειρὸς. Ὁ σκοπὸς αὐτῆς τείνει εἰς τὸ νὰ δείξῃ τῷ παιδίῳ πῶς ὀφείλει νὰ παίξῃ προσηκόρτως καὶ νὰ προφυλάξῃ οὕτως αὐτὸ ἀπὸ τῆς νωθρότητος, τῆς ἀργίας καὶ τῶν μετὰ ταύτης ἀφεύκτως συνδεσμένων ἀταξιών, νὰ παρασκευάσῃ αὐτῷ πολλακίς ἀθῶαν χαρὰν ἐπὶ τῷ ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντι ἔργῳ, νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν πρὸς τὸ ἐνεργεῖν καὶ δημιουργεῖν ἴδοντὴν αὐτοῦ, νὰ προσφέρῃ εὐπρόσδεκτον προῖκα διὰ τὸν βίον, νὰ χορηγῇ ἀντίρροπον τι κατὰ τῶν πειρασμῶν καὶ νὰ αὐξάνῃ τὴν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν. Τὸ σχολεῖον τῆς ἐργασίας προτίθεται νὰ παράσῃ εἰς πάντας πρακτικὸν βλέμμα διὰ τὸν βίον, νὰ διδάξῃ ἡμᾶς, πῶς ἐν τισὶ περιστάσεσι δύναται νὰ ἐφαρμόζηται ἡ αὐτοβοήθεια, ἐνῶ σήμερον καὶ ἡ ἐλαχίστη βοήθεια—ἐνεκάτινος πρὸς τοῖς πλείστοις παντελοῦς ἐλλείψεως γνώσεως καὶ ἱκανότητος τοῦ βοηθεῖν ἑαυτοῖς—σχεδὸν πάντοτε εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνηται ὑπὸ τῶν χειρωνακτῶν. Τὸ σχολεῖον τῆς ἐργασίας σκοπεῖ πρὸς τούτοις νὰ ὑψώσῃ τὸ σέβας πρὸς τὰ χειρουργήματα καὶ πρὸς τὸν χειροτέχνην.

Ἡ περίοδος τῆς διδασκαλίας, ἐν ἣ ὁ Clauson μορφώνει τοὺς διδασκάλους αὐτοῦ, διαρκεῖ μόνον ἐξ ἑβδομάδας ἐν τῷ διημιστίματι τῶν θερινῶν διακοπῶν, διότι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἐντελοῦς ἐκμάθησεως τέχνης τινός, ἀλλὰ μόνον περὶ τῶν στοιχείων τῶν διαφορῶν τῆς χειρὸς δεξιότητων. Διὰ τοῦτο αὐταὶ πρέπει νὰ εἶναι τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἐκμανθάρωνται ὑπὸ πάντων ἀνευ μακρᾶς τεχνικῆς προπαρασκευῆς καὶ νὰ ἐκτελῶνται ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ· πρέπει πρὸς τούτοις νὰ ἔχωσιν ὡς σκοπὸν τὴν παραγωγὴν ἀντικειμένων, ἅτινα ἔχουσι παιδαγωγικὴν ῥοπήν καὶ τὰ ὁποῖα δύνανται ἢ ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἢ καὶ διὰ πωλήσεως νὰ χρησιμοποιῶνται. Κατὰ ταῦτα ἐν μιᾷ ἐκάστη δεξιότητι διδάσκονται τὰ ἐπόμενα. Ἐν μὲν τῇ βιβλιοδετικῇ καὶ τῇ δι' ἄδρον χάρτου ἐργασίᾳ ἢ διπλώσει καὶ ἢ δέσει τῶν βιβλίων διὰ δέματος ἢ χάρτου κατὰ τὰ νῶτα, κατασκευὴ διαφόρων εἰδῶν κιβωτιδίων καὶ πυξιδίων ἐξ ἄδρον χάρτου. Ἐν δὲ τῇ ξυλουργίᾳ ἢ χρῆσις τοῦ πρίονος καὶ τῆς ῥυκάνης, ἢ σύνθεσις ἀπλῶν κιβωτίων, ἢ ἐπι-

κόλλησις καὶ στίλβωσις αὐτῶν, κατασκευὴ κλαπόδων, ῥάβδων, ἀλατοδοχείων, μυχαιροδοχείων, κανόνων, ἐπικεκολλημένων πυξιδῶν καπνοῦ καὶ ῥαπτικῆς. Ἐν τῇ *ξυλογραφίᾳ* τὸ γλύφειν πλαισίαι εἰκότων ἢ κατόπτρων, κοσμήματα καὶ φυλλοσιδεῖς μορφάς. Τέλος τὸ εὐκολώτατον ἐν τῇ κατασκευῇ *χλωρῶν καλῶν, λευκῶν καλῶν καὶ ψηκτρῶν, ἀπλῆ διὰ καλαμῶν ἐργασία καὶ καλαμοπλακτική*. Τοιαῦτα σχολεῖα ἐργασίας ἐνεργοῦσιν ἄριστα ἐν *Landskrona* καὶ *Schwedenburg* τῆς Σουηδίας. Ἐν τῷ σχολεῖῳ τῶν ἀρρένων τῆς πρώτης πόλεως τὰ χειρουργήματα εἶναι ὑποχρεωτικὰ ἐν τῇ 6ῃ τάξει. Εἶναι δὲ ταῦτα ἐν πρώτοις ἡ ξυλουργία καὶ τὸ τορνεύειν. Ἡ καθημερινὴ διδασκαλία ἐν τῷ σχολεῖῳ τούτῳ διαρκεῖ ἐναλλάξ πέντε ἕως ἕξ ὥρας, ἕξ ὧν δύο ὥραι καθ' ἡμέραν ἀφιεροῦνται εἰς τὰ χειρουργήματα καὶ δὴ οὕτως, ὥστε τὸ ἡμῖσι τῆς τάξεως ἀσχολεῖται ἐναλλάξ πρὸ μεσημβρίας καὶ μετὰ μεσημβρίαν εἰς χειρουργήματα, ἐνῶ τὸ ἕτερον ἡμῖσι κατὰ τὰς δύο ταύτας ὥρας ἔχει γλωσσικὰς ἀσκήσεις. Τὰ μαθήματα τῶν χειρουργημάτων γίνονται ἐν τῷ ὑπογείῳ ἐν χώρῳ ἀναλόγῳ πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν· ὑπάρχει προσέτι καὶ μία ἀποθήκη δι' ἁκατεργάστους ὕλας. Ἐν τῇ εἰρημένῃ αἰθούσῃ τῶν χειρουργημάτων ὑπάρχουσιν ὀκτὼ τορνευτικαὶ τράπεζαι (τέσσαρες διπλαῖ τράπεζαι), ἕξ τράπεζαι ῥυκάνης καὶ πέντε κοπτικαὶ συσκευαί, αἵτινες μετὰ τοῦ λοιποῦ ἀνγκαίου ὕλικου τῶν ἐργαλείων τιμῶνται περὶ τὰ 1600 φράγκα. Ἡ μετὰ τῶν ἐξετάσεων τοῦ 1876 συνδεθεῖσα ἔκθεσις ἔδειξε τὸ μὲν τορνευτὰ μικρὰ πράγματα, οἷον ποτήρια, ταμβακοθήκας, ἀμφορεῖς, κώπες ἐργαλείων διαφόρων σχημάτων, ξυλουργικὰ ἔργα, π. χ. μικρὰ τῆς χειρὸς ἀμάξια, πτυαλοσκαφίδια, κιβωτίδια, διάφορα ἐκμάγματα καὶ διάτρητα ἔργα. Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἐμαρτύρουν ἐπιδεξιότητα καὶ ἦσαν αὐστηρῶς αὐτοτελῶς πεποιημένα. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπεξετάθη ἡ ἐν τῇ ἐργασίᾳ διδασκαλία καὶ εἰς τὴν ψηκτροδετικήν, καλαθοποιάν καὶ εἰς τὸ ψηφοθετεῖν καὶ ἐδίδετο τοῖς μαθηταῖς ὡσαύτως εὐκαιρία νὰ λαμβάνωσι παρὰ τινος κηπουροῦ, ὅστις ἔχει τὴν ἐποπτείαν τῶν τῆς πόλεως φυτειῶν, διδασκαλίαν ἐν τῇ κηπουρικῇ καὶ τῇ δενδροκομίᾳ. Παῖδες, οἵτινες λαμβάνουσι τὴν διδασκαλίαν ταύτην, ἀπαλλάσσονται τῆς λοιπῆς διδασκαλίας κατὰ τὰς πρὸς τοῦτο προσωρισμένους μετὰ μεσημβρίαν ὥρας. Τὰ προϊόντα τῶν σχολείων τούτων (ἡ *Landskrona* ἔχει τοιαύτην σχολὴν καὶ διὰ κοράσια) εἶχον ἐκτεθῆ ἐν Βιέννῃ τῷ 1873 καὶ ἠξιώθησαν βραβείου. Ἐν Γερμανίᾳ, Ὀλλανδίᾳ,

Βελγίῳ, Γαλλίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἑλβετίᾳ γίνονται ἐπὶ τοῦ παρόντος παντοῦ ἀπόπειραι εἰσαγωγῆς τοιούτων σχολείων ἐργασίας, ἐν οἷς ὑπερισχύει ἄλλοτε μὲν τὸ παιδαγωγικόν, ἄλλοτε δὲ τὸ οἰκονομολογικόν στοιχεῖον. Καὶ ἡ παιδαγωγικὴ ἐτκιρεῖα ἐν Βιέννῃ ἀπεράνθη ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς ἐργασιῶν ἐν τῇ δημοτικῇ σχολῇ ἐν ταῖς ἐπομέναις ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ *Deinharde* ἠτιολογημέναις θέσεσιν.

1. Ἡ εἰσαγωγή ἐργασιῶν πρακτικῶν εἰς τὴν δημοτικὴν σχολὴν εἶναι παιδαγωγικὴ ἀνάγκη.
2. Αἱ πρακτικαὶ ἐργασίαι πρέπει νὰ τεθῶσιν εἰς ὠρισμένην σχέσιν πρὸς τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀμοιβαίας ὑποστηρίξεως καὶ προαγωγῆς. Πρέπει νὰ μορφώνωσι θεωρητικῶς, καλλολογικῶς καὶ πρακτικῶς.
3. Ἡ καταλληλοτάτη διαίρεσις τῶν πρακτικῶν ἐργασιῶν εἶναι ἡ εἰς κηπουρικὰς καὶ μωρφῶν ἐργασίας. Πᾶν σχολεῖον χρειάζεται ἕνα κήπον.
4. Μέρος τῶν Φροιβελείων παιδικῶν ἐργασιῶν εἶναι πρόωροι ἐν τῷ παιδικῷ κήπῳ καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν στοιχειωτικὴν τάξιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου· ἀλλὰ Φροιβελιαναὶ ἐργασίαι πρέπει νὰ ἐξακολουθῶσιν ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ.
5. Ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἐπιβάλλεται ἐπειγόντως ἡ ἴδρυσις μὴ ὑποχρεωτικῶν σχολείων ἐργασίας παρὰ τοῖς δημοσίοις σχολείοις. Ἐν αὐτοῖς πρόκειται περὶ τῆς παραγωγῆς χρησίμων ἀντικειμένων, χωρὶς αἱ ἐργασίαι νὰ ἀποβάλλωσι τὸν μορφωτικὸν χαρακτῆρα.
6. Τὰ σχολεῖα τῆς ἐργασίας πρέπει νὰ διευθύνωνται ὑπὸ εἰδημόνων τῆς ἐργασίας δημοδιδασκάλων.

(Ἐκ τῆς παιδαγωγικῆς ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Λίνδνερ). *

ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
ΕΝ ΑΥΣΤΡΙΑ

γπο

A. K. ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΥ

1. Κατωτέρα ἐκπαίδευσις. (1).

Ἡ κατωτέρα ἐκπαίδευσις δὲν παρέχεται μὲν ἐν Αὐστρίᾳ δωρεάν, ἀλλ' οἱ ὄροι, ὑφ' οὓς γίνονται δεκτοὶ εἰς τὰ ὑπαγόμενα εἰς αὐτὴν

(1) Τὴν ἀξιόλογον ταύτην μελέτην περὶ τῆς δημοσίας ἐκπαίδευσως ἐν Αὐστρίᾳ ἀποσπῶμεν ἐκ τοῦ Πλάτωνος περιοδικοῦ συγγράμματος τοῦ Διδασκαλικοῦ συλ-

ἐκπαιδευτήρια οἱ παῖδες, εἰσὶ τόσῳ ἑλαφροί, ὥστε δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς δωρεὰν παρεχόμενη ἢ ἐν αὐτοῖς διδασκαλία. Ἄφ' ἑτέρου ὅμως ἡ φοίτησις εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα εἶναι ὑποχρεωτική καὶ οὐδεὶς ἀπὸ τοῦ τέκνου τῆς πλουσιωτέρας ἢ ἀριστοκρατικῆς οἰκογενεῖας μέχρ' αὐτῶν παιδῶν τοῦ πένητος δύναται ν' ἀπαλλαγῆ τῆς ὑποχρέωσός τοῦ φοιτᾶν εἰς αὐτά· ἐννοεῖται δέ, ὅτι ἐπιτρέπεται ἢ κατ' οἶκον ἐκπαιδεύσει τῶν μᾶλλον εὐκαταστάτων ἢ καὶ ἢ εἰς ἰδιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια φοίτησις αὐτῶν, ὅτε ὅμως πάντως ἀπαιτεῖται ἢ διὰ τῆς ἐνιαυσίου ἐξετάσεως ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις καὶ ὑπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς εἰδικῶν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν ἐξέλεξις τῆς προόδου αὐτῶν. Δὲν δύναμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς διδάκτρα τὴν γινομένην κατὰ τὴν ἐγγραφὴν τῶν μαθητῶν ἀπότισιν τῶν δικαιωμάτων ἐγγραφῆς, διότι δι' αὐτῶν δὲν πληρώνονται οἱ διδάσκαλοι, ἀλλὰ σχηματίζεται κεφάλαιον εἰς ἀπότισιν μέρους τῶν ἐξόδων, δι' ὧν συντηροῦνται τὰ σχολεῖα ταῦτα· πάντα δὲ τὰ λοιπὰ, οἷον ἢ συντήρησις τοῦ καταστήματος, ὅπερ συνήθως εἶναι οἰκοδόμημα ἀξιοπρεπές καὶ δὴ μεγαλοπρεπές, ἀνήκον εἴτε εἰς τὸ δημόσιον εἴτε εἰς τὸν δῆμον. ἢ μισθοδοσία τῶν διδασκάλων, ὁ καταρτισμὸς συλλογῶν βοηθητικῶν τῆς διδασκαλίας καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀναγράφονται εἰς τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν οἰκείων δήμων, ἐπαρχιῶν ἢ νομῶν, ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ δημοσίου τῶν δικαιωμάτων τούτων δὲν ἐξαιροῦνται οὔτε οἱ ἰδιοδιδάκτοι καὶ οἱ εἰς ἰδιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια ἐκπαιδευόμενοι, διότι παρουσιαζόμενοι εἰς τὰς ἐτησίους ἐξετάσεις, ὀφείλουσι νὰ προσαγάγωσιν ἀπόδειξιν τῆς καταβολῆς τῶν δικαιωμάτων ἐγγραφῆς.

Ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς πείρας καὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν πληθυσμῶν ὁ νομοθέτης ὤφειλε νὰ προνοήσῃ περὶ ἐκπαιδευτηρίων ἐν τοῖς ὁποίοις χορηγεῖται εἰς τὰ νήπια ἢ πρώτη ἐκείνη διδασκαλία, ἢ βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως, τῆς γραφῆς, τῆς ἀριθμῆσεως καὶ τῆς δι' εἰκόνων λόγου· εἶναι δὲ ἔργον τοῦ κ. Α. Κ. Χρηστομάνου, καθηγητοῦ τῆς χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, προκληθὲν ὑπὸ τοῦ τότε ὑπουργοῦντος κ. Ν. Α. Μαυροκορδάτου. Καὶ τότε μὲν εἰργάζετο τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο, διότι καὶ ὁ ὑπουργὸς ἦτο ἀνὴρ ἰκανὸς καὶ ὑπὸ φιλομούσου ἐνεφερέτο αἰσθημάτων, διευθυντῆς δὲ τῆς δημοτικῆς παιδείας· ὁ κ. Δημήτριος Πετρίδης, ἀνὴρ ἀγχίνους καὶ ἐργατικός, εἰς οὗ τὸν ἐντριβὴ καὶ φιλόσοφον κάλαμον ὀφείλομεν ὅσα ἔχομεν περὶ τοῦ κλάδου τούτου νομοθετήματα. Σήμερον δὲ τί ἔχομεν; Τὸν νόμον περὶ ὑποδιδασκάλων, τοὺς διαγωνισμοὺς καὶ τὰ ἀναγνώσματα τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων! ο tempora, ο mores.

M. B.

καὶ ἀπλῶν πειραμάτων εὐκόλως ἀντιλαμβανομένης πραγματογνωσίας, ἣτις προαπαιτεῖται ὡς πρώτη βαθμὶς τῆς περαιτέρω διδασκαλίας. Ἐγκατελείφθη πρὸ πολλοῦ ἢ δι' ἀποστηθίσεως κανόνων καὶ δι' ἀπαγγελίας δυσλήπτων κατὰ τὴν νεκρὰν ταύτην ἡλικίαν ὀρισμῶν ἐπιζητούμενη προπαρασκευή, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἐπεστήθη ἢ προσοχὴ εἰς τὴν διάπλαιν τοῦ νοός, τῆς χρήσεως τῆς ἀνκνήσεως καὶ τῆς ἰκανότητος τοῦ ἀπαγγέλλειν καὶ μεταδιδόναι τὰ ἀντιληφθέντα· ὠρμήθησαν δὲ εἰς τοῦτο τὰ διάφορα τῶν νηπίων ἐκπαιδευτικὰ συστήματα, ἐν οἷς διαπρέπει τὸ Φροβελιανόν, ἐκ τῆς σκέψεως, ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς πείρας καὶ τῆς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλήψεως πολὺ εὐκολώτερον διδάσκεται, καὶ ὠδηγήθησαν εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἐφαρμοζομένης μεθόδου τῆς πειραματικῆς διδασκαλίας. Πλὴν τῶν εἰς ἀπόκτησιν μηχανικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἐπιδεξιότητος εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν ἀσκήσεων, μορφοῦται ταιουτοτρόπως ὁ νοὸς τοῦ παιδὸς ἐπὶ τὸ μεθοδικώτερον, διότι ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ βημάτων διδάσκεται νὰ συστηματοποιῆ τὰς γνώσεις αὐτοῦ. Τὰ δὲ κατώτατα ταῦτα ἐκπαιδευτήρια, περιλαμβάνοντα τὴν διδασκαλίαν τῶν νηπιαγωγείων καὶ τῶν πρώτων τάξεων τῶν παρ' ἡμῖν ἀλληλοδιδασκτικῶν, δημοτικῶν ἢ προπαιδευτικῶν σχολείων, μορφοῦσι τοὺς παῖδας ἀρκούντως, ἵνα εἰσέλθωσιν εἰς τὰ παρακατιῶν μνημονευόμενα ἀνώτερα σχολεῖα, χωρὶς ὅμως νὰ παρέχωσιν αὐτοῖς εἰσέτι τοσαύτην ὕλην ἐκπαιδεύσεως, ὥστε νὰ δύνανται, ἀπαλλατόμενα τῆς περαιτέρω ἐξακολούθησός τῆς ἐν σχολείοις ἐκπαιδεύσεως αὐτῶν, νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τι πρακτικώτερον τοῦ βίου στάδιον.

Ἄπειροι πληθυσμοὶ ἰδίως τῶν πτωχοτέρων ἐπαρχιῶν, οἰκογενεαὶ ἐργατικαί, ὧν αἱ ἀνάγκαι ἀπαιτοῦσι καὶ τὴν αὐτῶν τῶν παιδῶν χρησιμοποίησιν ἐν τοῖς ἐπαγγέλμασιν αὐτῶν, δὲν ἐπιτρέπουσι δὲ τὴν τελειότεραν καὶ δαπανηροτέραν αὐτῶν ἐκπαιδεύσιν, ἀναγκάζονται πρὸς διατήρησιν τῶν νὰ τοποθετῶσι τοὺς παῖδας αὐτῶν ὡς ὑπηρετὰς ἢ ὡς μαθητευομένους βαναύσου τινὸς τέχνης· καὶ τοῦτο οὐ μόνον εἰς τὰ μικρὰ χωρὶα συμβαίνει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μεγαλοπόλεις. Καὶ τούτους λοιπόν, καθὼς καὶ τοὺς βουλομένους νὰ ἐκπαιδευθῶσι τελειώτερον, ὁ νομοθέτης δὲν καταλείπει ἄνευ τῆς ἀπαιτουμένης καὶ ἰδιαζούσης διδασκαλίας. Ὄφειλε λοιπόν, εἴπομεν, νὰ προνοήσῃ, ὅπως ἢ νηπιακὴ διδασκαλίᾳ ἢ τοιαύτῃ, ὥστε νὰ παρασκευάζῃ τοὺς παῖδας εἴτε εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν σπουδῶν του, εἴτε εἰς τὴν ταχεῖαν εἰσοδὸν εἰς

τὸν πρακτικὸν βίον. Πάντες ὅμως οὗτοι ὀφείλουσιν ὑποχρεωτικῶς νὰ διέλθωσι διὰ τῶν *λαϊκῶν σχολείων* (Volks-schulen)· ταῦτα δὲ διαιροῦνται εἰς *κοινὰ* καὶ εἰς *κύρια σχολεῖα* (Trivial oder Hauptschulen).

Τὰ μὲν *κοινὰ σχολεῖα* συνίστανται ἐκ τριῶν μόνον τάξεων, ἐν αἷς διδάσκονται ἡ κατῆχησις, ἡ ἱερὰ ἱστορία μετὰ τῆς καινῆς Διαθήκης, ἀνάγνωσις, καλλιγραφία καὶ ὀρθογραφία, ἀριθμητικὴ, γραμματικὴ, ἔκθεσις ἰδεῶν καὶ ἀρχαὶ ἰχνογραφίας. Τὰ δὲ *κύρια σχολεῖα*, ἅτινα ὑπάρχουσιν ἰδίως εἰς τὰς κωμυπόλεις καὶ τὰς πόλεις, περιέχουσι καὶ ἑτέραν, τὴν τετάρτην τάξιν, ἐν ἣ διδάσκονται ἱερὰ, ἀριθμητικὴ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἀναλογιῶν, καλλιγραφία, γραμματικὴ, γραφὴ κατ' ὑπαγόρευσιν, ἔκθεσις ἰδεῶν, ἰχνογραφία, γραμμικὴ ἰχνογραφία τῆς χρήσε: τοῦ διαβήτου, ἀρχαὶ γεωμετρίας, στερεομετρίας, μηχανικῆς, φυσικῆς ἱστορίας, φυσικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἐκ τῆς τρίτης τάξεως τῶν λαϊκῶν σχολείων δύναται μὲν ὁ μαθητευόμενος νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του, ὅτε κέκτηται ἤδη τὰς εἰς ἕκαστον μέλος τῆς κοινωνίας ἀπαραιτήτους κοινοτέρας γνώσεις, ὁ δὲ ἐπιθυμῶν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τι ὠρισμένον ἐπάγγελμα καὶ νὰ ἐφοδιασθῇ ἐπὶ τούτῳ ἢ χάριν τῆς εἰς εἰδικὸν τῆς τέχνης τοῦ σχολείου παραδοχῆς μὲ ἐνδεικτικὸν ἀποφοιτήσεως, ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ τὰ μαθήματα τῆς τετάρτης τάξεως, ἅτινα ἕνεκα τῆς πληθύσεως αὐτῶν καί, διότι ὁ μέλλων νὰ ἀποπερατώσῃ πλέον δι' αὐτῶν τὰς σπουδὰς του δὲν θὰ φοιτήσῃ περαιτέρω εἰς ἀνώτερον ἐκπαιδευτήριον, συνήθως διανέμονται εἰς δύο ἐνιαύσια τμήματα. Ἐκ τῆς τετάρτης λοιπὸν ταύτης τάξεως εἰσέρχονται καὶ οἱ μέλλοντες νὰ ἐκπαιδευθῶσιν εἰδικώτερον εἰς τι εἰδικὸν τῆς τέχνης αὐτῶν σχολεῖον· προκειμένου ὅμως νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ μαθητὴς τῶν λαϊκῶν σχολείων τὰς τακτικὰς ἐκτου σπουδὰς εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, δὲν ὑποχρεοῦται νὰ φοιτήσῃ καὶ εἰς τὴν τετάρτην τάξιν, ἀλλὰ δύναται ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς τρίτης τάξεως νὰ μεταβῇ εἰς τὸ πρῶτον τμήμα τοῦ βιοτεχνικοῦ σχολείου ἢ τοῦ γυμνασίου, τῶν ὁποίων τὰ τέσσαρα πρῶτα ἔτη ἀποτελοῦσι κυρίως τὴν μέσην καλουμένην ἐκπαίδευσιν.

Οἱ εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο τμήμα τῶν βιοτεχνικῶν σχολείων, καθὼς καὶ εἰς τὸ τῶν γυμνασίων, ἅτινα ἐπονομαζόνται καὶ *κατώτερα* (Unter-Realschulen, Untergymnasien), φοιτῶντες μαθηταὶ δύνανται μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἐν αὐτοῖς σπουδῶν νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον ὡς μαθητευόμενοι ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν καταστημάτων, ἰδιω-

τικοὶ ὑπάλληλοι, βιοτεχνῖται κ. τ. λ. Οὐχ ἤττον ὅμως ἀπαιτεῖται κατὰ τοὺς νεωτάτους κανονισμοὺς ἡ περαιτέρω φοίτησις καὶ τούτων εἰς *συμπληρωματικὰ* καλούμενα σχολεῖα, ἐνῶ οἱ μέλλοντες νὰ ἐξακολουθήσωσι τὰς σπουδὰς αὐτῶν ἱεραρχικῶς μεταβαίνουσιν εἰς τὰ ἀμέσως *ἀνώτερα* (Ober-Realschulen, Obergymnasien).

1. Τὰ *κοινὰ σχολεῖα* φέρουσιν ἐν Αὐστρίᾳ πολλὰ ὀνόματα εἴτε ὡς ἐκ τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν, εἴτε ὡς ἐκ τῆς ἐξαρτήσεως ἀπὸ ἄλλων ἀνωτέρων σχολείων ἢ ἀρχῶν, εἴτε ὡς ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς ἢ δημοτικῆς ἢ ἐνοριακῆς ἡμισυντηρήσεως, εἴτε τέλος ὡς ἐκ τοῦ φύλου τῶν μαθητῶν. Διαρκεῖ ἡ διδασκαλία τῶν ἐν τοῖς κοινοῖς σχολείοις μαθημάτων ἐπὶ τρία ἔτη ἤτοι τρεῖς τάξεις, καὶ ἐκτελεῖται εἴτε ἐντὸς ἐνὸς μόνου δωματίου καὶ ὑπὸ ἐνὸς πρωτοβαθμίου διδασκάλου, ὅτε ὅμως ἡ διδασκαλία ἐκάστης τάξεως δὲν διαρκεῖ ὀλόκληρον ἡμέραν, εἴτε ἐντὸς τριῶν χωριστῶν δωματίων, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, καὶ ὑπὸ τριῶν διδασκάλων. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἀνωτέρω μνημενουμένων ὑποχρεωτικῶν μαθημάτων εἰσῆχθησαν νῦν, διδασκόμενα ἐν εἰδει ἀφηγήσεως ἢ διὰ τῆς χρήσεως καταλλήλων ἀναγνωσματοβιβλίων, ἡ γεωγραφία καὶ ἀρχαὶ τῆς γενικῆς ἱστορίας καὶ φυσικῆς· τὸ αὐτὸ δὲ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν γεωπονικῶν γνώσεων, τῆς καλλιέργειας τῶν ὀπωροφόρων δένδρων καὶ τῆς ἀμπελοποιΐας, πρὸς λαμβάνεται δὲ συνήθως καὶ τις βοηθὴς, ὅσας ἐκτὸς τῆς διδασκαλίας τῆς φωνητικῆς μουσικῆς καὶ τῆς γυμναστικῆς ὀφείλει νὰ ἐξασκῇ τοὺς μαθητὰς εἰς τινὰς πρακτικὰς κηπευτικὰς ἢ ἀγροτικὰς ἐργασίας ὡς ἐν τῷ ἐπὶ τούτῳ τηρουμένῳ κηπαρίῳ τοῦ σχολείου.

Ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη ἡ φοίτησις εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα εἶναι ὑποχρεωτικὴ δι' ἅπαν τὸ χωρίον ἢ τὸν δῆμον, ἐν ᾧ τὸ σχολεῖον ὑπάρχει, δὲν ἐπιτρέπεται δὲ τοῖς γονεῦσι νὰ παρεμποδίσωσι τὴν φοίτησιν τῶν τέκνων αὐτῶν, οὐδὲ νὰ ἀποστέλλωσιν αὐτὰ εἰς ἕτερα ἰσόβαθμα σχολεῖα εὑρισκόμενα ἐκτὸς τοῦ δήμου ἢ τῆς περιφερείας δι' ἣν τὰ σχολεῖα ταῦτα ὠρίσθησαν, πάντως ὅμως ἀπαιτεῖται ἡ ἐναρξὶς τῆς φοιτήσεως ἀπὸ τοῦ ἕκτου ἢ ἐβδόμου ἔτους. Τόσῳ οἱ γονεῖς, ὅσῳ καὶ οἱ διδάσκαλοι ὅσοι τυχὸν ἤθελον παραβῆ τὰς διατάξεις ταύτας, τιμωροῦνται διὰ προστίμου καὶ πειθαρχικῶς. Ἐπιτρέπεται ὅμως ἀφ' ἑτέρου ἢ ἀποστολῇ τῶν παιδῶν εἰς ἰδιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια ἢ ἢ δι' ἀνεγνωρισμένων διδασκάλων κατ' οἶκον ἐκπαιδεύσει αὐτῶν, ὅτε ὅμως ἀπαιτεῖται ἡ ἔγκαιρος εἰδοποίησις τοῦ προϊσταμένου τοῦ τῆς οἰκείας περιφερείας

σχολείου. Ἡ ἐγγραφή εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ὁ προβιβασμὸς εἰς ἀνωτέραν τάξιν γίνονται δις τοῦ ἔτους· ἐν ἀρχῇ Σεπτεμβρίου καὶ ἐν ἀρχῇ Μαρτίου. Τὰ διδάκτρα προπληρώνονται εἴτε κατὰ μῆνα, εἴτε καθ' ἐξαμηνίαν καὶ συμποσοῦνται διὰ μὲν τὴν πρώτην τάξιν εἰς φιορινία 1.20 (δρ. 3) κατ' ἔτος, ἀυξάνουσι δὲ κατ' ἀναλογίαν, χωρὶς νὰ δύνανται τὰ τοῦ τρίτου ἔτους νὰ ὑπερβῶσι τὸ ποσὸν τῶν 2 40 φιορινίων (δρ. 6). Ἐξαίρουσιν τῶν διδάκτρων κατόπιν αἰτήσεως τῶν γονέων καὶ γνωμοδοτήσεως τῶν ἐκ τῶν προϋσταμένων τῶν σχολείων τούτων καὶ τῆς τοπικῆς ἀρχῆς συνισταμένων ἐπιτροπῶν τὰ πρὸ τῆς εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν φοίτησιν ἀπαιτουμένης νομίμου ἡλικίας εἰσελθόντα εἰς σχολεῖον ἀνωτέρας κατηγορίας παιδιὰ, τὰ ἔνεκα σωματικῆς ἢ διανοητικῆς βλάβης ἢ ἔνεκα μεγάλης ἀποστάσεως τῆς οἰκίας αὐτῶν, κακοκαιρίας καὶ ἀσθενείας, μὴ δυνάμενα ἄνευ κινδύνου τῆς υγείας αὐτῶν νὰ προσέλθωσι τέκνα πτωχῶν γονέων καὶ οἰκογενειῶν χωρικῶν, ὧν ἤδη φοιτῶσι ταύτοχρόνως εἰς τὸ αὐτὸ σχολεῖον τρία τέκνα.

Ἡ διάρκεια τῆς ἐτησίως διδασκαλίας λογίζεται ἑνδεκάμηνος, ἀρχεται δὲ τὴν 1 Σεπτεμβρίου, ὅτε καὶ εἰς τὰ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια καὶ γυμνάσια ἀρχεται συνήθως, καὶ λήγει περὶ τὴν 25 Ἰουλίου.

Αἱ ἐξετάσεις τῶν κοινῶν σχολείων γίνονται καθ' ἐξαμηνίαν, ἐπισήμως δὲ εἰς τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Μεθ' ἑκάστην ἐξέτασιν διδοται τοῖς μαθηταῖς ἔλεγχος ἐπιτυχίας, εἰς δὲ τὸ τέλος τῆς τριετίας καὶ ἀποδεικτικὸν ἀποφοιτήσεως μνημονεῦον καὶ τὴν ὀλικὴν ἐπιτυχίαν· βαθμολογεῖται δὲ ἢ μὲν τακτικὴ φοίτησις διὰ τῶν χαρακτηριστικῶν *λίαν ἐπιμελής, ἐπιμελής, ἀσταθής καὶ σπαρῖα*, ἢ δὲ ἠθικὴ διαγωγή διὰ τῶν χαρακτηριστικῶν *λίαν καλή, καλή, μετρία καὶ κακή*, ἢ δὲ ἐπιτυχία τῶν διαφόρων μαθημάτων διὰ τῶν χαρακτηριστικῶν *λίαν καλῶς, καλῶς, μετρίως, κακῶς*. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω βαθμῶν τὸ ἐνδεικτικὸν ὀφείλει νὰ μνημονεύῃ καὶ βαθμὸν προόδου, χρησιμεύοντα διὰ τὴν εἰς τὰ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια προαγωγὴν τοῦ μαθητοῦ καὶ λαμβανόμενον ἐκ τοῦ μέσου ὄρου τῶν βαθμῶν τῆς φοιτήσεως, τῆς διαγωγῆς καὶ τῆς ἐπιτυχίας ἐν τοῖς μαθήμασιν· εἰσὶ δὲ οἱ βαθμοὶ οὗτοι τῆς προόδου οἱ ἐπόμενοι τέσσαρες, *ἐπαρκέστατα, ἐπαρκῶς, σχεδὸν ἐπαρκῶς καὶ ἀνεπαρκῶς*· μόνον οἱ δύο πρῶτοι δικαιοῦσιν εἰς τὴν εἰς ἀνωτέραν τάξιν ἢ ἀνώτερον ἐκπαιδευτήριον μετάβασιν τοῦ μαθητοῦ. (ἔπεται συνέχεια).

Π Ε Ρ Ι
Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Ο Σ

(18. φυλλ. 12 πρώτου ἔτους σελ. 567).

Διαλαβόντες ἐν γένει περὶ προγράμματος ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ καὶ καταλέξαντες τὰ μαθήματα τὰ ἐν αὐτῷ διδασκόμενα, εἰσῆλθομεν ἔπειτα ἐν ταῖς λεπτομερείαις περὶ τῆς χρησιμότητος ἑκάστου αὐτῶν πραγματευθέντες. Ἀκολούθως δὲ τούτοις διείλομεν τὸ πλῆρες δημοτικὸν σχολεῖον εἰς τρία τμήματα, ὧν ἕκαστον πρέπει νὰ περιέχῃ δύο τοῦλάχιστον τάξεις, καὶ εἴπομεν περὶ τοῦ ποιοῦ καὶ ποσοῦ καὶ τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας ἐν τῷ προκαταρκτικῷ ἢ στοιχειωτικῷ τμήματι. Ἦδη δὲ θέλομεν ὁμιλήσει πρακτικώτερον περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων τοῦ κατωτάτου τμήματος πρὸς ὁδηγίαν τῶν διδασκάλων. Καὶ πρῶτον μὲν περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἐν τῇ κατωτάτῃ τάξει. Εἰς τοὺς ἀρχαίους παιδας δὲν πρέπει εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς νὰ χορηγῆται στερεὰ θρησκευτικὴ τροφή, ἀλλ', ὡς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει (Κορινθ. Α. γ, 2) ἀπλοῦν γάλα· διότι ἡ συνειδήσις τῶν μικρῶν παιδιῶν εἶναι πτωχοτάτη καὶ δὲν ἐμορφώθησαν ἀκόμη ἐν τῷ πνεύματι αὐτῶν σπουδαῖοι παραστατικοὶ πυρῆνες θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν ἐνοιῶν. Αἱ παραστάσεις τῶν παιδῶν αἰ ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν εὐρισκόμεναι εἶναι οὐ μόνον ὀλίγαι, ἀλλὰ καὶ ἀδιάτακτοι, φύρδην μίγδην ἐρριμμένοι καὶ διεσκορπισμένοι καὶ στερούμεναι λογικῆς συναφείας. Δύσκολοι λοιπὸν θρησκευτικαὶ γνώσεις δὲν εὐρίσκουσι προσλαμβάνουσας παραστάσεις ἐν τῇ συνειδήσει τῶν παιδιῶν καὶ ὅσον καὶ ἂν ἐπιμείνωμεν, δὲν θὰ εἶναι δυνατόν νὰ συνενωθῶσι μετ' ἐκείνων. Γνώσεις δὲ τοιαῦται δύσληπται δύνανται μὲν νὰ συγκρατηθῶσιν ἐν τῇ συνειδήσει, διότι ἡ μνήμη τῶν παιδιῶν εἶναι ἰσχυρά, ἀλλὰ μηχανικῶς, ἄνευ βάσεως καὶ ἄνευ ἐνότητος, ταχέως δὲ θὰ σκοτισθῶσι καὶ θὰ πέσωσιν ὑπὸ τὸν πνευματικὸν ὄριζοντα. Ὅ,τι δηλαδὴ γίνεται ὡς πρὸς τὰς τροφὰς τὰς συντηρούσας καὶ τρεφύσας τὸ σῶμα, τοῦτ' αὐτὸ πρέπει νὰ τελεῖται καὶ εἰς τὸ πνεῦμα. Ὡς δ' ἐνίοτε καὶ αὐτὸ τὸ γάλα εἶναι δύσπεπτον ἐν τῷ στομάχῳ τοῦ νηπίου, οὕτω καὶ αἱ εὐληπτόταται θρησκευτικαὶ γνώσεις ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ· ὅταν ὁ στόμαχος δὲν εἶναι ἰσχυρὸς, καὶ αὐτὸ τὸ γάλα πρέπει νὰ παρέχεται εἰς μικρὰς δό-

σεις και συγκεκριασμένον μετά ύδατος. Πολλοί διδάσκαλοι, άγνοούσι πάθεν να άρξωνται εν τη διδασκαλίη των θρησκευτικων μαθημάτων· δέν θα ύπέπιπτον όμως εις τοιαύτην άμηχανίαν, ειμή ήγνούουν την ψυχολογικήν κατάστασιν του παιδός.

Ο διδάσκαλος δέν είναι χρεία να άρχίζη ειθύς από των πρώτων ήμερων το μάθημα της ιερής ιστορίας, αλλά να περιμένη μέχρις ου γυμνασθή μικρόν το πνεύμα των παιδιών. Ας γυμνάξη δέ κατά πρώτον το πνεύμα των άρχαρίων δια πραγματογραφικών γνώσεων· δια του μαθήματος της πραγματογνωσίας ου μόνον γνώσεις πολλάς και ποικίλας οι παιδες προσλαμβάνουσιν, αλλά και εύχέρειάν τινα περι το άντιλαμβάνεσθαι και εκφράζεσθαι. Τα μαθήματα δέ ταύτα της πραγματογνωσίας δύναται να άρύηται ο διδάσκαλος εκ των μύθων, τους όποιους εδείξαμεν άναγκαίους προς την διδασκαλίαν της πρώτης άναγνωσεως. Έν ταίς μύθοις δέ τούτοις, ους ο διδάσκαλος διηγείται εις τα παιδία, ενέχονται και εύκολοί τινες ήθικαί γνώμαι, ως το παιδίον δύναται να έννοήση.

Έν τη μικρῃ δέ ταύτη ήλικίᾳ ουδέν πρέπει να διδάσκωμεν το όποιον να μη κινή το διαφέρον εις τους παιδας. Ο τρόπος ούτος είναι καταλληλοτάτος προς μόρφωσιν της βουλήσεως· δια του τερπνου λεληθότως πως προστίθενται και ήθικαί ιδέαι και γνώμαι.

Αφου δέ συνεισθῶσι τα παιδία εις το άνευρίσκειν τόν ήθικόν καρπόν εν τοίς μύθοις, τότε πρέπει να παρέχωμεν εις αυτά συντόμους τινάς ιστορίας, γεγονότα του κοινωνικού βίου, άναφερόμενα εις την πράξιν διαφόρων χριστιανικών άρετων. Αφου δέ τα παιδία άκούσωσι πολλά τοιαύτα ήθικα διηγήματα, τότε, αλλά τότε μόνον, πρέπει να άρχηται ή θρησκευτική διδασκαλία· δέν πρέπει όμως να διδάσκηται εύθύς ή ιερῃ ιστορία, αλλά να συζητῶνται θρησκευτικά τινά ζητήματα και άναπτύσσωνται αί γνώσεις, ως το παιδίον φέρει μετ' εκουτου εκ της οικίας μαθόν. Και πραγματικῶς δέν στερεΐται το παιδίον θρησκευτικων τινων γνώσεων εκ του οικου του ταύτας λαθόν. Βλέπει δηλαδή τους γονεΐς αυτού προσευχομένους εν τη τραπέζῃ και το έσπέρας πρό της κατακλίσεως ένώπιον των ιερῶν εικόνων, άκούει αυτούς έν ταίς λύπαις και δυστυχίαις να επικαλῶνται το όνομα του Θεου προς βοήθειαν, εν δέ ταίς χαράις και έορταίς να δοξολογῶσι την θεϊαν μεγαλειότητα. Βλέπουσιν αυτούς πορευομένους εις τόν ναόν και μετ' αυτών και αυτά συμπορεύονται. Έν τῷ ναῷ το παιδίον εύρίσκειται ὡς

ένώπιον άλλου κόσμου, τα πάντα προξενούσιν αυτοίς ισχυράν έντύπωσιν, και τοι δέ αυτό δέν έννοεΐ σχεδόν ουδέν εκ των λεγομένων, ύσταται όμως εύτάκτως και προσεκτικῶς, βλέπων τους άλλους ούτω πως πράττοντας και προσευχομένους. Ούτω κατ' όλίγον σχηματίζει γνώμην, ότι σκοπός της έλευσεως των χριστιανων εις την εκκλησίαν είναι να παρακαλέσωσιν ὄν τι άνώτερον, τόν Θεόν. Το παραδειγμα των ένηλικων μεγαλως επιδρά εις την μόρφωσιν της βουλήσεως του παιδός. Συμβαίνουσιν εν ταίς οικίαις πολλά περίεργα και καινοφανή, ήτοι γεννάται άδελφός, βαπτίζεται, έορτάζει ο πατήρ, ή ή μήτηρ, ή ο άδελφός την έορτήν των, χαρά τότε και τέρψις και διασκέδασις· οι συγγενεΐς και φίλοι έρχονται προς έπίσκεψιν και δεξιώσεις και συγχαρητήρια πολλά γίνονται. Έπέρχονται πάλιν και ήμέραι λυπηραί· άσθενει ο άδελφός ή ο πατήρ, ή ή μήτηρ, λύπη τότε και κατήφεια καταλαμβάνει τους εν τῷ οικῷ. Αύξάνει ο κίνδυνος· τότε άπελπίζονται από της βοήθειας των ανθρώπων, και στρέφονται προς τόν Θεόν, το γόνυ κλίνοντες και θερμά χύνοντες δάκρυα ένώπιον των ιερῶν εικόνων, ύπερ της υγείας και σωτηρίας του περιλημένου αυτοίς ασθενους δεόμενοι. Συμβαίνει τέλος ο θάνατος, οι πάντες τότε εν τη οικίᾳ κλαίουσι και θρηνοῦσι τόν άγαπητόν νεκρόν και κηδεύουσι, βαρέως την άπώλειαν φέροντες. Πάντα ταύτα, ὄν ο άνθρωπινος βίος πλήρης, ισχυρῶς έναποτυποῦνται εις το πνεύμα των παιδιών. Το παιδίον λοιπόν έρχεται εις το σχολεΐον έχον την συναίσθησιν και την πίστιν, ότι ύπαρχει ὄν τι άνώτατον. Έπί των άπλων δέ τούτων θρησκευτικῶν παραστάσεων όφείλει να έποικοδομήση ο διδάσκαλος.

Πρέπει τας πρώτας τέσσαρας έβδομάδας να γίνωνται τα προκαταρκτικά εκείνα γυμνάσματα, τα όποια άνεφέραμεν. Έπειτα συνδιαλέξεις περι Θεου, ήτοι που κατοικει ο Θεός, που είναι, τί πράττει, διατί οι άνθρωποι προσεύχονται εις Αυτόν, πότε προσεύχονται και να διδάσκωνται εύκολοί τινες προσευχαί, ουχι εκ του εύχολογίου και του Προσευχηταρίου, διότι αί τοιαύται προσευχαί είναι άκατάληπται και άνάρμοστοι εις την ήλικίαν των παιδιών, άλλ' εκ του προχείρου και εις γλώσσαν άπλην και παιδικήν, π.χ. «φύλαττε, Θεέ μου, υγίεις τους άγαπητούς μου γονεΐς, τους άδελφούς μου, τους συμμαθητάς μου και έμέ». Ασθενούντος δέ συμμαθητου των, ως προσεύχωνται ένώπιον της τάξεως ούτω· «σῶσον, ὦ Θεέ μου, από την ασθένειαν τόν άγαπητόν μας συμμαθητήν (ως λέγηται το όνομα) και δός εις αυτόν την υγείαν.

Εἶσαι ἀγαθός, ὦ Θεέ μου, καὶ τὰ πάντα δύνασαι, σὲ παρακαλοῦμεν μὴ ὄλην μας τὴν καρδίαν νὰ βοηθήσῃς αὐτὸν νὰ ἐγερθῇ ἐκ τῆς κλί- νης καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ σχολεῖον». Ἐὰν δὲ ὑπάρχῃ εἰς τὴν πόλιν ἐπιδημικὴ τις ἀσθένεια, ἃς δέονται τοῦ Θεοῦ οὕτως· «σῶσε, Θεέ μου, τὴν πόλιν μας ἀπὸ τὴν ἐπιδημίαν ταύτην». Ἐὰν ἡ πατρίς ἔχῃ πό- λεμον, ἃς λέγωσι· βοήθησον, ὦ Θεέ, τὸν στρατὸν εἰς τὸν πόλεμον, δὸς εἰς αὐτὸν τὴν νίκην, καὶ σῶσον καὶ δόξασον τὴν πατρίδα μας» κτλ.

Μετὰ δὲ πάντα ταῦτα, ἅτινα χρησιμεύουσιν ὡς προεισαγωγὴ, οὕ-τως εἰπεῖν, εἰς τὸ μάθημα τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας, ἃς γίνηται ἔναρξιν εὐ- κόλων καὶ ἀπλῶν ἱστοριῶν τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης. Ἐνταῦθα σημειοῦμεν, ὅσας κρίνομεν καταλλήλους εἰς παιδία τοῦ κατωτάτου τούτου τμήματος.

A). Ἐκ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης.

1. Περὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου. — Πρέπει δὲ ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου νὰ ἐκτίθεται ὡς οἷόν τε ἀπλούστατα καὶ εἰς γλῶσσαν παιδικήν. Εἶναι δὲ καλὸν ὁ διδάσκαλος νὰ μεταχειρίζεται τὸν διηγηματικὸν τρόπον, εἰς ὃν ὁ παῖς ἀρέσκειται, καὶ ὅστις προσαρ- μόζεται εἰς τὴν ἀντίληψίν του καὶ κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ.
2. Περὶ τῶν πρωτοπλάστων, — ἦτοι τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ Ἄ- δάμ καὶ ἡ Εὐὰ ἐπλάσθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.
3. Περὶ τοῦ παραδείσου, — ἦτοι περὶ τῆς πρώτης κατοικίας τοῦ ἀνθρώπου.
4. Περὶ τῆς παρακοῆς τῶν πρωτοπλάστων καὶ τῆς τιμωρίας αὐτῶν.
5. Περὶ τῆς κλήσεως τοῦ Ἀβραάμ.
6. Περὶ τῆς ἐριδος μεταξὺ Ἀβραάμ. καὶ Λώτ.
7. Περὶ τῆς φιλοξενίας τοῦ Ἀβραάμ.
8. Περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰσαάκ.
9. Περὶ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ.
10. Περὶ τῆς πωλήσεως τοῦ Ἰωσήφ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του.
11. Περὶ τῆς ἀνυψώσεως τοῦ Ἰωσήφ.
12. Περὶ τῆς περιποιήσεως τοῦ γέροντος Ἰακώβ ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ.

B). Ἐκ τῆς νέας Διαθήκης.

1. Περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, — ἦ- τοι τὰ Χριστούγεννα.
2. Περὶ τῆς τῶν Μάγων προσκυνήσεως.

3. Περὶ τῆς φυγῆς τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν Αἴγυπτον.
4. Περὶ τοῦ Ἰησοῦ δωδεκαετοῦς.
5. Περὶ βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ, — ἦτοι τὰ Ἅγια Θεοφάνεια.
6. Περὶ τῆς διατροφῆς τῶν πεντακισχιλίων ἐν τῇ Ἐρήμῳ.
7. Περὶ τῆς ἀγάπης τῶν παιδίων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ.
8. Περὶ τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Ἰησοῦ εἰς Ἱερουσόλυμα — ἦτοι περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Βαβίων.
9. Περὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου.
10. Περὶ τῆς σταυρώσεως καὶ ταφῆς αὐτοῦ.
11. Περὶ τῆς Ἀναστάσεως αὐτοῦ.
(ἀκολουθεῖ).

M. B.

ΣΥΝΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΜΟΥ

(ΓΥΜΝΑΣΜΑ ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ)

Εἰμι εὐτυχής, ὅτι ἐν τῷ βίῳ μου ἔχω καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς φίλους· μεταξὺ δὲ τούτων, ἐν οὐχὶ ταπεινῇ τάξει, κατατάσσω τόμους τινάς, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ βιβλιοθήκη μου. Βιβλιοθήκη! ὅπως πομπῶδες ὄνομα, ἵνα παρασταθῇ ἡ εὐάριθμος τῶν βιβλίων μου συλλογή!

Νεῆνις ἔτι οὖσα μικρᾶς ἡλικίας, ἐθαύμασα πολλάκις πολλὰ καὶ διάφορα πράγματα ἐν τοῖς ῥεμβασμοῖς μου, τοῖς πρὸς ὄνειρα ὁμοιά- ζουσιν· ἐπεθύμησα μικρὰν αἴθουσαν, ἔχουσαν ὑψηλὰ παράθυρα, ἐξ ὧν κρέμονται παραπετάσματα χρώματος ὀλίγον σκοτεινοῦ. Ἡ μυστηριώ- δης σκιὰ δὲν προκαλεῖ συχνάκις γλυκυτάτους διαλογισμούς;

Ἐπειτα ἐπεθύμησα μικρὰ τινα θελκτικὰ ἐπιπλα ῥυθμοῦ σοβαροῦ διατεταγμένα με χάριν καὶ ἀρμονίαν. Ἐποποθέτουν πλησίον τῶν πα- ραθύρων τραπέζας, ἐφ' ὧν ὑπῆρχον δοχεῖα πλήρη ἐκλεκτῶν καὶ ἀγα- πητῶν ἀνθέων. Τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα τῆς φύσεως προσέθετον μι- κοράν τινα λάμψιν ἐκ τῆς λαμπρότητός των εἰς τὰ φιλολογικὰ ἀρι- στουργήματα, τὰ ὅποια εἶχον ἐν νῷ νὰ κατατάξω εἰς τὰς θέσεις τῆς βιβλιοθήκης μου. Ἐβλεπον διὰ τῆς φαντασίας μου τοὺς τοίχους τῆς αἰθούσης κεκοσμημένους διὰ μεγάλης καὶ περιχρύσου εἰκόνας τοῦ ἰδρυ-

τοῦ τῆς πίστεως ἡμῶν θεανθρώπου Σωτῆρος, καὶ τῶν διασῆμων σοφῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ βιβλιοθήκη μου περιεῖχε τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας Ἑλλάδος, τὸν Ὀμήρον, τὸν Σοφοκλέα, τὸν Δημοσθένην, τὸν Πλούταρχον, τὰ ποιήματα τῶν Σούτσων, τὰ Κυριακοδρόμια τοῦ Θεοτόκη καὶ τὰς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Τὴν πρώτην θέσιν κατεῖχον τέλος τὰ ἔργα ἐκείνων, οἵτινες ἠγάπησαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔγραψαν ὑπὲρ αὐτῆς ὁμοειθῶν τε καὶ ξένων.

Ἄλλας θέσεις τῆς βιβλιοθήκης μου ἐπλήρουν τὰ περιοδικὰ συγγράμματα καὶ ἠθικὰ βιβλία τῆς πατρίδος μου. Ἡ *Παρδῶρα*, ἡ *Εὐτέρπη*, ἡ *Χρυσάλλις*, ἡ *Ἐφημερίς τῶν Σχολείων*, ὁ *Γεροστάθης* τοῦ Μελλά καὶ ὁ *Μαυρογένης* τοῦ Βρατσάνου χρυσοδεδεμένα κατεῖχον ἐπιφανῆ καὶ ἐξέχριστον θέσιν. Ἐπειτα ἤρχοντο τὰ ὀλίγον ὠφέλιμα τῶν ἐπιστημῶν ἔργα, τῆς ζωολογίας, τῆς φυσικῆς καὶ χημείας τῶν ἡμετέρων ἐπιστημόνων, διότι τὸ χρήσιμον πρέπει νὰ ἦναι πιστὸς σύντροφος τοῦ τερπνοῦ.

Τελευταῖον ἦσαν, ὡς ἐφάνταζόμην, μεταφράσεις τινὲς Ἀγγλικῶν, Γερμανικῶν καὶ Γαλλικῶν συγγραμμάτων, π.χ. ἄσματα τοῦ Βύρωνος καὶ Σαϊκσπέρου, παιδαγωγικά τοῦ Σπένσερ, ὠδαί τινες τοῦ Σίλερ, ἡ γραμματολογία τοῦ Μυλέρου, ὁ Αἰμίλιος τοῦ Ρουσσώ, τὸ περὶ ἀνατροφῆς τῶν κορασίων τοῦ Φενελῶνος, αἱ θρησκευτικαὶ μελέται τοῦ Δ. Μαυροκορδάτου καὶ ἄλλα τινά.

Ἦν δὲ τὸ ὄνειρόν μου τερπνότατον, ἀλλὰ δυστυχῶς, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν ὀνείρων, ἐκ τῆς ἐλεφκντίνης ἐξερχόμενα πύλης, εἶναι ἀποκνήματα φαντασίας, οὕτω καὶ τοῦτο διελύθη ὡς καπνὸς καὶ διεσπάγη ὡς πομφόλυξ.

Καιρὸς ὅμως ἤδη εἶναι νὰ διακόψω τὰς ὄνειροπολήσεις μου καὶ ἔλθω εἰς τὴν πραγματικότητα. Ὡς βιβλιοθήκη μου χρησιμεύει αὐτὸ τὸ δωμάτιον τοῦ ὕπνου μου. Ἄντι εἰκόνων πολυτελῶν κρέμαται μόνον ἐκ τοῦ ἀσβεστωμένου τοίχου τοῦ δωματίου μου, ὑπεράνω τοῦ προσκεφαλαίου τῆς κλίνης μου, μικρὸν εἰκονισμάτιον τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου, τῆς Παρθένου Μαρίας, ἀδεξίου ζωγράφου ἔργον, ἐν τινι δὲ γωνίᾳ τοῦ δωματίου μου τούτου τράπεζα ξυλίνη χρησιμεύει νὰ τοποθετῶ τὰ βιβλία τοῦ σχολείου μου. Καὶ ὅμως μ' ὄλην τὴν ἀπλότητα τοῦ δωματίου μου, ἐκεῖ εἶναι ὁ θησαυρὸς μου, καὶ τὸ ἀναχωρητήριόν μου. Τὰ βιβλία ταῦτα εἶναι οἱ πολυτιμώτατοι φίλοι μου μεθ' ὧν διέρχομαι τὰς εὐλογημένας ὥρας τοῦ βίου μου συνομιλοῦσα καὶ συσκε-

πτομένη μετ' αὐτῶν. Τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι τὸ ἱερόν καὶ ψυχωσπτήριον βιβλίον, τὸ ὁποῖον συμβουλεύομαι καὶ ἐν τῇ χαρᾷ καὶ ἐν τῇ λύπῃ. Τὸ λεξικόν μου εἶναι ὁ σοφώτατος φίλος, μεθ' οὗ διαλύω τὰς ἀπορίας μου, ἡ δὲ γραμματικὴ μου ὁ ἀχώριστος βοηθὸς εἰς τὸ γράφειν καὶ ἐρμηνεύειν τὰ ἀθάνατα ἔργα τῶν προγόνων μας. Τὸ μόνον περιοδικόν, ὃπερ ἔχω καὶ ἀναγινώσκω εἰς τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεώς μας, εἶναι τὸ «Παιδαγωγικὸν σχολεῖον». Ἐκεῖ εὐρίσκω πολλὰς παιδαγωγικὰς πραγματείας καὶ διδακτικὰς διατριβὰς, καὶ μελετῶ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ σοφοῦ τῆς Ἑλβετίας παιδαγωγοῦ, τοῦ Πεσταλότη.

Καὶ ὅμως ὅσον πενιχρὰ καὶ ἂν ᾖ ἡ βιβλιοθήκη μου, εἰς αὐτὴν ὀφείλω τὰς μεγίστας τέρψεις καὶ γλυκυθυμίας. Naί, ἀγαπητά μου βιβλία, σεῖς εἴσθε οἱ ἀληθεῖς καὶ ἀγαθοὶ μου φίλοι, σεῖς τέρεπετε τὰς ὥρας τῆς μοναξίας μου καὶ μεθ' ὑμῶν οὐδέποτε αἰσθάνομαι κόρον καὶ ἀνίαν. Σεῖς μοὶ δεικνύετε πέραν τοῦ ἐπιγείου τούτου ὀρίζοντος χώρας ὠραιότερας καὶ γαληνωτέρας. Σεῖς μοὶ δεικνύετε τὸ ἀληθές, τὸ καλὸν καὶ ἀγαπητὸν μετὰ χρώματα ζωηρὰ καὶ ποικίλα, ὡς ὁ χρωστήρ τοῦ πανσόφου δημιουργοῦ τὰ ἐξωγράφησεν ἐπὶ τοῦ ἀπείρου τούτου πίνακος τῆς φύσεως. Ἀναπνέω γηθοσύνας τὸ εὐώδες καὶ καθαρὸν ἄρωμα, τὸ ὁποῖον ἀποπνέουσιν αἱ ὠραῖαι γυνῶμαι, τὰς ὁποίας περιέχετε. Ἔστέ εὐμενεῖς εἰς ἐμὲ καὶ ἀρδεύσατε τὸ πνεῦμά μου, ὧ σοφοὶ καὶ ἀληθεῖς φίλοι, μετὰ τὰ νάματα τῆς Κασταλίας καὶ τοῦ Ἐλικῶνος, μετὰ τὰ ὁποῖα αἱ κόραι τῆς Μνημοσύνης καὶ ὁ Μουσηγέτης σὰς ἐπότισαν.

M. B.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ

ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Γνωρίζετε περὶ τοῦ σχήματος τῆς γῆς, ὅτι εἶναι στρογγύλη καὶ σφαιροειδής. Ἠδύνατό τις νὰ περιέλθῃ αὐτὴν πεζῇ, εἰ μὴ ἐκωλύετο ταχέως ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Γνωρίζετε, ὅτι ὑπάρχουσι πολλὰ ὕδατα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὅτι τὰ τρία αὐτῆς μέρη εἶναι ὕδωρ καὶ ἐν μόνον ξηρὰ.

Ἦδη θὰ διδάξω ὑμᾶς τὴν χρῆσιν τοῦ χάρτου μέχρι τοῦδε δὲν μετεχειρίζεσθε τὸν χάρτην, διότι δὲν εἴχετε γνῶσιν αὐτοῦ· θὰ διδάξω

λοιπὸν ὑμᾶς πρὸς τούτοις, πῶς κατασκευάζουσι τὸν χάρτην. Εἶναι δυνατόν, νὰ ἰχνογραφηθῇ τὸ σχέδιον τῆς αἰθούσης τοῦ σχολείου, ἐν ἧ διδάσκεσθε; Μάλιστα καὶ ἡμεῖς ὡσαύτως δυνάμεθα νὰ διαγράψωμεν τὴν αἰθουσαν, θεωροῦντες αὐτὴν ἐντελῶς ἐπίπεδον. Θὰ ἐπιθέσωμεν τὸν πίνακα ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἵνα δύνησθε νὰ βλέπητε καλῶς.

ὑποθέτω, ὅτι εἰς ἐξ ὑμῶν ἔγραψεν εἰς τὴν μάμμην του, διατρίβουσαν εἰς τὴν ἐξοχὴν καλὴν ἐπιστολὴν καὶ ὅτι ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ δείξῃ εἰς αὐτὴν τὴν αἰθουσαν τοῦ σχολείου ὅπου διδάσκεται, ἐσημάτισε τὴν εἰκόνα αὐτῆς, τὴν ὁποῖαν ὀνομάζομεν *σχέδιον*, καὶ ἰδοὺ πῶς το κατώρθωσεν.

Ἐσημάτισεν ἐν *τετράπλευρον* σχῆμα ἔχον μείζον μῆκος ἢ πλάτος, ὡς τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐγὼ σχηματίζω τώρα· τοῦτο εἶναι ὀρθογώνιον. (Ὁ διδάσκαλος σχηματίζει αὐτὸ ἐπὶ τοῦ πίνακος). Ἐπὶ μίᾳς τῶν κατὰ μῆκος ἐκτεινομένων πλευρῶν ἔγραψε τὸ γράμμα Μ, τὸ ὁποῖον σημαίνει *Μεσημβρία*, εἰς τὴν ἄλλην, τὴν ἀπέναντι, τὸ γράμμα Β, τὸ ὁποῖον σημαίνει *βορρᾶν*, ἔπειτα ἐπὶ μίᾳς τῶν πλευρῶν τὸ γράμμα Α, τὸ ὁποῖον σημαίνει *Ἀνατολήν*, καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης τὸ Δ, ἧτοι *Δύσιν*.

Ἐν τῇ πλευρᾷ, ὅπου ἐσημειώθη ἡ *Μεσημβρία*, καὶ ἧτις βλέπει πρὸς τὴν ὁδόν, ἐσημείωσε τὴν θέσιν τῶν τριῶν παραθύρων· ἡ μάμμη του λοιπὸν θὰ παρατηρήσῃ ὅτι ὁ εὐεργετικὸς ἥλιος εἰσέρχεται εἰς τὴν αἰθουσαν, εἰς ἣν συχνάζει ὁ μικρὸς τῆς ἔγγονος, καὶ τοῦτο θὰ τὴν εὐχαριστήσῃ. Ἐπὶ τῆς πρὸς *Βορρᾶν* πλευρᾷς ὑπάρχει μεγάλη θύρα, τὴν ὁποῖαν ἐσημείωσεν. Ἐπὶ τῆς πρὸς *Ἀνατολᾶς* πλευρᾷς ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ ἐστία καὶ ἀνὰ μίᾳ θύρα ἐκατέρωθεν, τὰς ὁποῖας ἐσημείωσε. Πρὸς *Δυσμᾶς* εἶναι πρὸς τούτοις δύο θύραι, μία συγκοινωνοῦσα πρὸς τὸ σπουδαστήριον, καὶ ἄλλη ἧτις μένει κεκλεισμένη· ἐσημείωσε καὶ τὰς δύο ταύτας θύρας.

ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ τοίχου μεταξὺ τῶν δύο θυρῶν ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος τοσοῦτον ἠγάπησε τὰ παιδία. Τὸ μικρὸν παιδίον ἐσημείωσεν ἔπειτα τὴν θέσιν τῆς ἐν τῷ μέσῳ κειμένης τραπέζης, καὶ ἐγὼ θὰ σημειώσω τὸ μικρὸν κιβώτιον τῶν συλλογῶν, καὶ θὰ θέσω στιγμᾶς τριγύρω τῆς τραπέζης, αἱ ὁποῖαι θὰ δείξωσι τὴν θέσιν ἐκάστου ἐξ ὑμῶν.

Τὸ μάθημα τοῦτο κινεῖ τὸ διαφέρον τοῦ μικροῦ μου ἀκροατηρίου· τὰ παιδία εἰς τὴν δεξιὴν τῆς θέσεως ἐκάστου, εὐχαριστοῦνται πολὺ.

«Ἐκεῖ εἶναι ὁ Δημήτριος, αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης. . . κτλ. φωνάζουσιν αὐτά».

«Ἦδη, ἐξακολουθεῖ ὁ διδάσκαλος, σὰς εἰδείξα, πῶς ἰχνογραφεῖται τὸ σχέδιον τῆς αἰθούσης. Δοθείσης δ' εὐκαιρίας ἀναμνήσθητε, πῶς ἐγὼ εἰργάσθην πρὸς τοῦτο, καὶ πράξατε καὶ ὑμεῖς ὁμοίως. ὑπάρχουσι δὲ πολλὰ εἶδη σχεδίων, περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσω ἄλλοτε».

Τὸ πρῶτον τοῦτο τῆς τοπογραφίας μάθημα θὰ χρησιμεύσῃ βραδύτερον εἰς διαγραφὴν τῶν γεωγραφικῶν χαρτῶν.
M. B.

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

EN KATΩTATH BATHMIAI

τὸ δέσμα. (σκύτος)

Ὅλοι, παιδία, φορεῖτε πάντοτε ὑποδήματα. Εἶπατέ μοι λοιπὸν μὲ τί ταῦτα κατασκευάζονται; — Μὲ σκύτος (πεταί). — Πόθεν γίνεται τὸ σκύτος; Ἐκ τοῦ δέρματος τῶν ζῶων (τοῦ μόσχου, τῆς δαμάλεως, τοῦ ἵππου, τῆς αἰγὸς καὶ ἄλλων). — Πῶς μαδοῦσι τὰς τρίχας; — Διὰ τῆς βυρσοδεψικῆς τέχνης. (ὁ διδάσκαλος ἐνταῦθα θὰ περιγράψῃ τὸν τρόπον τῆς δερματοουργίας). — Πῶς ὀνομάζεται ὁ κατασκευάζων τὰ ὑποδήματα; — ὑποδηματοποιός. — Τίνα εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων ἐργατῶν, αἵτινες ἐργάζονται τὸ δέσμα; — Ἐπιππειουργός, ἡ σαγματοποιός, δερματοπώλης, δερματοργός, βυρσοδέψης, χειριδοποιός καὶ ἄλλα.

Προτάσεις

αἵτινες πρέπει νὰ ἐκθῶσιν εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν

Τὸ ὑπόδημά μου μὲ πληγώνει. — Ὁ βυρσοδέψης δὲν ἔχει ἐργασθῆ καλῶς τὸ δέσμα. Τὸ δέσμα δύναται νὰ βαφῆ κόκκινον, πράσινον, μέλαν. — Τὸ δέσμα τοῦ ἐπικαλύμματος τῆς ἀμάξης εἶναι μέλαν. — Τὸ τῆς ἔδρας εἶναι φαῖον. — Τὸ δέσμα τῆς ἔδρας τοῦ πατρὸς εἶναι πράσινον. — Τὸ δέσμα τῶν ἐδρῶν τοῦ ἐστιατορίου εἶναι κόκκινον.

Ἀντικείμενον πρὸς σύνθεσιν. — Περιγραφή τῶν ἐπιπλῶν ἐστιατορίου. Τράπεζα, πινακιοθήκη, ἔδραι. — Εἶπατε ἐκ τίνων ξύλων κατασκευάζονται τὰ διάφορα ταῦτα ἐπιπλα. Καρυά, ἀνγκάρδιον, δρυς, πλάτανος κτλ.
M. B.

ΜΑΘΗΜΑ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΣ

ΤΑΞΙΣ Β΄.

(Ἐκ τοῦ Ἀποστόλη τοῦ Θελασσίου κεφ. Α. σ. 8.)

Ὁ πκτήρ μου, ὅστις ἦτο ἔμπορος, μοί ἔλεγεν, ὅτι ὁ πάππος μου κατήγετο ἀπὸ τὴν Κύμην τῆς Εὐβοίας. Εἶχε φύγει ἀπ' ἐκεῖ μὲ ἄλλους πατριώτας του, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων. — Δὲν ὤριζον, τῷ ἔλεγε, τίποτε ἀπὸ τὰ πράγματά των ὅλα τοὺς τα ἔπαινον οἱ Τούρκοι· τὸ κρασί των, τὸ λάδι των, τὸ μετὰξι των, τὰ σῦκά των· τοὺς ἔδερνον καὶ τοὺς ἐφυλάκιζον διὰ ψύλλου πῆδημα, καὶ μερικὸς ἐστελλον δεμένους εἰς τὰς ὑγρὰς καὶ σκοτεινὰς φυλακὰς τῆς Χαλκίδος, ἢ εἰς τὸ τρομερὸν μάνιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ χειρότερον δὲ ἀπ' ὅλα ἦτο, ὅτι ὕβριζον καὶ τὰ πλεονεῦμορα κοράσια καὶ ἀρσενικὰ παιδία τῶν χριστιανῶν καὶ τα ἐξετούρκευον. —

Α'. Κατὰ πρῶτον πρέπει νὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἀνωτέρω περικοπὴν αὐτὸς ὁ διδάσκαλος βραδέως, καθαρῶς καὶ εὐκρινῶς, παρατηρῶν, ὅπως ὅλοι οἱ μαθηταὶ προσέχουσιν εἰς τὰ ἀναγινωσκόμενα. Τοῦτο δὲ εὐκόλως δύναται ὁ ἰκανὸς διδάσκαλος νὰ κατορθώσῃ ἐπιβάλλων εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ ἔχωσι λεπτὸν ξυλάριον, δι' οὗ νὰ δεικνύουσιν ἐπὶ τοῦ βιβλίου των τὰς λέξεις, ἃς οὗτος ἀναγινώσκει, καὶ ἐρωτῶν αἴφνης τὸν ἀπρόσεκτον μαθητὴν, ποῦ ἐστάθη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν.

Β'. Μετὰ δὲ ταῦτα προσδιορίζει τοὺς ἰκανωτέρους τῶν μαθητῶν νὰ ἐπαναλάβωσιν αὐτὸ ἢ ὅλον, ἢ κατὰ περιόδους. Μετ' αὐτοὺς δὲ καὶ οἱ ἀσθενέστεροι πρόπτουσιν ὁμοίως, μέχρις οὗ ἀπταιστώς πλέον ἀναγινώσκηται ἢ περικοπὴ αὐτῆ ὑπὸ πάντων τῶν μαθητῶν. Μετὰ δὲ τοὺς μαθητάς ἀναγινώσκει τὸ χωρίον ἐκ δευτέρου ὁ διδάσκαλος κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τεχνικῆς ἀναγνώσεως καὶ ἀπαγγελίας.

Γ'. Ὁ διδάσκαλος τότε τίθησι τὸν σκοπὸν τοῦ ἀναγνωσθέντος χωρίου, ὅστις εἶναι ὁ ἑξῆς. «Σήμερον θὰ μάθωμεν, διατί ἔφυγεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του ὁ πάππος τοῦ Ἀποστόλη.»

Δ'. Γίνεται ἀνάλυσις τῆς πείρας τῶν μαθητῶν, δι' ἧς ὁ διδάσκαλος προσπαθεῖ διὰ καταλλήλων ἐρωτήσεων ἐρμηνευτικῶν, γραμματικῶν, πατριδογραφικῶν, ἱστορικῶν καὶ ἄλλων νὰ συνδέσῃ τὰς νέας παραστάσεις μὲ τὰς παλαιάς, ἢτοι τὸ νέον μᾶθημα μετὰ τοῦ παλαιοῦ.

Εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ὡς ἀνάλυσις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἴτε τὸ προηγούμενον χωρίον, εἴτε καὶ αὐτὸ τὸ νέον, τὸ ἀρτι ἀναγνωσθέν, εἴτε καὶ ἀμφοτέρω. Ἐνταῦθα ὁ διδάσκαλος ἐρωτᾷ. Τί λέγεται πάππος; — Τίς ἀπὸ σας ἔχει πάππον; — Τί λέγεται πόλις; — Τί νῆσος; — Τί πατριώτης; — Τί τυραννία; — Τί ἦσαν οἱ Τούρκοι; — Πῶς τὸ λέγουσιν οἱ γραμματισμένοι τὸ κρασί, πῶς τὸ λάδι, πῶς τὸ μετὰξι; — Τί εἶναι ὁ ψύλλος; — Τίς γνωρίζει τί εἶναι φυλακὴ; — Τί λέγεται μάνιο; — Τί θρησκείαν ἔχομεν ἡμεῖς; Ἐχουσιν οἱ Τούρκοι τὴν ἰδίαν θρησκείαν μὲ ἡμᾶς; — Τί θὰ εἶπῃ ἐξετούρκευον;

Ε'. Ὁ διδάσκαλος ἐρωτᾷ τοὺς μαθητάς περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ χωρίου· ἔπειτα δὲ καὶ ὁ ἴδιος διηγεῖται αὐτὴν καὶ σαφηνίζει τὰς λέξεις τοῦ κειμένου. Ἐν τῷ σταδίῳ δὲ τῆς συνθέσεως προσάγει τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος καὶ δεικνύει τὴν Εὐβοίαν καὶ τὰς πόλεις αὐτῆς Κύμην καὶ Χαλκίδα καὶ τὴν θέσιν αὐτῶν ὡς πρὸς τὰ Ψαρά. Ἐὰν δὲ δὲν εἶναι πρόχειρος ὁ χάρτης, τότε ἰχνογραφεῖ αὐτὰ ἐπὶ τοῦ μαύρου πίνακος. Ἐπειτα δεικνύει τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὀρίζει τὴν θέσιν αὐτῆς. Ἐξηγεῖ δὲ τὴν δημῶδη φράσιν «διὰ ψύλλου πῆδημα».

Γ'. Ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ ποιεῖται ὁ διδάσκαλος συγκεντρωτικὰς ἐρωτήσεις, ἵνα βεβαιωθῇ, ἂν οἱ μαθηταὶ ἔμαθον τὰ ἐξηγηθέντα ἐν τῷ Δ' καὶ Ε' σταδίῳ.

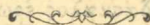
Ζ'. Ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ γίνεται ὁ συνειρμὸς τῶν ἰδεῶν, ἢτοι δι' ἐρωτήσεων καταλλήλων ὑποβοηθεῖται ἡ αὐτενέργεια τῶν μαθητῶν καὶ τίθεται εἰς ἐνέργειαν ἡ κρίσις αὐτῶν. Π.χ. κάμνει ὁ διδάσκαλος τοιαύτας τινὰς ἐρωτήσεις, ὧν ἡ ἀπόκρισις θὰ ἀπαιτήσῃ πνευματικὴν τινα ἐργασίαν. 1) Διατί νὰ φύγῃ ὁ πάππος τοῦ Ἀποστόλη ἀπὸ τὴν πατρίδα του; 2) Τί πρέπει νὰ κάμνη τις, ὅταν τοῦ ἀρπάζουν τὴν περιουσίαν του; 3) Τί εἶναι προτιμότερον νὰ ἦναι τις πλούσιος καὶ δούλος, ἢ ἐλεύθερος καὶ πτωχός; 4) Τί θὰ ἐκάμνετε σεῖς, ἂν οἱ Τούρκοι σας ἤρπαζον τὰ πράγματά σας; 5) Τί, ἂν ἔπαινον τὰ ἀδελφιά σας καὶ τὰ ἐξετούρκευον;

Η'. (Καρπὸς) «καλλίτερη μιᾶς ὄρας ἐλεύθερη ζωὴ, παρά σαράντα χρόνων σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ».

M. B.

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ

ΚΑΤΩΤΕΡΑ ΒΑΘΜΙΣ

1. Δύο αδελφοί πρέπει να διανεμηθώσιν ἐξ ἴσου 15,632. δραχ. Πόσας θὰ λάβῃ ἕκαστος ; — Ἀπάντ. 7,816.

2. Ἀμπελος ἐκ τριῶν συνισταμένη στρεμμάτων ἡγοράσθη ἀντὶ 756, 240 λεπτῶν, πόσον στοιχίζει ἕκαστον στρέμμα ; — Ἀπ. 252,080 λεπ.

3. Σωρὸς καυσοξύλων ἐκ 1000 ὀκάδων τιμᾶται 4,000 λεπτά, πόσον στοιχίζει ἡ ὀκά ; — Ἀπάντ. 4 λεπτά.

4. Πέντε δωδεκάδες ὠῶν τιμῶνται 525 λεπτά, πόσον τιμᾶται ἡ μία δωδεκάς ; — Ἀπάντ. 105 λεπτά.

6. Ἐξ ἐργάται ὑποχρεοῦνται νὰ σκάψωσι τάφρον 14,832 ποδῶν μήκους, πόσους πήχεις θὰ σκάψῃ ἕκαστος ; — Ἀπάντ. 2,472.

6. Μὲ 210 δραχ. πόσα μέτρα ὑφάσματος δυνάμεθα νὰ ἀγοράσωμεν, ἐὰν τὸ 1 μέτρον τιμᾶται 375 λεπτά ; (56 μέτρα).

7. Λειβάδιον 84 στρεμμάτων ἐπωλήθη 2,898 δραχμάς, πόσον τὸ στρέμμα ; (3,450 λεπτά).

1. Εἰς 3, 4 ὥρας ἀμχξοστοιχία σιδηροδρόμου διατρέχει 144, 5 χιλίόμετρα, εἰς πόσα δευτερόλεπτα θὰ διατρέξῃ 1, 5 χιλίόμετρα ; (127, 0588 δευτερόλεπτα).

2. Εἰς 2, 45 ὥρας ἀτμόπλοιον διατρέχει 61, 74 χιλίόμετρα, πόσας ὥρας θὰ διατρέξῃ 49 χιλίόμετρα ; (ὥρας 1, 944. . .)

3. Ἀνχιμυγνύει τις 26 ὀκάδας καφὲ πρὸς 2, 80 τὴν ὀκάν με 39 ὀκάδας πρὸς 3, 40 τὴν ὀκάν, πόση εἶναι ἡ τιμὴ τοῦ μίγματος ; (δραχ. 3, 16).

M. B.

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ ΑΠΟ ΜΝΗΜΗΣ

ΒΑΘΜΙΣ ΚΑΤΩΤΕΡΑ

- 1) $7+8=(15)$. — 2) $3+7+9=(19)$. — 3) $40+50=(90)$. —
 4) $5\text{ μέτρα}+8\ \mu=(13\ \mu)$. — 5) $9\text{ στρέμματα}+6\text{ στρέμ.}+5\text{ στρέμ.}=(20\text{ στρέμ.})$ — 6) $8-5=(3)$ — 7) $15-7=(8)$. — 8) $60-20=(40)$. 9) $17\text{ δραχ.}-8\text{ δραχ.}=(9\text{ δραχ.})$ — 10) $20\text{ στρέμ.}-9\text{ στρέμ.}=(11\text{ στρέμ.})$.

ΒΑΘΜΙΣ ΜΕΣΗ

- 1) $24+46=(70)$. — 2) $18+25+17=(60)$. — 3) $450+370=(820)$. — 4) $25\text{ μέτρ.}+17\ \mu.+19\ \mu=(61\text{ μέτρ.})$ — 5) $29\text{ πηχ.}+34\text{ πηχ.}+57\text{ πηχ.}=(120\text{ πηχ.})$. — 6) $72-28=(44)$. — 7) $150-85=(65)$. — 8) $4200-2700=(1500)$. — 9) $52\text{ ἑβδομάδας}-19\text{ ἑβδ.}=(33\text{ ἑβδ.})$ — 10) $144\text{ ἡμέρας}-64\ \eta\mu.=(80\ \eta\mu.)$.

M. B.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ

Γερμανία — Συνεκροτήθη πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ τῆς Πρωσίας ζωηροτάτη συζήτησις περὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως. Βουλευτὴς τις τοῦ κέντρου διαχυρίσθη, ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις ὑπερέβη σήμερον πᾶν λογικὸν ὄριον, τοῦτο δὲ ἀδυνατοῦσι νὰ παρακολουθήσωσι καὶ οἱ μὲ πνεῦμα ἔξοχον πεπροικισμένοι ἐκ φύσεως, ὅτι αἱ ἐξετάσεις τῶν δημοτικῶν σχολείων κατέστησαν τοσοῦτον δύσκολοι, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ τῶν δευτερευόντων σχολείων ἐν εἰναικτικοῖς νάτας ὑποστῶσιν. Ἡ μερὶς λοιπὸν τοῦ κέντρου ἐζήτησε νὰ ἐλαττωθῇ ἡ διάρκεια τοῦ χρόνου τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως ἀπὸ 8 εἰς 7 ἔτη. Ὁ ὑπουργὸς κ. Gosseler ἀντίστη μετὰ θάρρους εἰς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην τοῦ κέντρου ἔδειξε τοὺς καρποὺς τοῦ τελευταίου σχολικοῦ ἔτους, γονιμοτάτου καὶ σπουδαιοτάτου τῶν παρελθόντων, ἐν ᾧ αἱ γνώσεις ἐφθασαν εἰς σχετικὴν ὀριμότητα καὶ ἤρχισαν νὰ φωτίζωσι τὰ πνεύματα. Ἐν τῇ συζητήσει δὲ βῆτωρ τις τῆς ἀριστερᾶς ἐκράξεν, ὅτι ἡ ἐλάττωσις τοῦ χρόνου τῆς διαρκείας τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως θέλει διασείσει τὰς βάσεις τοῦ Πρωσικοῦ κράτους.

Ἰσπανία — Ἐπὶ πληθυσμῷ ἐκ 16,300,000 κατοίκων, ἡ γῶρα αὕτη ἀριθμεῖ ἀγραμμάτους 12 ἑκατομύρια.

Συνεδριὸν παιδαγωγικὸν ἐν Λονδίῳ. — Ἐν τῷ κατὰ τὸν Ἀβγουστον συγκροτηθέντι συνεδρίῳ ἐτέθησαν εἰς συζήτησιν τὰ ἑξῆς ζητήματα.

- 1) Περὶ τῶν ὄρων ὑγιεινῆς ἀγωγῆς.
- 2) Περὶ ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας.
- 3) Περὶ τεχνικῆς παιδεύσεως.
- 4) Περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς μουσικῆς ἐν τῷ δημοτ. σχολείῳ.
- 5) Περὶ μουσείων, βιβλιοθηκῶν καὶ ἄλλων βοθητικῶν διδακτικῶν μέσων.
- 6) Περὶ προπαρασκευῆς τῶν διδασκάλων.
- 7) Περὶ ἐπιθεωρήσεως καὶ ἐξετάσεως τῶν σχολείων.
- 8) Περὶ ὄργανισμοῦ τῆς δημοτικῆς παιδεύσεως.
- 9) Περὶ ὄργανισμοῦ τῆς μέσης παιδεύσεως.
- 10) Περὶ διαφόρων ζητημάτων.

Ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης ταῖς προσπάθειαις τοῦ ἀπὸ πολλοῦ ὀφισταμένου ἐκεῖ συλλόγου ἰδρύθη μουσεῖον ἀρχαιολογικόν, ἐν ᾧ οὐκ ὀλίγων ἀρχαιοτήτων συλλογὴ ἐγένετο. Ἐπαινοῦντες τοὺς συγκροτοῦντας τὸν σύλλογον ταῦτον φιλομούσους Κρητάς, προτρέπομεν αὐτοὺς ἵνα μὴ παύσωσι ἐργαζόμενοι εἰς εὐδωσίαν τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἔθνωφελος τοῦτου ἔργου. Ἡ συναγωγὴ παντὸς ἔργου τέχνης ἀνήκοντος εἰς τοὺς ἡμετέρους, προγόνους εἶναι προϋφειλομένης εὐγνωμοσύνης τεκμήριον, καὶ σημεῖον κοινωνίας ὀργώσεως πρὸς γράμματα καὶ παιδείαν.

— Ἡ Νέα ἑβδομάς, ἑφημερὶς ἐν Ἡρακλείῳ ἐκδιδομένη, πολὺν περὶ τούτου ποιουμένη λόγον ἀποτείνεται εἰς τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διδασκάλους, παροτρύνουσα

αυτοὺς εἰς τὸ νὰ μεριμνῶσι περὶ τῆς διασώσεως τῶν ἀνευρισκομένων ἀρχαιοτήτων. Εἰκότως* διότι οἱ διδάσκαλοι ὡς μετασχόντες Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ μετὰ τοῦ λαοῦ εἰς στενάς εὐρισκόμενοι σχέσεις, εἶναι οἱ καταλληλότετοι πρὸς διάσωσιν καὶ περισυναγωγὴν τῶν προγονικῶν κειμηλίων. Τὰς ἐξῆς δ' ἡμεῖς ἐντεθῆεν ἐκφέρομεν συμβουλὰς εἰς τοὺς ἀρμοδίους, 1) νὰ ἐνεργηθῇ παρ' αὐτῶν νομοθετικῶς ἡ ἔδρασις πλειόνων ἐν τῇ νήσῳ μουσειῶν καὶ κατὰ πρῶτον ἐν αἷς ἐπαρχίαις ὑφίσταται γυμνάσιον, 2) τὸ δημόσιον νὰ ὀρίσῃ ποσὸν τι χρηματικὸν κατ' ἔτος πρὸς ἀγορὰν ἀξίωμ λόγου ἀρχαιοτήτων καὶ 3) νὰ ἐκδοθῇ λαγετον, ὡς ἔν ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆ ἑταιρεία ἐξακολουθεῖ πράττουσα ἀπὸ πολλῶν ἑτῶν, εἰς ἀνασκαφὰς πρὸς εὑρεσιν ἀρχαιοτήτων.

— Ἡνοίχθη κατάλογος συνεισφορῶν βιβλίων ὑπὲρ τῶν σχολείων καὶ τῆς βιβλιοθήκης Λασιθίου Κρήτης. Γινώσκοντες, ὅτι πᾶσα συνδρομὴ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν σχολείων τῆς Κρήτης πίπτει εἰς γῆν ἀγαθὴν, μέλλουσαν νὰ παραγάγῃ καρποὺς ἀξίους, συνιστῶμεν εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι λογίους, ἵνα ἀποστείλωσι τὰ ἔργα των εἰς τὴν ἑφορείαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων Λασιθίου, ἣ καὶ παραδώσωσιν αὐτὰ εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ παιδαγωγικοῦ σχολείου, ἥτις θέλει φροντίσει νὰ ἀποστείλῃ αὐτὰ ἀσφαλῶς εἰς τὸν πρὸς ὄν ὄρον.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

Ἐν παραρτήματι τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐδημοσιεύθησαν τὰ ὀνόματα τῶν δημοδιδασκάλων καὶ δημοδιδασκαλισσῶν, ὅσοι ἀσκηθέντες καὶ δοκιμασθέντες ἐκρίθησαν κάτοχοι τῶν νέων διδακτικῶν μεθόδων. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι πάντων τούτων ὁ μισθὸς ἀξάνεται ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου κατὰ τὸν νόμον ΑΡΠΔ'. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μὲν διδασκάλων ἀνέρχεται εἰς 997, τῶν δὲ διδασκαλισσῶν εἰς 528.

— Ἐν τῷ τῆς Πελοποννήσου διδασκαλείῳ ἐνεγράφησαν μαθηταὶ 70, φοιτῶσι δὲ τακτικῶς 63· ἐκ τούτων δὲ 21 μὲν ἐν τῇ Γ'. 23 ἐν τῇ Β' καὶ 19 ἐν τῇ Α'. Ἀγνοοῦμεν ὅμως ὑπὸ τίνοσ γίνεταί ἡ διδασκαλία τῆς διδακτικῆς, μεθοδολογίας, παιδαγωγικῆς καὶ ἱστορίας τῆς παιδαγωγίας, ἀφοῦ οὐδεὶς εἰδικὸς παιδαγωγὸς εἶναι ἐκεῖ διωρισμένος, τίς δὲ ὁ διδάσκων ὑποδειγματικῶς καὶ διευθύνων τὸ πρότυπον. Ἐρωτῶμεν δὲ τὸν κ. Ὑπουργὸν τῆς Ἐκπαιδεύσεως νὰ εἴπῃ ἡμῖν ὑπάρχει, ἢ οὐ, νόμος περὶ διδασκαλείων, ἂν εἶναι, ἢ οὐ, ὄρισμένα τὰ μαθήματα τὰ ἐν αὐτοῖς διδασκόμενα καὶ αἱ ὥραι αὐτῶν, καὶ ἂν ἐκτελῶνται τὰ ἐν τῷ νόμῳ διαγεγραμμένα; Κύριε Ὑπουργέ τῆς Ἐκπαιδεύσεως, διὰ τῆς ἀδιαφορίας ὑμῶν ἀγνοίας καὶ ἀνοχῆς διαλύετε τὰ διδασκαλεῖα τῆς πατρίδος καὶ καταστρέφετε τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν. Θὰ δώσῃτε ποτε λόγον διὰ τοῦτο.

— Ὁ διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου Ἀθηνῶν κ. Χαρίσιος Παπαμάρκου προκηρύσσει τὴν ἑκδοσιν πραγματείας ἐπιγραφομένης «Περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Ἑλληνίδος νεολαίας». Τοιαῦτα ἔργα περὶ τοιοῦτων θεμάτων πραγματευόμενα εἶναι πάντοτε ἀξία προσοχῆς καὶ ἀναγνώσεως παρὰ τῶν περὶ τὴν παιδαγωγίαν ἐνασχολουμένων καὶ διὰ τοῦτο συνιστάμεν τὴν ἀπόκρισιν αὐτοῦ τοῖς δημοδιδασκάλοις. Σκοπὸς δὲ τῆς πραγματείας ταύτης εἶναι «νὰ πείσῃ τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα συναδέλφους, ὅτι δύνανται καὶ στεροῦμενοι Εὐρωπαϊκῶν τῆς παιδαγωγικῆς διπλωμάτων, μόνον δὲ τοῦς σύγγραφεις τῶν προγόνων μελετῶντες, νὰ ἀποβῶσιν ἀγαθοὶ τῆς Ἑλληνίδος νεολαίας διδάσκαλοι.»

M. B.

ΠΩΣ Η ΓΕΡΤΡΟΥΔΗ ΔΙΔΑΣΚΕΙ ΤΑ ΕΑΥΤΗΣ ΤΕΚΝΑ.

(συνέχ. ἰδὲ φύλλ. 1 σελ. 9).

Ὁ ἔφημέριος ἐδάνεισε πρὸς τούτους εἰς τὸν Krüsi τὰ ἀπαραίτητα πρὸς ἐκπαιδευσίν του διδασκτικὰ βιβλία, σὺν τούτοις δὲ καὶ ἐν κέλιστατον καλλιγραφικὸν ὑπόδειγμα, τὸ ὁποῖον ἐκκτοντάκις μετὰ προσοχῆς ἀντέγραψεν, ἵνα μορφώσῃ τὴν δεξιότητα τῆς χειρὸς. Οὕτω ἠδυνήθη ταχέως νὰ ἱκανοποιηθῇ τὰς κυριωτάτας ἀπαιτήσεις τῶν γονέων, οὗτος ὅμως δὲν ἦτο διόλου εὐχαριστημένος. Δὲν ἤθελε νὰ διδάξῃ τοὺς παῖδας ἀπλῶς μόνον νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσιν, ἤθελε πρὸς τούτους νὰ μορφώσῃ καὶ τὸ πνεῦμά των.

Τὸ νέον ἀναγνωστικὸν βιβλίον περιελάμβανε διδάγματα θρησκευτικὰ ὑπὸ τὸν τύπον διηγήσεων καὶ ῥητὰ τῶν Ἁγίων Γραφῶν, γνώσεις τῆς φυσικῆς, τῆς φυσικῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας, τοῦ πολιτεύματος τῆς χώρας, καὶ λοιπά. Ὁ Krüsi εἶχε παρατηρήσεις κατὰ τὸ μάθημα τῆς ἀναγνώσεως, ὅτι ὁ ἔφημέριος ἀπηύθυνεν εἰς τὰ παιδιά ἐρωτήσεις τινὰς περὶ τοῦ χωρίου, τὸ ὁποῖον πρὸ μικροῦ ἀνέγνωσαν, ἵνα βεβαιωθῇ, ὅτι τὸ εἶχον καλῶς ἐνόησει. Ἐδοκίμασε νὰ πράξῃ καὶ ὁ ἴδιος, καὶ κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου ἀπολύτως οἰκτεῖον εἰς τοὺς πλείστους τῶν μαθητῶν του. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ὤφειλετο βεβιασθῆναι, διότι κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Hübner¹ προσήρμοζεν οὗτος τὰ ζητήματα εἰς ἐρωτήσεις δεδομένας ἤδη διὰ τοῦ βιβλίου καὶ οὕτε ἐπεθύμει, οὕτε ἐζήτηει ἄλλην ἐρμηνείαν, ἢ ἐκείνην, ἥτις εὐρίσκετο ἐν αὐτῷ τῷ κειμένῳ, πρὶν ἢ ἡ ἐρώτησις, εἰς ἣν ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἡ ἀπόκρισις, σχηματισθῇ αὐτὴ καθ' ἑαυτήν. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ὤφειλετο, διότι οὗτος διὰ τῆς κατηχητικῆς ταύτης διδασκαλίας δὲν παρέχει οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην θέσιν εἰς ἀληθῆ ἀσκησιν τῆς διανοίας. Παρατηροῦμεν δέ, ὅτι, πλὴν τούτου, ἡ κατηχητικὴ μέθοδος οὐδόλως ἀπ' ἀρχῆς συνετέλει πρὸς ἀσκησιν τοῦ πνεύματος. Συνίσταται ἀπλῶς καὶ καθαρῶς εἰς ἀνάλυσιν πολυπλόκων φράσεων καὶ θεωρουμένη ὡς προπαρασκευαστικὴ ἐργασία ὄρισμένη νὰ σαφηνίσῃ

1. Ἰωάννης Hübner (1668—1731) διευθυντὴς τοῦ σχολείου τοῦ Ἀμβούργου, ἱστορικός καὶ γεωγράφος. Ὁ Πεσταλόττης ὑπανίσταται τὸ ἐρωματολογία τὸ προστεθὲν ὑπὸ τοῦ Hübner εἰς τὸ βιβλίον του «Δις πενήκοντα δύο διηγήματα ἐξηγμένα ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς.»

βαθμιαίως τὰς ιδέας, ἔχει τὴν ἀξίαν νὰ θέτῃ κατ' ἰδίαν πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦ παιδίου ἐκάστην τῶν λέξεων καὶ προτάσεων, νὰ τὰς τακτοποιῇ καὶ διὰ τούτου νὰ βεβαιῇ κάλλιον τὴν κατάληψιν αὐτῶν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τούτων συγγέωσι τὴν σωκρατικὴν μέθοδον μετὰ τῆς κατηχητικῆς, ἥτις ἐξ ἀρχῆς ἐφηρμόζετο εἰς τὰ θρησκευτικὰ μόνον μαθήματα.

Ὁ ἐφημέριος παρέδιδε π. χ. εἰς τοὺς μᾶλλον ἠλικιωμένους, τὰ παιδία τὰ οὕτω πως κατηχούμενα ὑπὸ τοῦ Krüsi. Ἄλλ' ἔπρεπε μετ' ὀλίγον νὰ μεταχειρισθῇ σπουδαίως τὸν μικτὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας, τὸν Σωκρατικὸν καὶ κατηχητικὸν συγχρόνως. Ἄλλ' ἡ ἔνωσις αὕτη δὲν εἶναι πράγματι καὶ δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο τι, ἢ πρόβλημα τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου, τὸ ὅποσον κρεωπώλης θὰ ἐζήτηι νὰ λύσῃ ἐπὶ τῆς σανίδος κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ τὴν μάχαιραν, εἶναι δηλαδὴ πρόβλημα ἀδύνατον νὰ λυθῇ. Νοῦς ἐπιπόλαιος καὶ ὀλίγον ἀνεπτυγμένος δὲν βολιδοσκοπεῖ τὰ βάθη, ἀφ' ὧν Σωκράτης τις θὰ κατῴρθου νὰ ἐξαγάγῃ πνεῦμα καὶ ἀλήθειαν. Εἶναι λοιπὸν φυσικόν, ὅτι ἡ ἀπόπειρα τοῦ Krüsi δὲν ἐπέτυχεν. Ἐλεῖπεν ἀπ' αὐτοῦ μὲν τὸ βάθος τῶν ἐρωτήσεων, ἀπὸ δὲ τῶν μαθητῶν του τὸ βάθος τῶν ἀποκρίσεων, καὶ ἔλειπε πρὸς τούτοις ἀπ' ἀμφοτέρων γλωσσικὸς πλοῦτος, ἵνα ἐκφράξωσι πᾶν ὅ,τι ἠγνόουν, καὶ βιβλία, ἵνα ὑποβάλληται πάντοτε εἰς τὰ χεῖλη ἀποκρίσις ὠρισμένη εἰς τὸ ὑπὸ συζήτησιν τεθὲν αὐτοῖς ζήτημα καταληπτόν, ἢ μή.

Ἐν τούτοις ὁ Krüsi δὲν ἠσθάνετο ἀκόμη σαφῶς τὴν διαφορὰν τῶν δύο τούτων μεθόδων, ὀλίγον ἀλλήλαις ὁμοιοζουσῶν. Δὲν ἐγνώριζεν ἀκόμη, ὅτι ἡ ἀληθὴς κατηχητικὴ διδασκαλία, καὶ μάλιστα ἡ προτιθεμένη ὡς σκοπὸν τὰς ἀφηρημένας ἐννοίας, ἐκτὸς τῆς ὠφελείας, ἣν δύναται νὰ ἔχῃ εἰς τὸ ἀποχωρίζειν τὰς λέξεις καὶ παρασκευάζειν τὸν νοῦν εἰς τὸ δέχεσθαι μορφὰς ἀναλυτικὰς, οὐδὲν ἄλλο εἶναι καθ' ἑαυτήν, εἰμὴ ἄσκησις ψιττακοῦ, δι' ἧς ἐπαναλαμβάνει τις ἤχους, οὓς δὲν ἐννοεῖ. Ὡς πρὸς δὲ τὴν Σωκρατικὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας φρονῶ, ὅτι αὕτη εἶναι δύσκολος εἰς τὰ παιδία, ἐπειδὴ ταῦτα στεροῦνται πολυτάκως τοῦ σημείου τῆς ἀναχωρήσεως, δηλαδὴ τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων, καὶ τοῦ μέσου πρὸς ἐκφρασιν τῶν γνώσεων τούτων, δηλαδὴ τοῦ λεκτικοῦ. Δὲν εἶχε λοιπὸν δίκαιον νὰ παραπονῆται περὶ τῆς ἀποτυχίας τῆς μεθόδου ταύτης.

(ἀκολουθεῖ).

M. B.